

MATER KERKGATE

ARCHEOLOGIE NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

MATER KERKGATE

ARCHEOLOGIENOTA – 2021I199 EN 2021K242

ERIK VERBEKE, CATELINE CLEMENT, RUBEN PEDE, BART
CHERRETTÉ

DOSSIERSAMENSTELLING

Erik Verbeke, Cateline Clement

PROJECT

Beschrijving – Archeologienota (bureauonderzoek en proefputten)

Projectcode: 2021I199 en 2021K242

Projectnaam: 21-MAT-KG

SOLVA Archeologierapport nr. 222

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2021/12.857/22

Kaft: Zicht vanuit het westen op de Sint-Martinuskerk, begin 20ste eeuw (bron: Tack 1978, 11).

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

1.1	PLANMATIGE CONTEXT.....	7
1.2	WETTELIJK KADER.....	7
1.3	VRAAGSTELLING.....	7
1.4	ONDERZOEKSMETHODE.....	7
1.5	RESULTATEN.....	8
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	10
2.2	ASSESSMENTRAPPORT.....	19
3.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	60
3.2	ASSESSMENTRAPPORT.....	66
4.1	LITERATUUR.....	117
4.2	WEBSITES.....	117
5.1	LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN.....	118
5.2	TEKENINGEN.....	118
5.3	FOTO'S.....	118
5.4	SPORENLIJST.....	118
5.5	VONDSTENLIJST.....	118
5.6	STALENLIJST.....	118
5.7	SKELETFORMULIEREN.....	118

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied.....	10
Figuur 2. Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied.....	11
Figuur 3. Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied.....	11
Figuur 4. Uitsnede van Bijlage 1 met weergave van de rioleringswerken op het Materplein.....	16
Figuur 5: Weergave van een samenvatting van de diepte van de geplande werken op het Materplein. Bij de diepere ingrepen (i.e. de rioleringswerken) is een werkzone in rekening gebracht die breder is dan enkel de breedte van de leiding.....	17
Figuur 6. Bodemkaart met aanduiding van de locatie van Mater.....	19
Figuur 7. Situering van het projectgebied op het Gewestplan.....	20
Figuur 8. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.....	22
Figuur 9. Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.....	23
Figuur 10. Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de waterwegen.....	24
Figuur 11. DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en van de hoogteprofielen.....	25
Figuur 12. Hoogteprofiel 1 (noordwest-zuidoost) van het projectgebied.....	25
Figuur 13. Hoogteprofiel 1 (zuidoost-noordwest) van het projectgebied.....	26
Figuur 14. Hoogteprofiel 1 (zuidwest-noordoost) van het projectgebied.....	26
Figuur 15. Hoogteprofiel 1 (zuidwest-noordoost) van het projectgebied.....	26
Figuur 16. Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied.....	27
Figuur 17. Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.....	28
Figuur 18. Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied.....	29
Figuur 19. Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied.....	30
Figuur 20. Bodembedekkingskaart met aanduiding van het projectgebied.....	30
Figuur 21. Meeste recente orthofoto (2021) met aanduiding van het projectgebied.....	31
Figuur 22. Plan uit 1872 met de vermoedelijke locatie van de oorspronkelijke parochiekerk (A) en burcht (C) van Mater. Het noorden is onderaan (bron: Van Loo 1872, 125).....	33
Figuur 23. Een ontwerp van de huidige Sint-Martinuskerk, ondertekend door Gudwaldus, abt van de Sint-Pietersabdij van Gent (bron: Van Hoolandt, 28).....	35
Figuur 24. Snede uit de Horenbaultkaart met de weergave van het projectgebied bij benadering.....	43
Figuur 25. Uitsnede uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied.....	44
Figuur 26. Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.....	46
Figuur 27. Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied en de vermoedelijke locatie van de kerkhofmuur ter hoogte van het Gemeentehuis na 1877.....	47
Figuur 28. Snede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.....	49
Figuur 29. Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied, de Sint-Amelbergakapel en de mogelijke locatie van de burcht en <i>enclosure</i>	49
Figuur 30. Uitsnede uit de kaart Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.....	50
Figuur 31. Uitsnede uit de kaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.....	51
Figuur 32. Orthofoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied.....	52
Figuur 33. Orthofoto uit 1990 met aanduiding van het projectgebied.....	53
Figuur 34. Orthofoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied.....	53
Figuur 35. CAI-locaties op GRB met aanduiding van het projectgebied.....	54
Figuur 36. Doorsnede (boven) en bovenaanzicht (onder) van de Romeinse weg te Velzeke-Ruddershove (bron: Rogge 1971, 148, fig. 13).....	55
Figuur 37. Locatie van het projectgebied en de zone voor vervolgonderzoek.....	59
Figuur 38. Situering van de proefputten en het projectgebied op de GRB.....	64
Figuur 39. Situering van de profielen (blauw), de proefputten en het projectgebied op de GRB.....	66
Figuur 40. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL A.....	67
Figuur 41. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL B.....	68
Figuur 42. Tekening van Profiel 6AB met weergave van de contextnummers.....	69
Figuur 43. Tekening van Profiel 7AB met weergave van de contextnummers.....	70
Figuur 44. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL A.....	75
Figuur 45. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL B.....	76
Figuur 46. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL C.....	76
Figuur 47. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL D.....	78
Figuur 48. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL D met georeferende orthofoto van S04.....	79
Figuur 49. Tekening van Profiel 4AB met weergave van de contextnummers.....	81
Figuur 50. Tekening van coupe AB op spoor II-17 met weergave van het contextnummer. In de coupe zijn II-17 en II-15 te zien, beide onderdeel van C. II-5.....	82
Figuur 51. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A.....	86
Figuur 52. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A met georeferende orthofoto van S03.....	87
Figuur 53. Tekening van Profiel 3AB met weergave van de contextnummers.....	88
Figuur 54: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL A.....	91
Figuur 55. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL B.....	94
Figuur 56. Tekening van Profiel 2AB met weergave van de contextnummers.....	95
Figuur 57. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL A.....	100

Figuur 58. Tekening van Profiel 5AB met weergave van de contextnummers.	101
Figuur 59. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A.	104
Figuur 60. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B.	105
Figuur 61. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL A met gegeorefereerde orthofoto van S01 (boven) en S02 (onder).....	106
Figuur 62. Tekening van Profiel 1AB met weergave van de contextnummers.	107
Figuur 63. Aanduiding van het projectgebied en de proefputten alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed op het Materplein. De precieze begrenzing en interpretatie van de verschillende categorieën is in de meeste gevallen onzeker in de huidige stand van het onderzoek.	113
Figuur 64. Het plan met de nutsleidingen (KLIP) en aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding.....	115
Figuur 65. Een weergave van een samenvatting van de diepte van de geplande werken, met aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding. Bij de diepere ingrepen (i.e. de rioleringswerken) is een werkzone in rekening gebracht die breder is dan enkel de breedte van de leiding...	116
Figuur 66. Aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de proefputten, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed op het Materplein. De precieze begrenzing en interpretatie van de verschillende categorieën is in de meeste gevallen onzeker in de huidige stand van het onderzoek.	116

LIJST VAN FOTO'S

Foto 1. Zuidoostelijke hoek van het Materplein (bron: Google Streetview).	12
Foto 2. Noordoostelijke hoek van het Materplein (bron: Google Streetview).	13
Foto 3. Westelijke hoek van het Materplein (foto: © Dirk Wollaert).....	13
Foto 4. Kerkgate vanuit het oosten, met op de achtergrond de Sint-Martinuskerk (bron: Google Streetview).	14
Foto 5. Sint-Amelbergastraat vanuit het zuiden met beschermde kasseistrook (bron: Google Streetview).....	14
Foto 6. Tempelstraat vanuit het oosten, met langsgracht (bron: Google Streetview).	15
Foto 7. Zicht vanuit het zuiden, begin 20 ^{ste} eeuw, op de oude Sint-Amelbergakapel die tot werkmanswoning was omgevormd. Links is nog een "huiseke" (toilet) te zien, rechts de rand van het café In 't Stadhuis dat er thans nog staat (bron: Tack 1978, 18).	32
Foto 8. Zicht vanuit het westen op de Sint-Martinuskerk, begin 20 ^{ste} eeuw. Het kerkhof en de kerkhofmuur zijn sinds 1877 vergroot en gedeeltelijk vernieuwd. De oorspronkelijke kerkhofmuur is op basis van de Atlas der Buurtwegen te situeren ter hoogte van de oranje lijn (zie 2.2.3.7.4). De begrenzing van het huidige kerkhof, na een verbreding van de weg in 1953, is in rood aangegeven (bron: Tack 1978, 11).	36
Foto 9. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk tijdens een bevrijdingsfeest op 10 juli 1945. Het sluit aan op het Gemeentehuis centraal rechts. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: Tack 1978, 81).	37
Foto 10. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk in het begin van de 20 ^{ste} eeuw (rechts). De ingang van het kerkhof met poort en drempel zijn nog net te onderscheiden. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: Tack 1978, 40).	37
Foto 11. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk in het begin van de 20 ^{ste} eeuw (rechts). De ingang van het kerkhof met poort en drempel zijn nog net te onderscheiden. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: prentkaart uitgegeven door J. -B. Vlamincq en ingekleurd door kleurrijk.vlaanderen).	38
Foto 12. Detail van de nieuwe kerkhofmuur uit 1953 waar ze aansluit op het Gemeentehuis (gesloopt in 1966). Een vergelijking met bovenstaande prentkaarten toont dat ze op dit punt op ongeveer dezelfde plaats staat als de voorgaande muur. Ook de ingang van het kerkhof is niet verplaatst. Links zijn nog net de afbakende muur en twee bomen van de binnenkoer van het Gemeentehuis waar te nemen (bron: Tack 1978, 21).	38
Foto 13. Zicht vanuit het noorden op het Materplein en de Sint-Martinuskerk in hun huidige toestand. Het Gemeentehuis, het stuk kerkhofmuur en de toegangspoort tot het kerkhof op voorgaande foto zijn gesloopt bij de ontruiming van het Materplein in 1965-1967 (bron: Dirk Wollaert).	39
Foto 14. Zicht vanuit het noordoosten op het Materplein, anno 1873, gedomineerd door de linden en de voorgevel van het Gemeentehuis. In de achtergrond rechts is nog net het café In 't Stadhuis zichtbaar (bron: Tack 1978, 33).	40
Foto 15. Zicht vanuit het noordoosten op de voorgevel van het Gemeentehuis in het begin van de 20 ^{ste} eeuw, vermoedelijk anno 1907. Achteraan rechts staat het café In 't Stadhuis (bron: prentkaart uitgegeven door J. -B. Vlamincq, in eigendom van Antoinette 'Netje' Van Wijmeersch, uitbaatster van het café In 't Stadhuis sinds 1975).	40
Foto 16. Zicht vanuit het noordoosten op het Materplein, medio 20 ^{ste} eeuw. De linden zijn verdwenen en in de plaats prijkt een herinneringsmonument aan de gesneuvelden uit de Eerste en later ook Tweede Wereldoorlog (bron: Tack 1978, 35).	41
Foto 17. Zicht op de pastorie met binnentuin, begin 20 ^{ste} eeuw (bron: Tack 1978, 36).	42
Foto 18. Pastorie met ommuurde tuin in de Sint-Amelbergastraat (bron: Google Streetview).....	42
Foto 19. Overzichtsfoto van Zone I op GPL A.	67
Foto 20. Overzichtsfoto van Zone I op GPL A (rechts) en GPL B (links).	68
Foto 21. Foto van Profiel 6AB.	69
Foto 22. Foto van Profiel 7AB.	70

Foto 23. Een voorlopig niet gedetermineerd metalen object dat tussen de stenen van C. I-3 is aangetroffen (inv. nr. 8).	73
Foto 24. Het schoenleer dat tussen de stenen van C. I-3 is aangetroffen (inv. nr. 10).	73
Foto 25. Overzichtsfoto van Zone II op GPL C.	77
Foto 26. Overzichtsfoto van een deel van Zone II op GPL D. In spoor II-13 zijn vijf quasi volledige schedels te zien. Net als de lange beenderen die rechts op de foto nog uitsteken, bevinden deze zich <i>ex situ</i> in de grafkuil van een jonger graf.	78
Foto 27. Overzichtsfoto van S04 in Zone II. De grafkuil (donkerbruin) reikt tot in de moederbodem (bruin).	80
Foto 28. Foto van Profiel 4AB.	81
Foto 29. Foto van coupe AB op spoor II-17.	82
Foto 30. Twee fragmenten grijs lokaal handgevormd aardewerk uit C. II-5 (inv. nr. 20).	84
Foto 31. Twee fragmenten grijs lokaal handgevormd aardewerk uit C. II-5, met links een mogelijk Karolingisch fragment (inv. nr. 24).	84
Foto 32. Overzichtsfoto van Zone III op GPL A.	86
Foto 33. Overzichtsfoto van S04 in Zone III.	87
Foto 34. Foto van Profiel 3AB.	88
Foto 35. Dun metalen plaatje uit C. III-3 (inv. nr. 43).	89
Foto 36. Eén van de knoopjes van het gewaad van S03 (inv. Nr. 62).	89
Foto 37. Overzichtsfoto vanuit het zuidwesten van Zone IV op GPL A.	92
Foto 38. Overzichtsfoto vanuit het noordoosten van Zone III op GPL A.	93
Foto 39. Overzichtsfoto van een deel van Zone IV op GPL B.	94
Foto 40. Foto van Profiel 2AB.	95
Foto 41. Fragment van een kom met duimindrukken op de overgang van de hals naar de schouder (inv. nr. 44).	98
Foto 42. Fragment Majolica met een beschildering met blauwe lijnen (inv. nr. 46).	98
Foto 43. Fragment faience fine met een floraal transferprint (inv. nr. 50).	98
Foto 44. Fragment lokaal gedraaid grijs aardewerk uit C. IV-20 (inv. nr. 51).	99
Foto 45. Fragment lokaal grijs aardewerk uit C. IV-21 (inv. nr. 52).	99
Foto 46. Overzichtsfoto van Zone V op GPL A.	100
Foto 47. Foto van Profiel 5AB.	101
Foto 48. Fragment maaswerk in ijzerzandsteen, herbruikt in de fundering van de tweede Sint-Martinuskerk (inv. nr. 53).	102
Foto 49. Fragment van een maalsteen, herbruikt in de fundering van de tweede Sint-Martinuskerk (inv. nr. 53).	102
Foto 50. Overzichtsfoto van Zone VI op GPL A.	104
Foto 51. Overzichtsfoto van Zone VI op GPL A.	105
Foto 52. Overzichtsfoto van S01 (boven) en S02 (onder) in Zone VI.	106
Foto 53. Foto van Profiel 1AB.	107

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Ontworpen toestand van het projectgebied - riolering	1/500	02/09/2021	Stad Oudenaarde
BIJLAGE 2	Ontworpen toestand van het projectgebied - wegenis	1/250	02/09/2021	Stad Oudenaarde
BIJLAGE 3	Ontworpen toestand van het projectgebied - wegenis	1/250	02/09/2021	Stad Oudenaarde
BIJLAGE 4	Typedwarsprofielen	1/50	02/09/2021	Stad Oudenaarde
BIJLAGE 5	Typedwarsprofiel Materplein	1/50	19/08/2022	Stad Oudenaarde
BIJLAGE 6	Allesporenplan GPL A	1/500	20/05/2022	SOLVA
BIJLAGE 7	Allesporenplan GPL B	1/500	20/05/2022	SOLVA
BIJLAGE 8	Allesporenplan GPL C	1/500	20/05/2022	SOLVA
BIJLAGE 9	Allesporenplan GPL D	1/500	20/05/2022	SOLVA
BIJLAGE 10	Terreingegevens en lijsten	N.v.t.	29/08/2022	SOLVA
BIJLAGE 11	Foto's en tekeningen	Variabel	29/08/2022	SOLVA

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

Als vervolg op de Aquafinwerken die enkele jaren geleden zijn uitgevoerd in een deel van Kerkgate en een deel van de Bronstraat in Mater, deelgemeente van Oudenaarde, wenst de stad Oudenaarde **wegenis- en rioleringswerken** uit te voeren in het resterend deel van Kerkgate (tussen Tempelstraat en Materplein), op het Materplein en in een deel van de Tempelstraat (tussen Kerkgate en de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek).

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen voor wegenis- en rioleringswerken**. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 VRAAGSTELLING

Het projectgebied bevindt zich **deels binnen en deels net buiten een historische kern, meer bepaald de dorpskern van Mater**. De huidige dorpskern kunnen we als een gebied met relatief hoge densiteit aan occupatie interpreteren. Deze gaat terug tot de (vroeg?) middeleeuwen. Daarom wordt deze bureaustudie opgesteld met het nodige en beschikbare historische kaartmateriaal voor de zone van de dorpskern. Desalniettemin wordt minstens een deel van het projectgebied zelf, voor zover te achterhalen valt, gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. De landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied wordt derhalve ook in oenschouw genomen.

De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens. Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met de dorpskern en het landschap rondom, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Het uitgevoerde vooronderzoek omvatte een bureauonderzoek. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar georeferencerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

1.5 RESULTATEN

Als vervolg op de Aquafinwerken die enkele jaren geleden zijn uitgevoerd in een deel van Kerkgate en een deel van de Bronstraat in Mater, deelgemeente van Oudenaarde, wenst de stad Oudenaarde **wegenis- en rioleringswerken** uit te voeren in het resterend deel van Kerkgate (tussen Tempelstraat en Materplein), op het Materplein en in een deel van de Tempelstraat (tussen Kerkgate en de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek).

Het bureauonderzoek heeft op basis van de bestaande en ontworpen toestand, gekende archeologische gegevens, historische bronnen en cartografisch materiaal het volgende kunnen aantonen.

De geplande werken behelzen een hernieuwing van de wegenis alsook de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel. De diepte van de werken varieert sterk. Zo is de verstoringsdiepte van de wegeniswerken maximaal 75 cm. In enkele groenzones blijven de werken zelfs beperkt tot 30 cm diepte. Ter hoogte van de geplande rioleringen varieert de uitgravingsdiepte echter tussen de 1,5 en 2,8 m.

Het projectgebied ligt in de Scheldevallei, zo'n 3 km ten oosten van Oudenaarde. Het Materplein en Kerkgate bevinden zich op een rug tussen twee beekvalleien en hellen af in noordoostelijke richting. De Tempelstraat loopt van Kerkgate op de rug in oostelijke richting via een steile helling naar de Oossebeek-Spouwwaterbeek. Ook de Sint-Amelbergastraat gaat vrij steil naar beneden in noordwestelijke richting, naar de vallei van de Sint-Amelbergabeek.

Op basis van historische bronnen weten we wel dat er in de vroege middeleeuwen meerdere nederzettingen gelegen waren op het grondgebied van Mater. De nederzetting ter hoogte van het Materplein zal gelinkt geweest zijn aan de Sint-Amelbergakouter. Mater wordt voor het eerst schriftelijk vermeld in de late 9de tot 10de eeuw als "*Materna*".

Volgens de legende van de heilige Amelberga zou deze in de 8ste eeuw naast haar woning een kerk laten bouwen. Dit zou de eerste Sint-Martinuskerk worden van Mater. Ze bevond zich op de plaats waar thans de Sint-Amelbergakapel staat, gebouwd in 1915. Op dat moment werden ook de laatste restanten van de oorspronkelijke kerk afgebroken en opgenomen in de nieuwe kapel. Op de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk heeft men ten laatste in de 16de eeuw een nieuwe kerk gebouwd ter vervanging van de eerste Sint-Martinuskerk. Deze nieuwe kerk is in 1780 afgebroken omdat ze toen te vervallen was en vervangen door de derde en huidige Sint-Martinuskerk. Doorheen de eeuwen is ook het kerkhof verschillende keren aangepast. Sinds 1954 worden de inwoners van Mater begraven op een nieuw kerkhof aan de nieuwe Sint-Amelbergakapel. Dit kerkhof heeft evenwel geen linken met het oorspronkelijke kerkhof van de eerste Sint-Martinuskerk.

Op de historische kaarten vanaf de 16de eeuw zijn steeds de eerste en tweede/derde Sint-Martinuskerk te zien alsook enkele straten en historische bebouwing. Het valt op dat de straattracés van zowel de as Karel Martelstraat-Materplein-Kerkgate als de Tempelstraat en de Sint-Amelbergastraat reeds van in het begin aanwezig zijn. Enkel het Materplein aan de noord- en westkant van de kerk is nog niet aanwezig of niet opgetekend. Op de kaarten vanaf de 18de eeuw zijn er aan deze noord- en westkant van de kerk enkele gebouwen opgetekend die zich mogelijk in het huidige wegtracé bevinden. Meer bepaald gaat het om een gebouw ten zuidwesten van de kerk waar de kerkhofmuur op aansluit, een groot U-vormig gebouw ten noordoosten van de kerk waarbij er doorheen de eeuwen nog verschillende veranderingen gebeuren aan de vleugels en twee gebouwen die op de Ferrariskaart opgetekend staan aan weerskanten van een grasveld ten noordoosten van het U-vormig gebouw. Het U-vormig gebouw werd pas gesloopt in 1966 en stond bekend als het Gemeentehuis. Het deed niet alleen dienst als huisvesting voor het lokale bestuur maar ook als café en winkel.

Eenzijds is de verwachte archeologische waarde van de wegen buiten de historische dorpskern eerder laag. Deze wegen bevinden zich immers op een helling, in het geval van de Tempelstraat zelfs een zeer steile helling, waardoor de erosiegraad matig tot hoog is en 'holle wegen' ontstaan. De kans dat archeologische sporen met een significante ouderdom bewaard zijn gebleven is daarom zeer klein. Dit wordt onder meer aangetoond door archeologisch onderzoek uit 2014 op de Holleweg ten zuidwesten van het projectgebied en een lopende werkbegeleiding in Mater ten noordwesten van het projectgebied. Voor de wegen buiten de dorpskern (Sint-Amelbergastraat, Kerkgate en Tempelstraat) wordt dan ook verwacht dat enkel de postmiddeleeuwse voorlopers nog aanwezig zullen zijn in de ondergrond. De kans dat oudere sporen nog bewaard zijn gebleven is nagenoeg onbestaande. Vergelijking met gelijkaardig onderzoek nabij

kerken toont bovendien de snelle afname aan van aanwezigheid van archeologische sporen, eenmaal verder verwijderd van de kerk.

Anderzijds is er vermoedelijk ook erosie geweest t.h.v. de dorpskern, op het Materplein. De hellingsgraad is hier echter significant kleiner, waardoor ook de erosie vermoedelijk minder sterk was. Bovendien kent de huidige bestrating ten westen en noorden van de kerk (grotendeels) een meer recente oorsprong in de 20ste eeuw. Hier hebben zich geen holle wegen ontwikkeld. Voordien hebben hier, gezien de historische kern, waarschijnlijk activiteiten plaatsgevonden die uitgravingen in de bodem impliceren, waardoor de kans op bewaring in de ondergrond aanzienlijk vergroot wordt. Zo wijst historisch (prent)kaartmateriaal op de aanwezigheid van een kerkhof en kerkhofmuur aan de west- en noordzijde van de kerk. Ten zuidwesten van de kerk lijkt de kerkhofmuur aan te sluiten op een gebouw. Ten noordoosten van de kerk sluit de muur in de 19de en 20ste eeuw vermoedelijk aan op een groot gebouw, gekend als het Gemeentehuis. Deze aansluitingen zijn mogelijk te situeren t.h.v. de huidige wegenis. Historisch onderzoek en vergelijking met archeologisch onderzoek uit de ruimere regio doen vermoeden dat er een *enclosure* aanwezig kan geweest zijn rond de vroeg- tot volmiddeleeuwse dorpskern van Mater. Deze zou zich (voor een deel) kunnen manifesteren als een gracht die mogelijk op twee plaatsen de huidige wegenis snijdt. Tenslotte kent de weg ten zuiden en oosten van de kerk wel voorlopers waarvan de precieze ouderdom niet gekend is. Aangezien de erosie op deze locatie mogelijk minder impact heeft gehad, is het mogelijk dat hier niet enkel de postmiddeleeuwse, maar ook de oudere voorlopers van de weg bewaard zijn gebleven.

Voornamelijk ter hoogte van de historische dorpskern is er een groot archeologisch potentieel aanwezig. Het historisch en historisch-cartografisch onderzoek licht immers maar een tip van de sluier op over de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van het dorp Mater. De onderzoeksvragen kunnen slechts ten dele en hypothetisch beantwoord worden met een bureaustudie. Eventuele archeologische resten in de ondergrond zouden meer informatie en duidelijkheid kunnen verschaffen. De geplande werken vormen echter een mogelijke bedreiging voor deze archeologische resten. Verder onderzoek op het terrein alvorens deze werken worden uitgevoerd is daarom aangewezen.

Dit dient in eerste instantie in de vorm van een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden. Deze onderzoekstechniek zal ter hoogte van de historische dorpskern (Materplein) het meeste informatie (kosten/baten) opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Dit onderzoek zal een schadelijke impact hebben op het bodemarchief. Toch is deze onderzoeksmethode nodig om verdere uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid, diepte, complexiteit, dichtheid en bewaringstoestand van een archeologische site op het terrein.

Het proefputtenonderzoek is reeds uitgevoerd van 24 maart tot 6 april 2022. In totaal zijn zes proefputten in de wegenissen rond de Sint-Martinuskerk onderzocht. Dankzij dit onderzoek konden reeds enkele onderzoeksvragen (deels) beantwoord worden. Bovendien tonen de resultaten van het onderzoek aan waar het vervolgonderzoek zich dient op toe te spitsen en op welke manier.

Zo zijn ten westen en ten noorden van de kerk sporen en vondsten teruggevonden die te dateren zijn vanaf de 9de eeuw n. Chr. Het gaat voornamelijk om de restanten van een of twee kerkhoven die mogelijk teruggaan tot in de middeleeuwen. Verder zijn er ook restanten teruggevonden van de voorloper van de huidige Sint-Martinuskerk, wellicht te dateren in of net na de late middeleeuwen. Meer recent zijn de bakstenen funderingen van een kerkhofmuur en gebouw(en) van de 17de tot de 20ste eeuw. Enkele moeilijk te interpreteren lagen, vermoedelijk ontstaan als een al dan niet intentionele opvulling van een microdepressie, zijn op basis van het aardewerk in 9de tot het midden van de 12de eeuw te dateren. Tenslotte blijkt de bestrating ten zuiden van de kerk verschillende voorlopers te hebben die nog onder het huidige straatniveau bewaard zijn. Het gaat onder meer om een stenen weg die vermoedelijk in de tweede helft van de 18de eeuw te dateren is, mogelijk iets eerder. Het valt niet uit te sluiten dat een van de sporen, met een datering *ante quem* in de 16de eeuw, te interpreteren is als een langsgreppel van een weg die reeds in de vroege middeleeuwen of zelfs de Romeinse periode bestond.

Deze resultaten tonen aan dat het kennispotentieel binnen het projectgebied voor het historisch en archeologisch onderzoek van de lokale en ruimere regio groot is. Waar de geplande werken het archeologisch erfgoed zullen vernielen, dient een vervolgonderzoek zich dan ook aan. Dit vervolgonderzoek zal enerzijds de vorm aannemen van een opgraving met een oppervlakte van ca. 1230 m² en anderzijds van een werfbegeleiding met een oppervlakte van ca. 519 m².

2 VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

Projectcode: 2021I199

Sitecode: 21-MAT-KG

Wettelijk depotnummer: D/2021/12.857/22

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Mater (deelgemeente Oudenaarde), Materplein – Kerkgate – Tempelstraat

Bounding box:

punt 1: x= 97748.83956640924/y= 169224.2893461493

punt 2: x= 103907.0963254956/ y= 172707.0970390496

Kadastrale gegevens:

Oudenaarde, afdeling 11, sectie A en C, percelen 1167B, 1164C, 1164B en 1166A en openbare weg

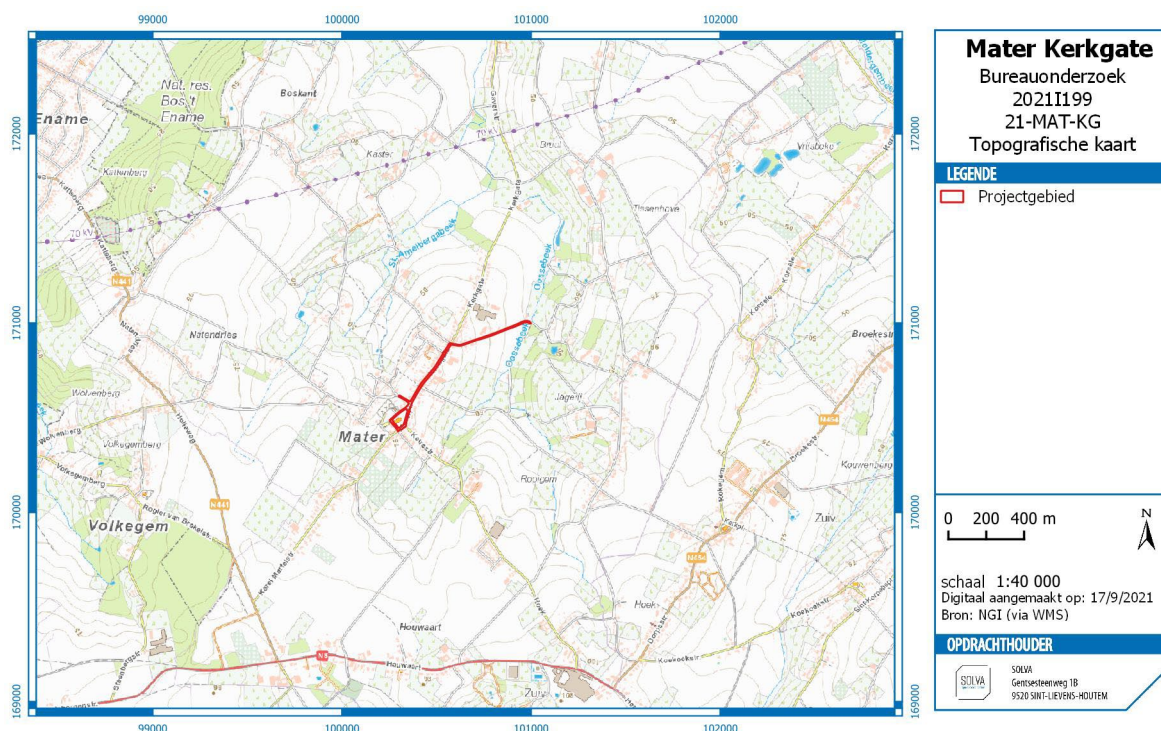
Topografische kaart: zie Figuur 1 en Figuur 2

Betrokken actoren en specialisten:

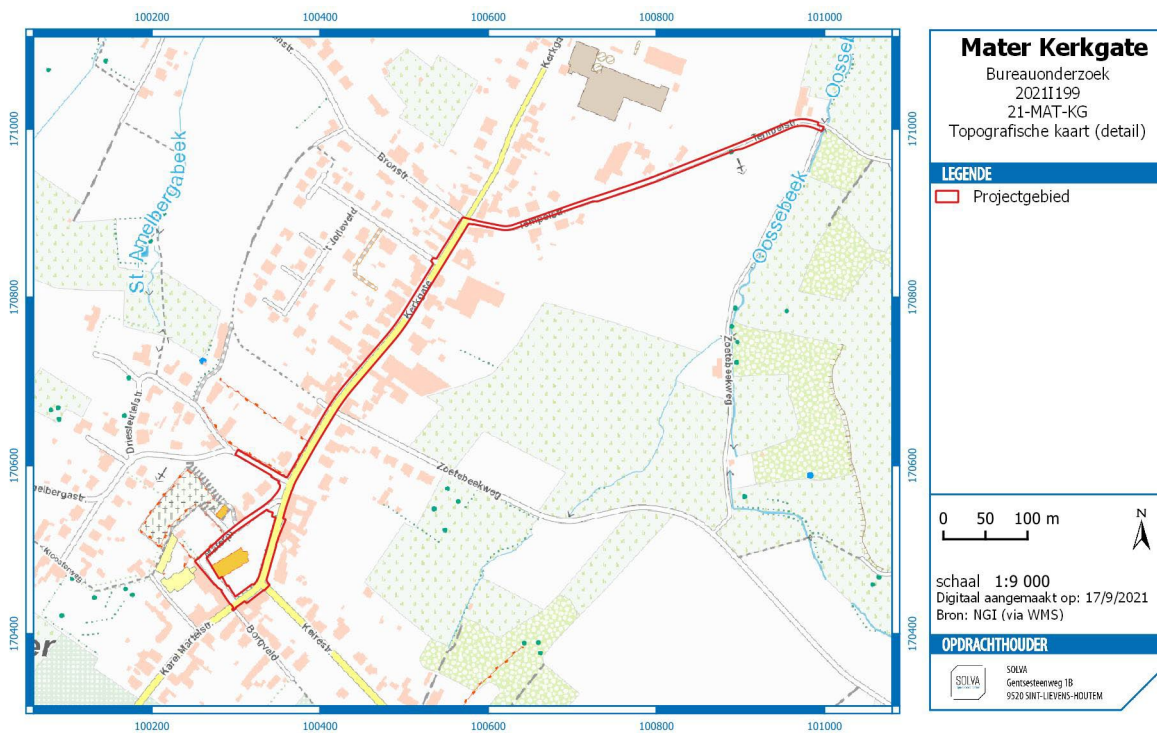
- Erkend archeoloog: Ruben Pede
- Tekst: Cateline Clement en Erik Verbeke
- Kaartmateriaal: Cateline Clement en Erik Verbeke
- Fysische antropologie: Liesbeth Massagé
- Redactie: Cateline Clement

Wetenschappelijke advisering:

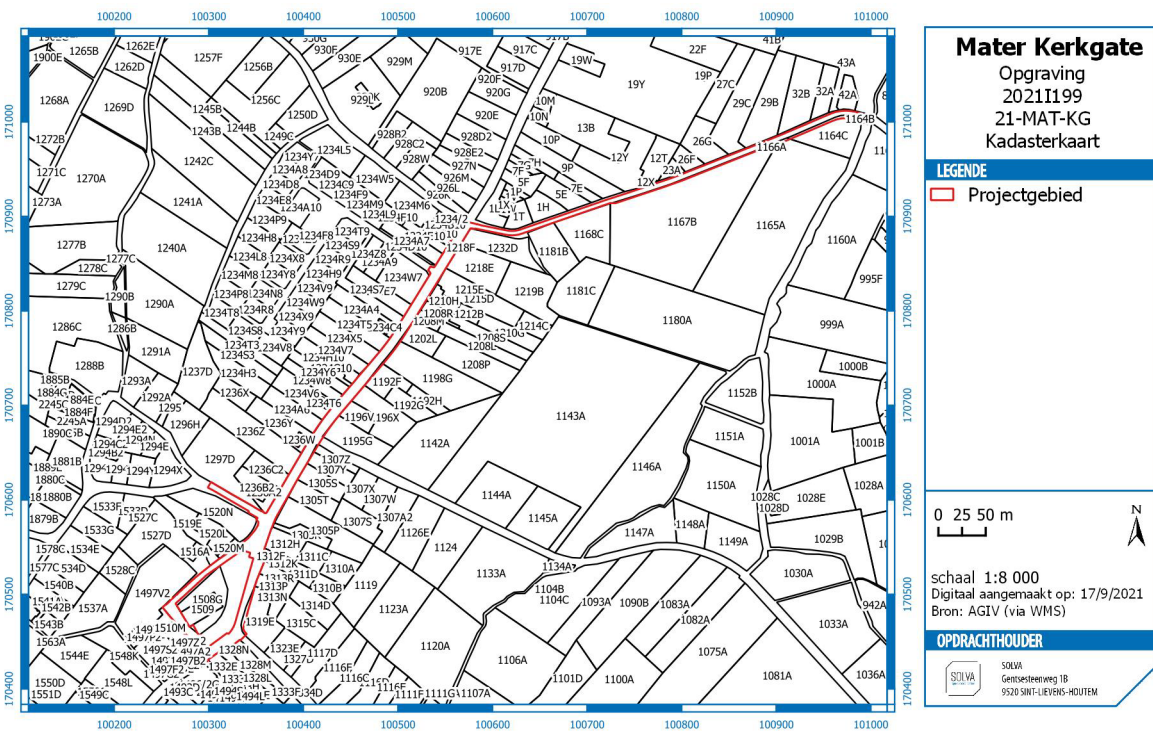
Niet van toepassing

Figuur 1. Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 2. Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 3. Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied.

2.1.1 AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIENOTA

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning** voor **stedenbouwkundige handelingen** voor **wegenis- en rioleringswerken**. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.²

2.1.2 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKEN

2.1.2.1 DE BESTAANDE TOESTAND

Het projectgebied situeert zich ter hoogte van en nabij de dorpskern van Mater, deelgemeente van Oudenaarde. Het projectgebied omvat voornamelijk verharde wegen, meer bepaald de straten rondom het Materplein, met de aanzet naar de Keirestraat, de straat Kerkgate van het Materplein tot aan de Tempelstraat, een gedeelte van de Sint-Amelbergastraat en de Tempelstraat tot aan de Ossebeek-Spouwwaterbeek, maar ook een kleine gedeelte van het Materplein zelf.

Heden zijn de straten **volledig ingericht** met een verharde rijweg (asfalt in de Tempelstraat en kasseien in Kerkgate, de Sint-Amelbergastraat en rond het Materplein) en voetpaden (in Kerkgate, de Sint-Amelbergastraat en rond het Materplein). De zones die deel uitmaken van het projectgebied op het Materplein zijn deels verhard en deels onverhard met struiken en bomen.

De huidige nutsleidingen bevinden zich aan weerszijden van de weg, onder het voetpad, of tussen het wegdek en de bebouwing (Tempelstraat).

Foto 1. Zuidoostelijke hoek van het Materplein (bron: Google Streetview).

² Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

Foto 2. Noordoostelijke hoek van het Materplein (bron: Google Streetview).

Foto 3. Westelijke hoek van het Materplein (foto: © Dirk Wollaert).

Foto 4. Kerkgate vanuit het oosten, met op de achtergrond de Sint-Martinuskerk (bron: Google Streetview).

Foto 5. Sint-Amelbergstraat vanuit het zuiden met beschermde kasseistrook (bron: Google Streetview).

Foto 6. Tempelstraat vanuit het oosten, met langsgracht (bron: Google Streetview).

2.1.2.2 DE ONTWORPEN TOESTAND

Zie Figuur 4 en bijlages 1 t.e.m. 5 voor grondplannen en profielen van de ontworpen toestand van de wegenis- en rioleringswerken.

De stad Oudenaarde wenst in deelgemeente Mater **wegenis- en rioleringswerken** uit te voeren in een deel van Kerkgate (tussen Tempelstraat en Materplein), op het Materplein en in een deel van de Tempelstraat (tussen Kerkgate en de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek).

De rioleringswerken behelzen de aanleg van een **gescheiden rioleringsstelsel**. De **DWA**-leiding heeft een diameter van **0,25 m** en de **RWA**-leiding een diameter van **0,4 m**.

Tempelstraat

In de Tempelstraat wordt een **DWA-riolering** voorzien van het huisnummer nr. 4 tot aan de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek. Voor de **regenwaterafvoer** wordt een **RWA-riolering** aangelegd vanaf Kerkgate tot voorbij huisnummer nr. 7, vanaf waar de buis overgaat in een **gracht** die beneden aansluit op de beek. De rioleringen liggen ca. **1,5 m tot ca. 2,8 m diep**. De gracht is een **herprofilering** van een bestaande gracht. Over een lengte van ca. 175 meter is deze gracht **1,7 m breed op 0,74 m diep**. Naar de beek toe, is de gracht over een lengte van ca. 90 meter **4 m breed en 1,56 m diep**. Om de halve meter is de gracht geflankeerd door ingeheide palen met een diameter van 0,15 m, tot 3,1 m diep.

De nieuwe verharding bestaat uit een **rijweg** in asfalt tussen twee betonnen kantstroken. De maximale breedte is 4,6 m, de opbouw is **55 cm**.

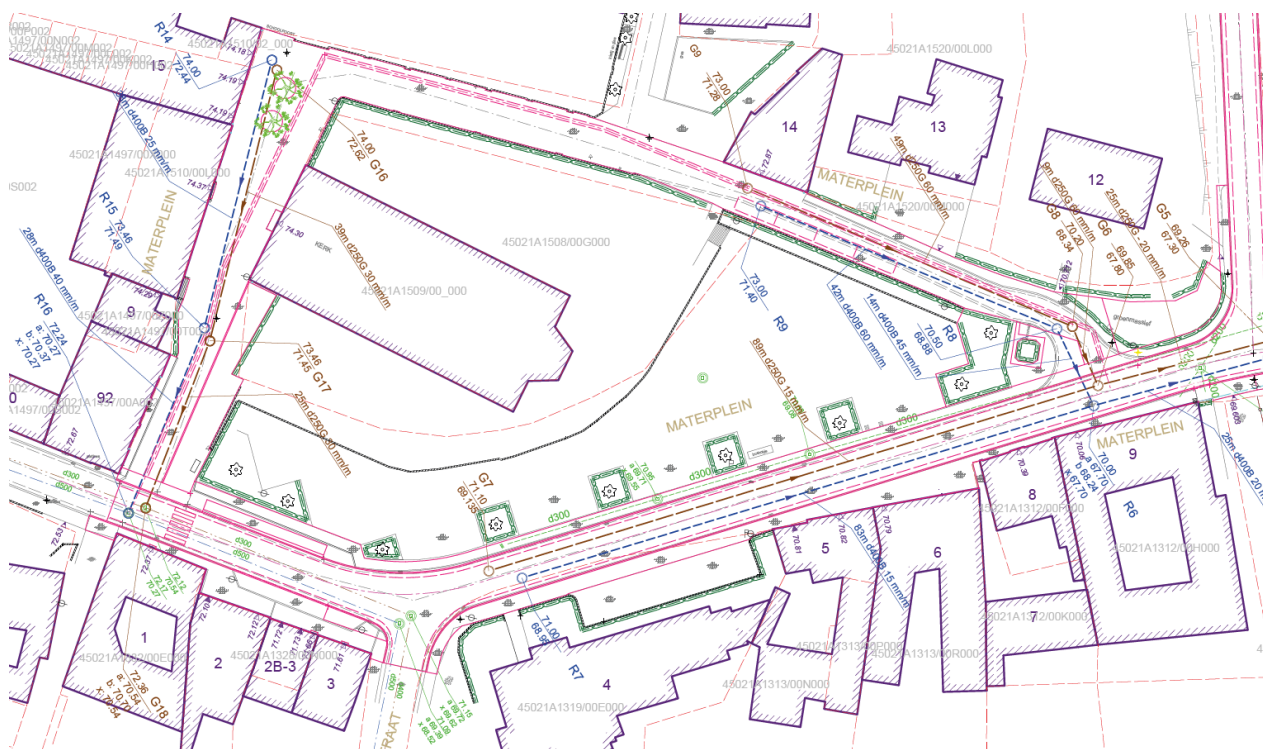
Kerkgate

In Kerkgate wordt een **gescheiden rioleringsstelsel** aangelegd en wordt de **rijweg** heraangelegd volgens het profiel van het reeds vernieuwde deel. Er wordt een rijweg in hergebruikte voorziening van 5 m breedte (incl. goten) en de voetpaden worden aangelegd in platinen. Op verschillende plaatsen worden plantvakken voorzien tussen rijweg en voetpad. De nieuwe **wegenis** kent een opbouw van **75 cm**. De RWA- en DWA-leidingen bevinden zich op een diepte van ca. 2,6 m t.h.v. de Tempelstraat, tot ca. 2,3 m aan het kruispunt met de Sint-Amelbergastraat.

Sint-Amelbergastraat

In de Sint-Amelbergastraat wordt de eerste 70 meter van de straat eveneens heraangelegd. De rest van deze straat wordt vernieuwd in het rioleringsproject Mater Broeke (zie archeologienota 2018C127) dat momenteel nog in uitvoering is. De nieuwe **wegenis** kent een opbouw van **75 cm**.

Materplein

Figuur 4. Uitsnede van Bijlage 1 met weergave van de rioleringswerken op het Materplein.

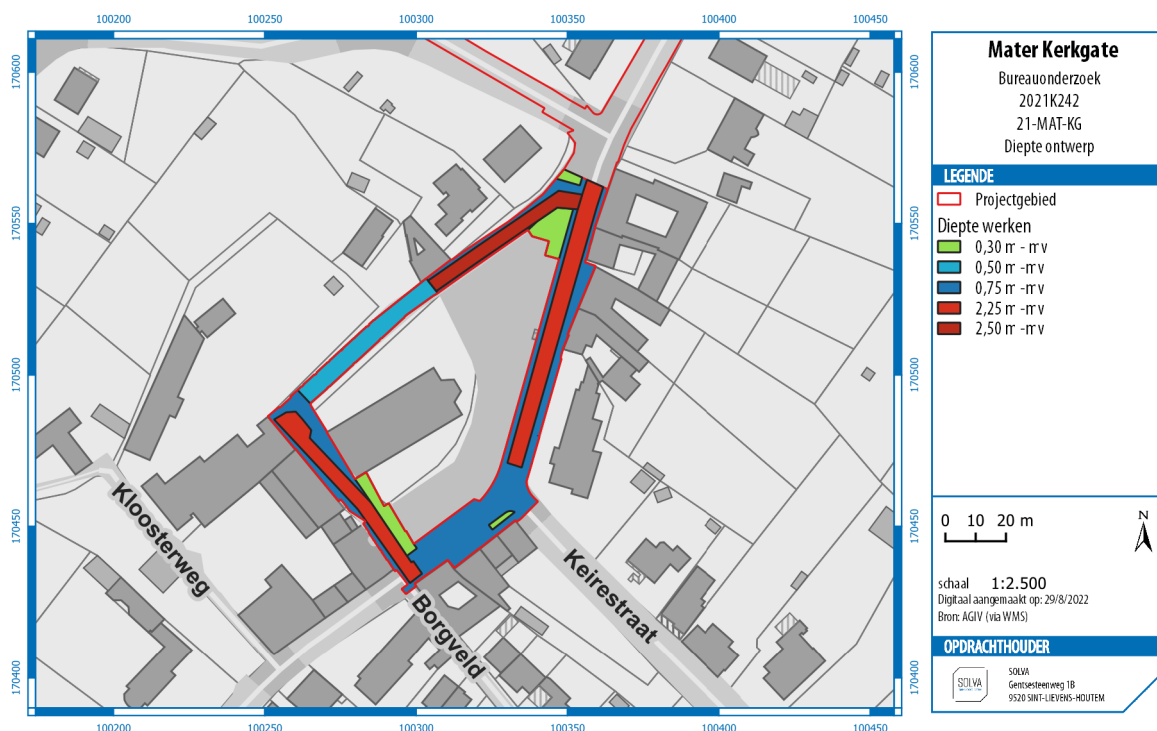
Op het Materplein worden enkel de **wegen** rond de kerk vernieuwd. Het plein zelf (de parking) blijft behouden. De weg van de Sint-Amelbergastraat tot de Karel Martelstraat heeft een opbouw van **75 cm**. Ten zuidwesten en noordoosten van de kerk krijgt de nieuwe weg een opbouw **tot 70 cm**. Ten noorden van de kerk, tussen de schoolpoort en huisnummer 14 wordt geen steenslagfundering voorzien waardoor de opbouw hier slechts **50 cm** zal bedragen (zie bijlage 5). Het weglaten van de steenslagfundering is een besluit dat genomen is na de uitvoering van het archeologisch proefputtenonderzoek. Op deze manier blijft het archeologisch relevant niveau immers vermoedelijk gespaard van versterking door de geplande werken (zie 3.2.2.6 en 3.2.9.3).

Rondom de kerk is een **gescheiden rioleringsstelsel** voorzien:

- In het verlengde van Kerkgate tot aan de Keirestraat, van huisnummer 4 t.e.m. 9: ca. **2,25 m diep**
- In het noordoosten, van huisnummer 12 t.e.m. 14: van ca. **2,50 tot 1,85 m/1,95 m diep**
- Ten westen van kerk, t.h.v. huisnummer 92, 9 en 15: van ca. **1,8 m tot ca. 2,25 m**

Ten noordwesten van de kerk zijn **twee boomputten** voorzien. De voorziene boomputten hebben een diameter van **3m**.

Eveneens zijn **twee groenvakken** ingepland ten zuiden van de kerk, 120 m², evenals in de noordoostelijke punt van het plein, rondom het standbeeld, van 135 m². Deze zijn **0,3 m** diep.

Figuur 5: Weergave van een samenvatting van de diepte van de geplande werken op het Materplein. Bij de diepere ingrepen (i.e. de rioleringswerken) is een werkzone in rekening gebracht die breder is dan enkel de breedte van de leiding.

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag voor de wegenis- en rioleringswerken heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing.

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODEN EN –TECHNIEKEN

STRATEGIE

Het projectgebied bevindt zich **in of vlakbij een historische kern** en in de omgeving van de parochiekerk. De huidige dorpskern kunnen we als een gebied met relatief hoge densiteit aan occupatie interpreteren. Deze gaat terug tot de (vroeg?) middeleeuwen. Daarom wordt deze bureaustudie opgesteld met het nodige en beschikbare historische kaartmateriaal voor de zone van de dorpskern. Desalniettemin wordt een deel van de projectzone, voor zover te achterhalen valt, vooral gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. De landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied wordt derhalve ook in ogenschouw genomen.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

METHODEN EN TECHNIEKEN

Met het oog op een gemotiveerd advies is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

2.1.4.2 ORGANISATIE VAN HET BUREAUONDERZOEK

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de assistent archeoloog Cateline Clement. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Cateline Clement. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Cateline Clement, Ruben Pede en Bart Cherretté.

2.1.4.3 ASPECTEN WAARVOOR HET ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.4 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVERING VAN DE GESELECTEERDE BRONNEN

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner (www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** is vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is georeferentie geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader is de Centrale Archeologische Inventaris (**CAI**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door de Stad Oudenaarde ter beschikking gesteld.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 ASSESMENTRAPPORT

2.2.1 METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

Het assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het **bureauonderzoek**: dit zijn alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2.2 CONSERVATIE-ASSESSMENT

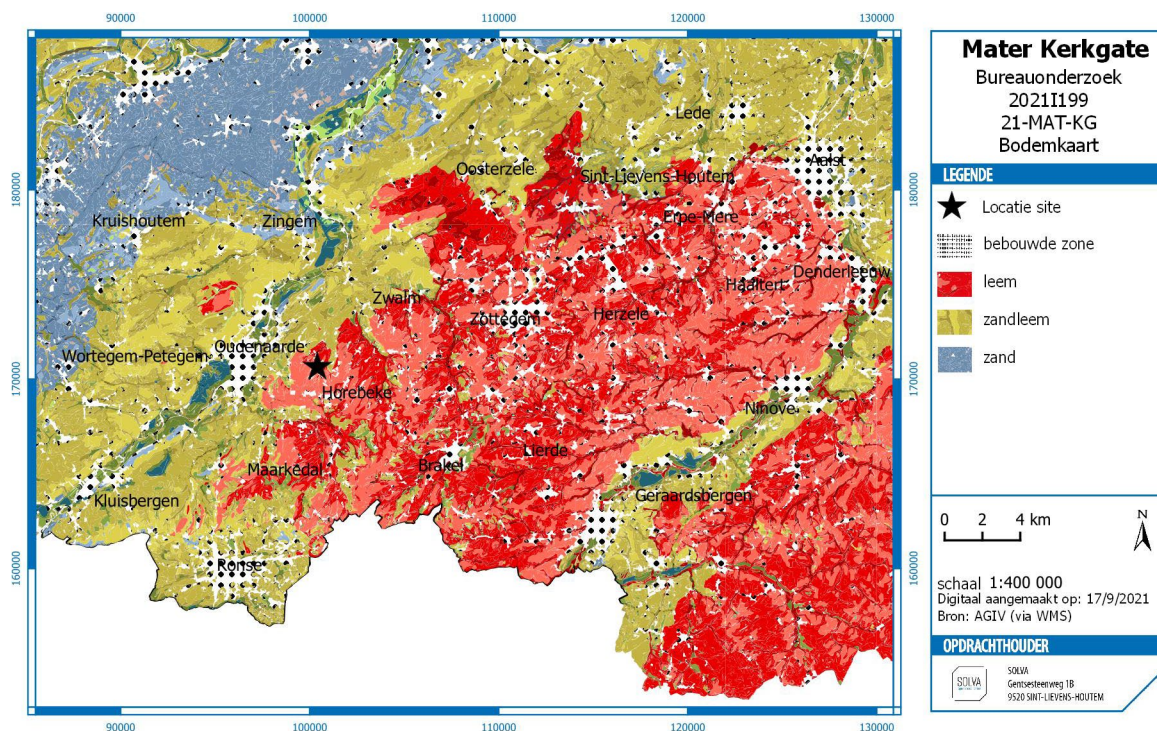
Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks “in-huis” wordt geback-up’t en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij dit bureauonderzoek niet van toepassing.

2.2.3 DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN ZIJN OMGEVING

2.2.3.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE EN GEOGRAFISCHE SITUERING

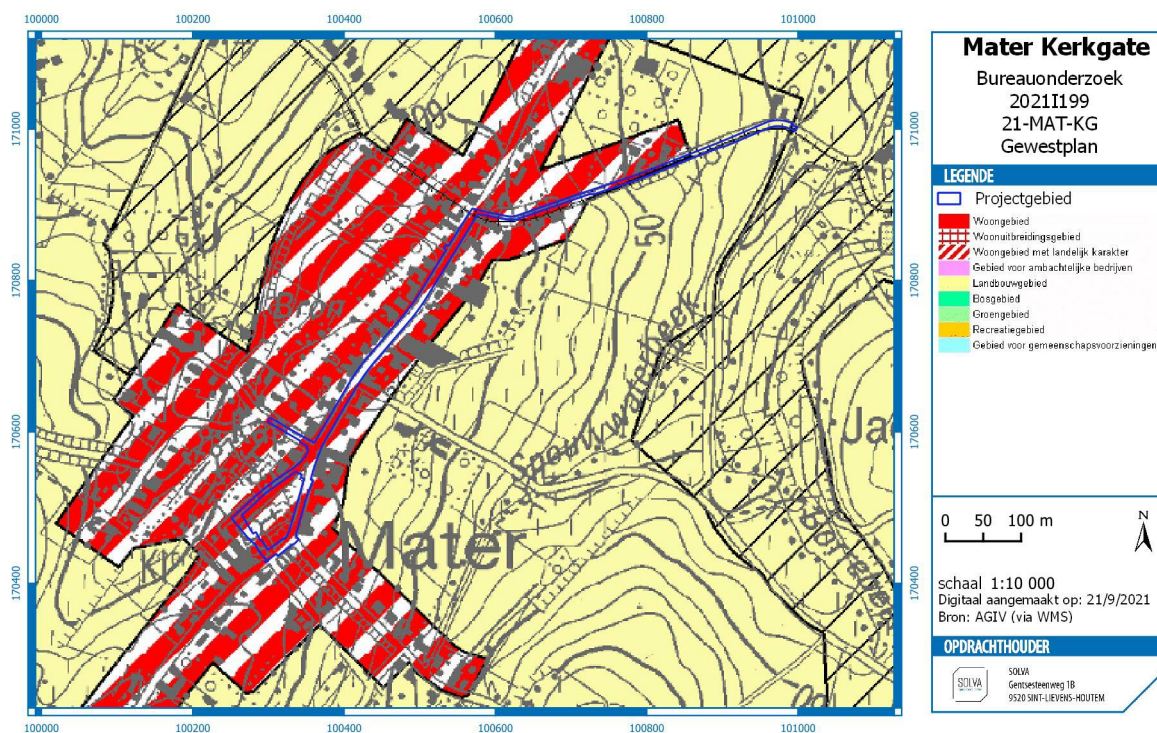
Mater is gesitueerd in het zuidwesten van de provincie Oost-Vlaanderen, zo’n 3 km ten oosten van Oudenaarde, in de Scheldevallei. De deelgemeente is gelegen in de leemstreek, maar het dorpscentrum zelf is gekarteerd als antropogene zone.

Het projectgebied situeert zich ter hoogte van de dorpskern en enkele aanpalende straten.

Figuur 6. Bodemkaart met aanduiding van de locatie van Mater

Volgens het Gewestplan valt het projectgebied grotendeels in woonuitbreidingsgebied. Enkel in het noordoosten is een klein gedeelte gekarteerd als landbouwgebied.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op het Gewestplan.

2.2.3.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING

ALGEMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS VAN DE REGIO³

Het projectgebied ligt in de 'ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone', en meer bepaald in het deel van het **Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict**. Tot dit ecodistrict behoren de Vlaamse Ardennen, de Kesterberg en Oudenberg (Pajottenland), maar ook zijn uitlopers. Typisch binnen dit gebied is het voorkomen van veelvuldige bronnen, dit op de kleilaag van de Formatie van Gent, Lid van Merelbeke. Verder zijn ook de Diestiaanheuvels (ten zuiden) typerend voor het gebied. Het volledige gebied bezit (vrij) grote reliëfverschillen, met voornamelijk lemige afzettingen.

De sterke erosie op het einde van het tertiair en tijdens het pleistoceen veroorzaakte het huidig golvend tot sterk **golvend reliëf**. Dit levert een opeenvolging op van open kouters op de leemruggen en, in de beekdalen, depressies met een gesloten begroeiing. In het zuiden wordt het landschap bepaald door de zogenaamde Zuid-Vlaamse Heuvelrij. De valleien zijn daar zeer sterk ingesneden, soms bijna kloofdalen, en de ruggen zijn zacht hellend. Er is een opeenvolging te zien van langgerekte leemruggen met relatief vlakke delen en zachte hellingen, gescheiden door talrijke beekvalleien en depressies, die dikwijls begrensd zijn door een steile rand. Typisch is het voorkomen van asymmetrische dalen, door de ongelijkmatige afzetting van de loesspakketten tijdens de laatste ijstijd.

Het reliëf in het district is golvend tot sterk golvend, zelfs plaatselijk heuvelig in het zuidelijke deel, met hellingsgraden van 9 % en meer. Het wordt gekenmerkt door een opeenvolging van ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies. Het zuidelijk deel bestaat uit een aantal westzuidwest-oostnoordoost georiënteerde heuvelrijen, wier absolute hoogte van zuid naar noord progressief afneemt. De hoogste heuvelrij situeert zich in de buurt van de taal- en gewestgrens, met onder

³ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken: Sevenant et al. 2002.

andere de Kluisberg, de Spinnessenberg, de Hotondberg, de Muziekberg, de Pottelberg en de Mont de Rode, maar ook de Oudenberg (Geraardsbergen). Op het raakpunt van de oost-west en noord-zuid gerichte heuvelkammen van de Vlaamse Ardennen bevindt zich het hoogste punt (d'Hoppe, 157,5m) in het bos van Pottelberg. Deze kam vormt de geologische ruggengraat van het fysisch landschap en is een onderdeel van een groter geheel van getuigenheuvels dat zich uitstrekt van Frans-Vlaanderen via het West-Vlaams Heuvelland, de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en het Hageland tot Midden-Limburg waar het tegen het Kempisch Plateau uitwigt. Een lagere, structurele kamlijn waarvan de hoogste delen met de hoogtelijn van 100 m flirten en die ten opzichte van het hydrografisch stelsel duidelijk contrasterend is, omvat van west naar oost volgende plateaus: Eikenberg-Kappelleberg-Boigneberg (Maarkedal), Varentberg-Hoogkouter (Horebeke), plateau Pottenberg-Leberg-Valkenberg (Brakel), Steenberg-Potaardeberg (Zottegem) en tenslotte de Biezelenberg (Herzele). Vermits de weerstandbiedende ijzerzandsteenlagen er volledig weggespoeld zijn, profileren deze plateaus zich als open akker- en kouterlandschappen.

Bodems

De **bodemseries** worden gerangschikt in twee groepen. Enerzijds de plateau- en hellinggronden met hoofdzakelijk (niet tot sterk gleyige) diepe leemgronden (meer dan 80 cm dik) met een al dan niet (sterk) gevlekte textuur B-horizont. Verspreid, maar vooral langs de valleiranden komen ondiepe leemgronden met textuur B-horizont voor, met een zand- of kleisubstraat beginnend op geringe diepte, evenals beperkte oppervlakten zandleem- en kleigronden met een niet bepaalde profielontwikkeling. Plaatselijk, op enkele hoge toppen en steile hellingen, dagzoomt het tertiair kleilig of zandig materiaal.

Anderzijds zijn er de vallei- en depressiegronden, met dominantie van jonge leem- of zandleembodems zonder profielontwikkeling.

Het noordelijk gebied wordt plaatselijk gedomineerd door zandleemgronden, evenals het gebied rondom de alluviale vlakte van de Dender en de Bellebeek.

De beekalluvia staan onder invloed van een permanente grondwatertafel, die aan een regelmatige seizoenschommeling onderhevig is. Op de plateau- en hellinggronden ligt de watertafel zeer diep, behalve waar stuwwater en bronniveaus voorkomen. Deze bronniveaus treden overal op waar watervoerende lagen van het tertiair substraat dagzomen.

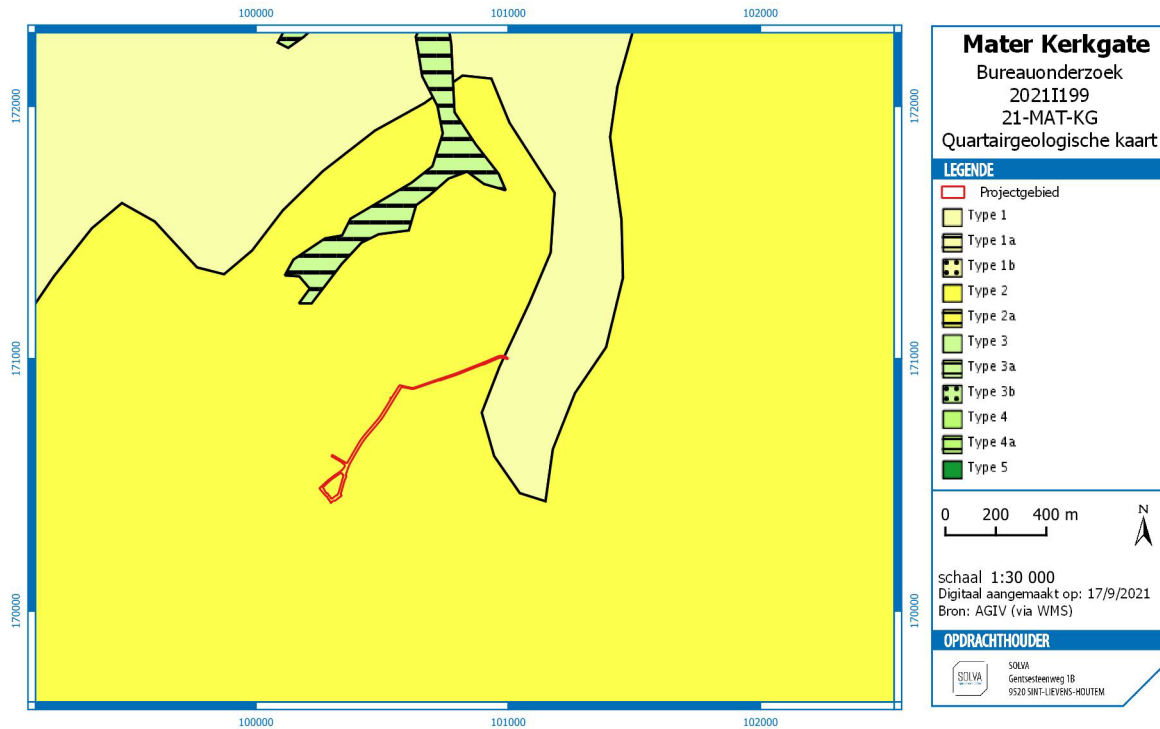
Geologie

Tijdens het **tertiair** werden door de zee verschillende zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede, Formatie van Maldegem en Formatie van Diest. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het **pleistoceen** (quartaair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het tertiair reliëf. Hierdoor vormt de Formatie van Gent nu het hoofdsubstraat, en zijn de Formatie van Lede en Maldegem nog slechts op de heuvelruggen te vinden. Van de Formatie van Diest zijn nog slechts enkele relictten over op de hoogste toppen (Vlaamse Ardennen en heuvels ten zuiden van Geraardsbergen). Tijdens de laatste ijstijd werd dit landschap bedekt met niveo-eolische leem (0 tot 15 m). Onder invloed van de overheersende westenwinden tijdens het weichselglaciaal werden de naar het westen gerichte hellingen slechts met een dunne laag löss bedekt. Op plaatsen die tegen de dominerende winden beschermd waren (de oostelijk gerichte hellingen en de kleinere plateaus) is de lössmantel zeer dik. De tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak.

Gedurende het **holoceen** had eerst een riviererosie van het pleistocene leemdek plaats. De beekvalleien werden verder uitgediept en er ontstonden ook secundaire depressies. De vallei van de Dender bijvoorbeeld werd uitgeschuurd tot op de leperiaanse kleilagen. Later werd de vallei gedeeltelijk opgevuld met lemig alluvium en venig materiaal. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden trad hellingserosie op; het meeste afgespoelde materiaal werd als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen.

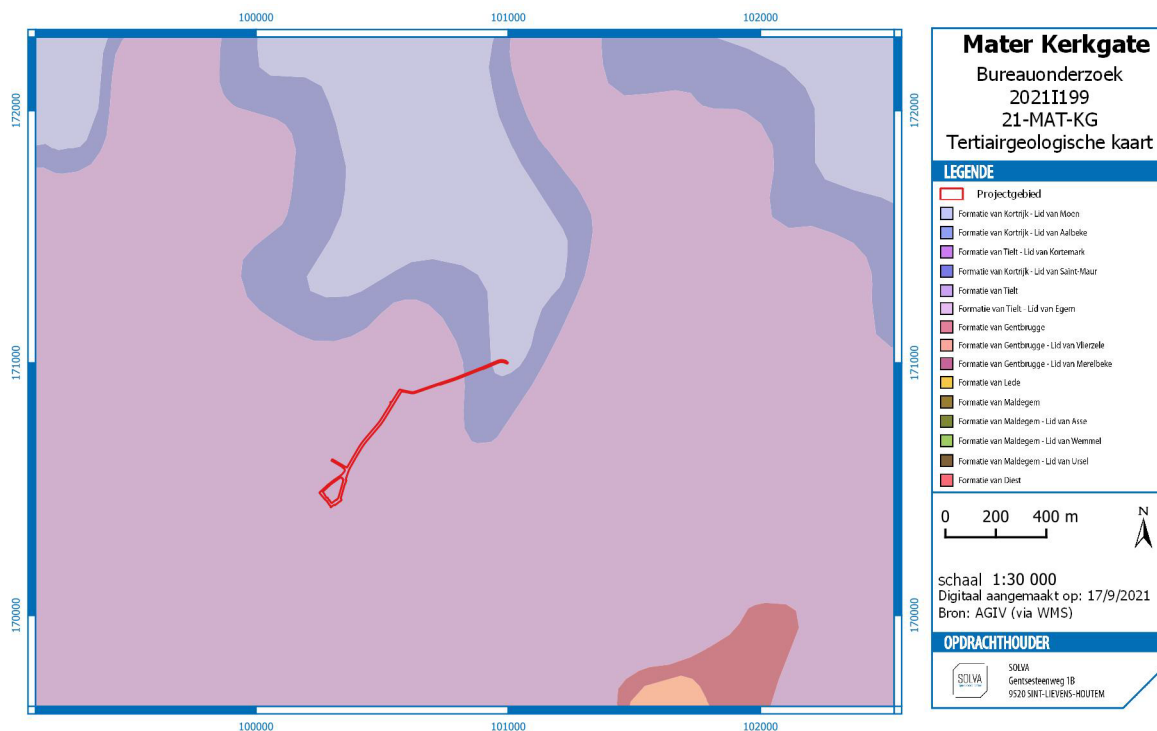
HET PROJECTGEBIED

De **Quartairgeologische profieltypekaart** karakteriseert het projectgebied als “Geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie” (type 2). Het uiterste, noordoostelijke uiteinde van het projectgebied raakt aan type 1, waarvoor dezelfde omschrijving geldt. Deze zone valt samen met de vallei van de Oossebeek – Spouwwaterbeek.

Figuur 8. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Op de **Tertiairgeologische profieltypekaart** is te zien dat het projectgebied voornamelijk gelegen is ter hoogte van de Formatie van Tielt, hetgeen zicht toont als grijsgroen zeer fijn zand tot silt (kleihoudend). Naar het noordoosten toe, raakt het projectgebied opeenvolgend aan de Formatie van Kortrijk, Lid van Aalbeke en de Formatie van Kortrijk, Lid van Moen. Respectievelijk gaat het om donkergrijze tot blauwe klei met glimmers en grijze klei tot silt (kleihoudend) en kleilagen.

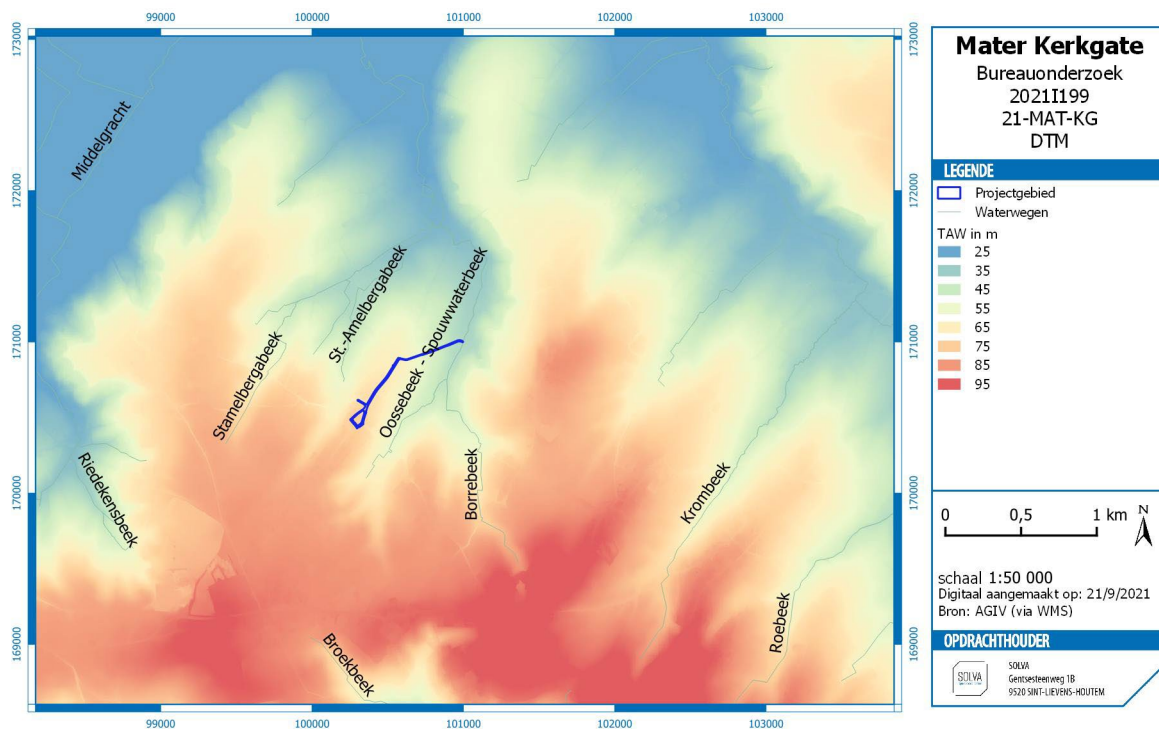
Figuur 9. Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

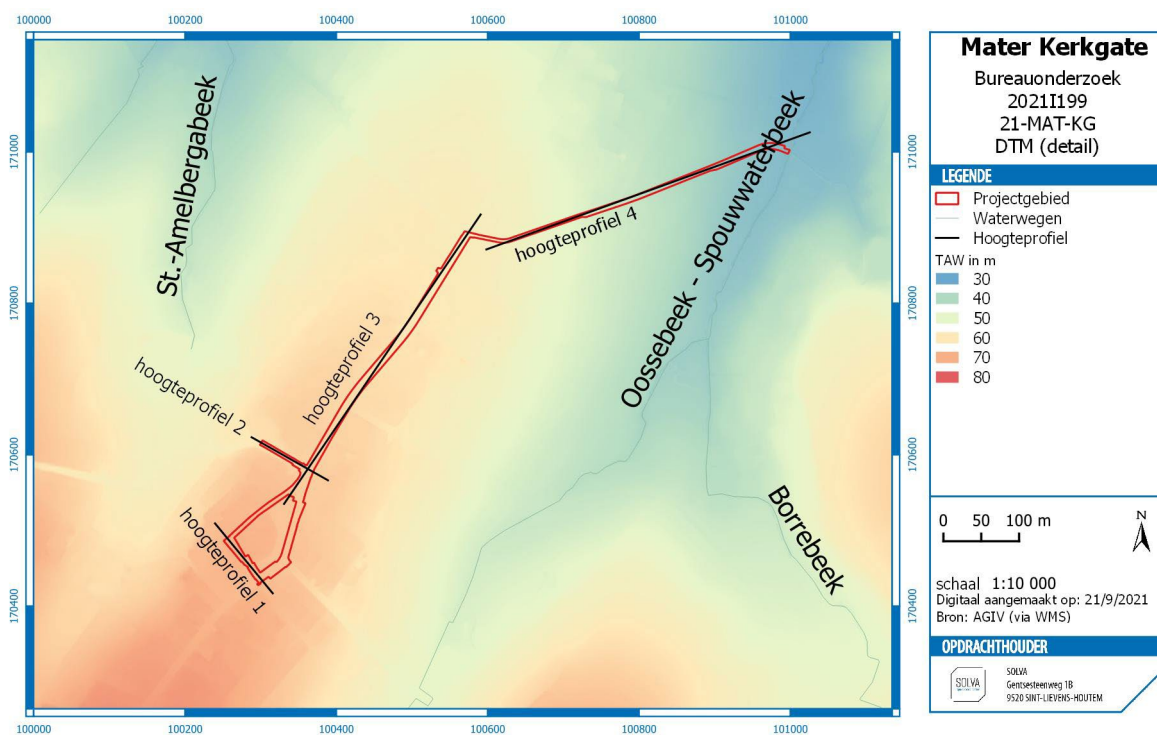
2.2.3.3 FYSISICH-GEOGRAFISCHE SITUERING

De deelgemeente Mater is gelegen aan de rand van de Scheldevallei. Het reliëf wordt sterk beïnvloed door de vallei van de Oossebeek en haar zijtakken (waaronder de Sint-Amelbergabeek), die afwateren richting noorden naar de Schelde. Op het **hoogtemodel** is te zien hoe Mater zich bevindt op de uitloper van een noordwest-zuidoost georiënteerde rug.

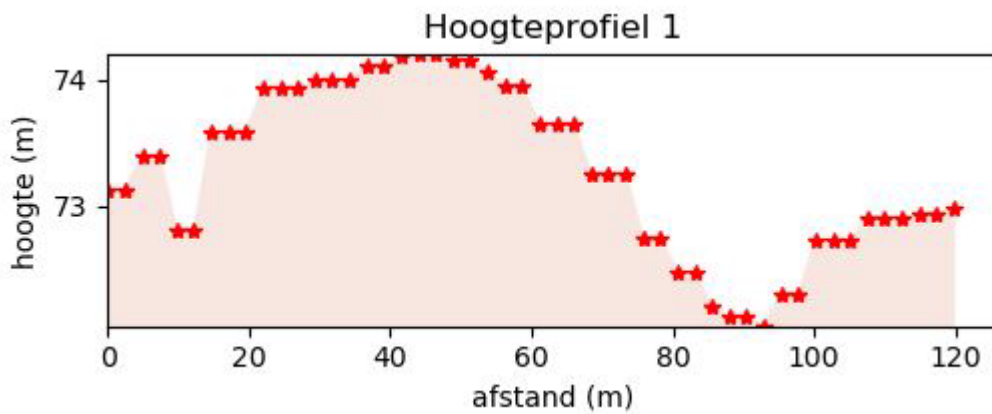
Het projectgebied zelf is in het algemeen (**zeer**) **sterk hellend**. Vanuit het Materplein hellen de straten Kerkgate en Tempelstraat sterk af in noordoostelijke richting, naar de vallei van de Oossebeek – Spouwwaterbeek: van ca. 70,5 m TAW naar m 39 m TAW. Ook de Sint-Amelbergastraat gaat vrij steil naar beneden in noordwestelijke richting, naar de vallei van de Sint-Amelbergabeek: van ca. 69 m TAW naar 66 m TAW. Het Kerkplein van Mater situeert zich op 71,5 m TAW.

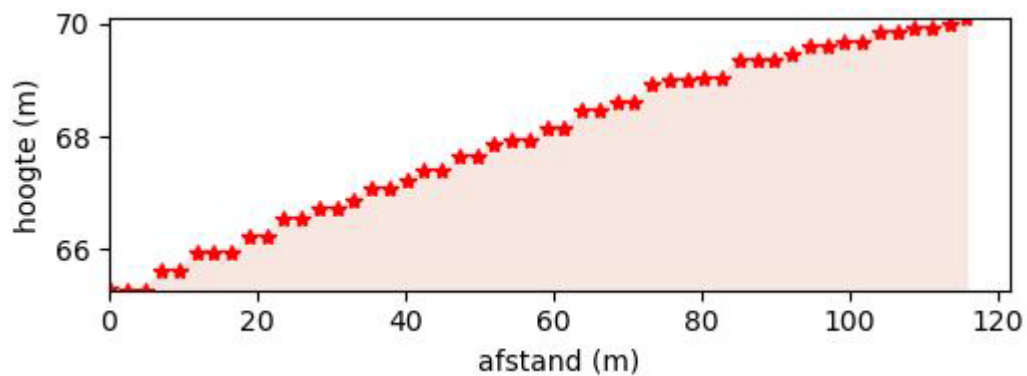
Figuur 10. Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en de waterwegen.

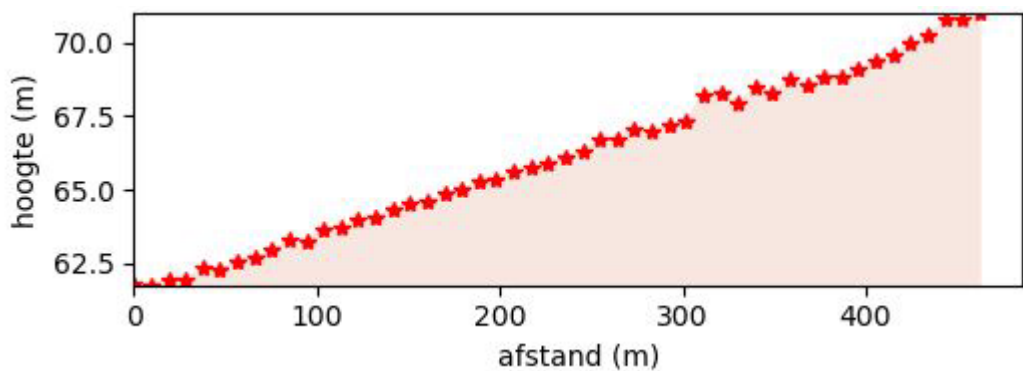
Figuur 11. DTM (detail) met aanduiding van het projectgebied en van de hoogteprofielen.

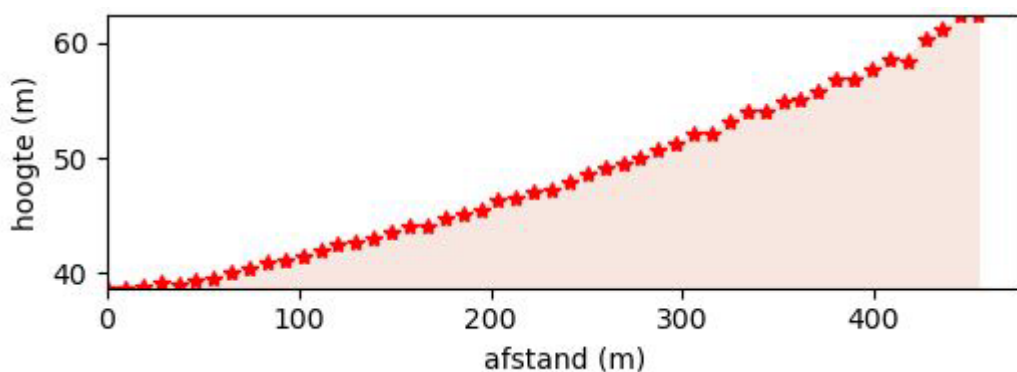
Figuur 12. Hoogteprofiel 1 (noordwest-zuidoost) van het projectgebied.

Figuur 13. Hoogteprofiel 1 (zuidoost-noordwest) van het projectgebied.

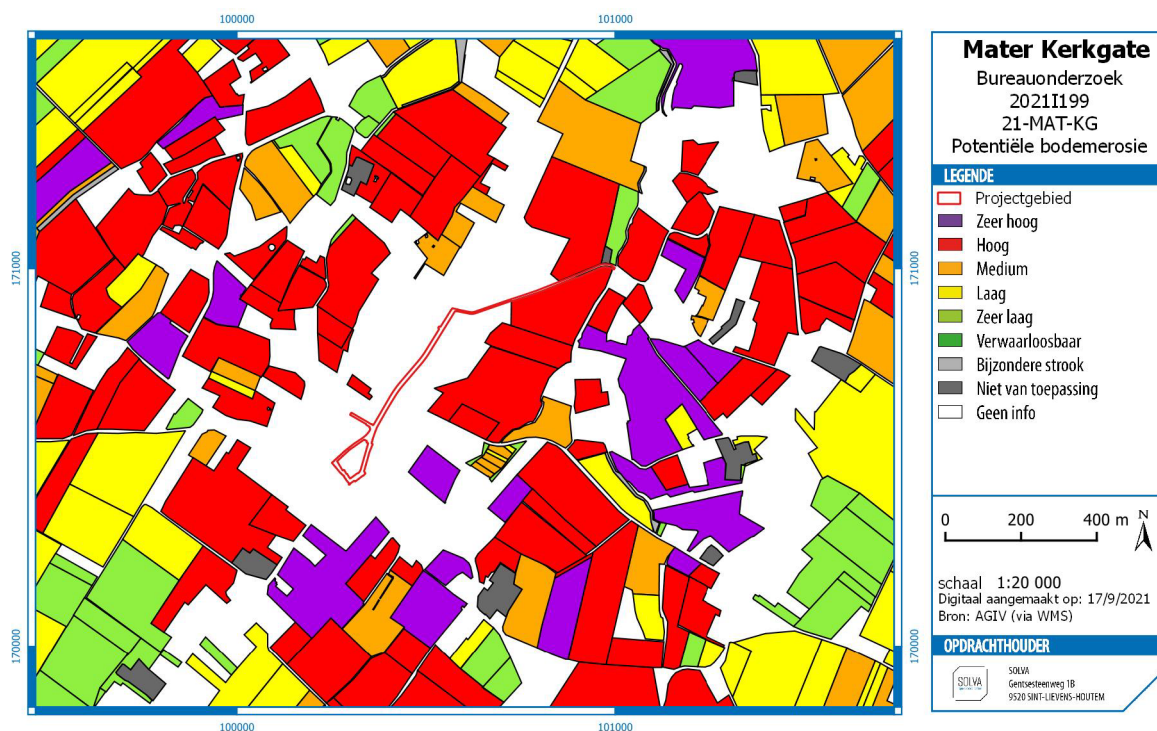

Figuur 14. Hoogteprofiel 1 (zuidwest-noordoost) van het projectgebied.

Figuur 15. Hoogteprofiel 1 (zuidwest-noordoost) van het projectgebied.

De **potentiële bodemerosiekaart** geeft enkel informatie voor het noordoosten van het projectgebied, waar de kans op erosie hoog is. De omliggende percelen hebben een hoog tot zeer hoog risico, en dit ingevolge de sterke hellingsgraad.

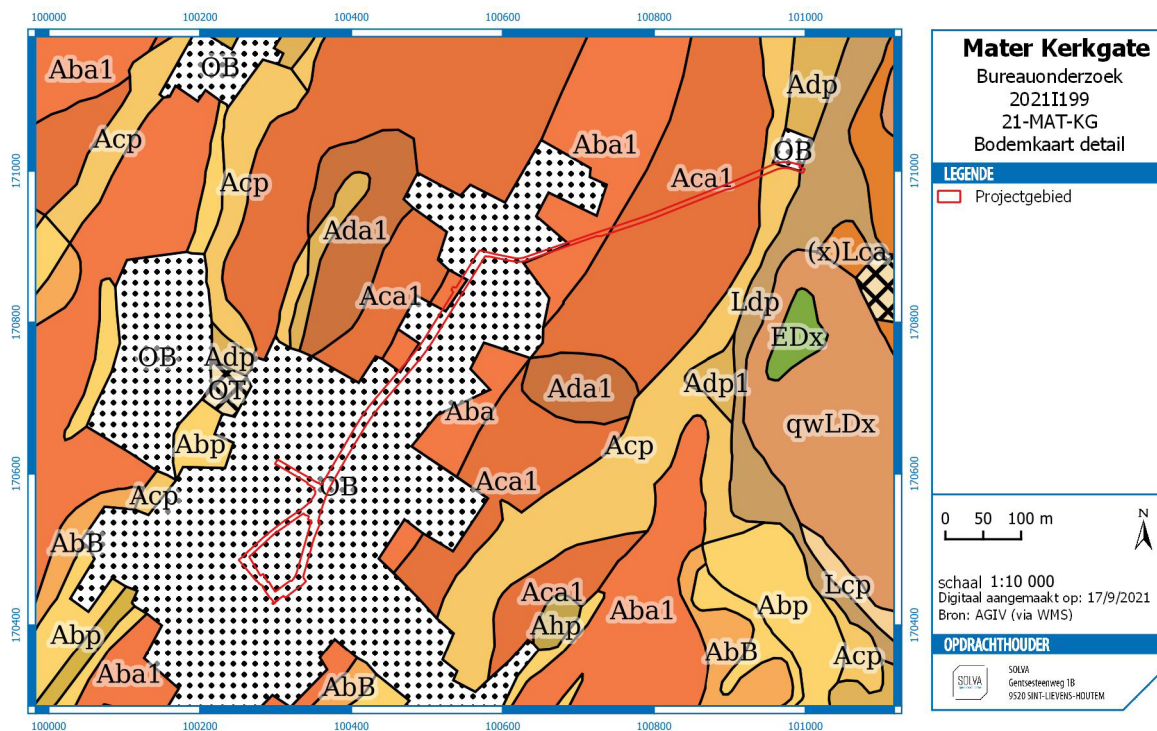

Figuur 16. Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied

De **bodemkaart** geeft aan dat de gronden van het projectgebied grotendeels gesitueerd zijn in bebouwde zones (OB).

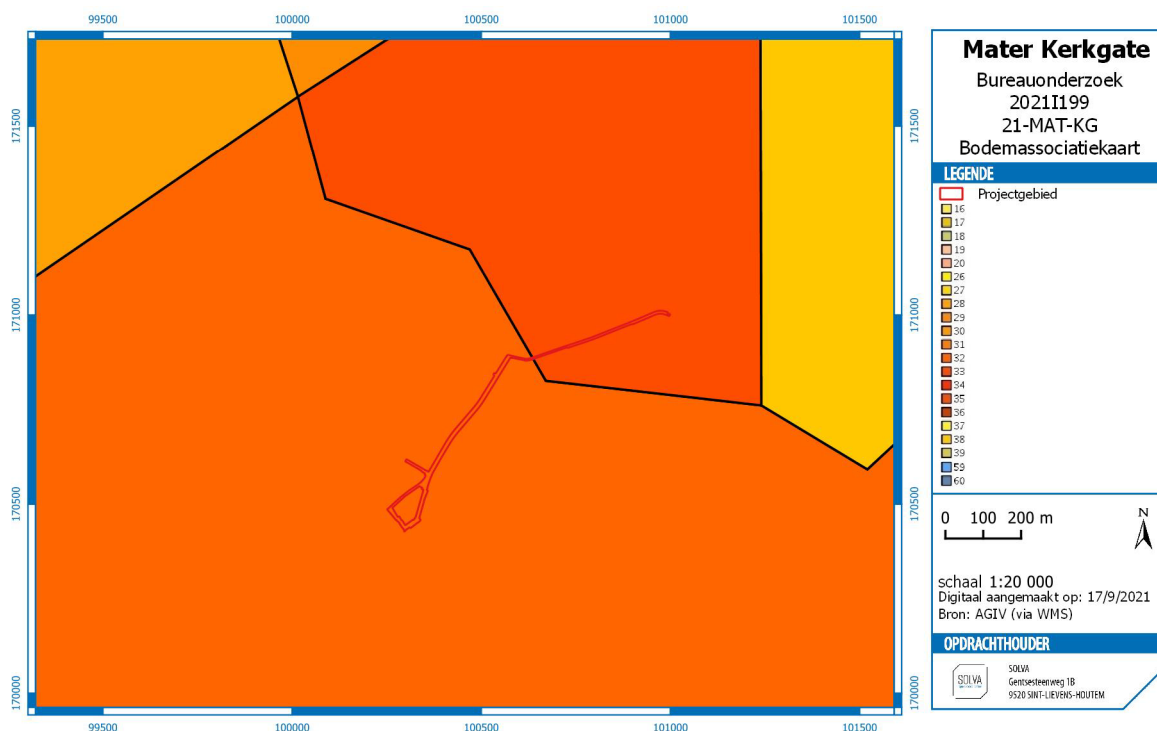
In het noordwesten grenst het projectgebied aan droge leembodem met textuur B horizont (Aba1) en matig droge leembodem met textuur B horizont (Aca1).

In het uiterste noordoosten zien we opnieuw een bebouwde zone. Overige bodemtypes hier zijn Acp en Ldp, hetgeen respectievelijk matig droge leembodem zonder profiel en matig natte zandleembodem zonder profiel is.

Figuur 17. Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

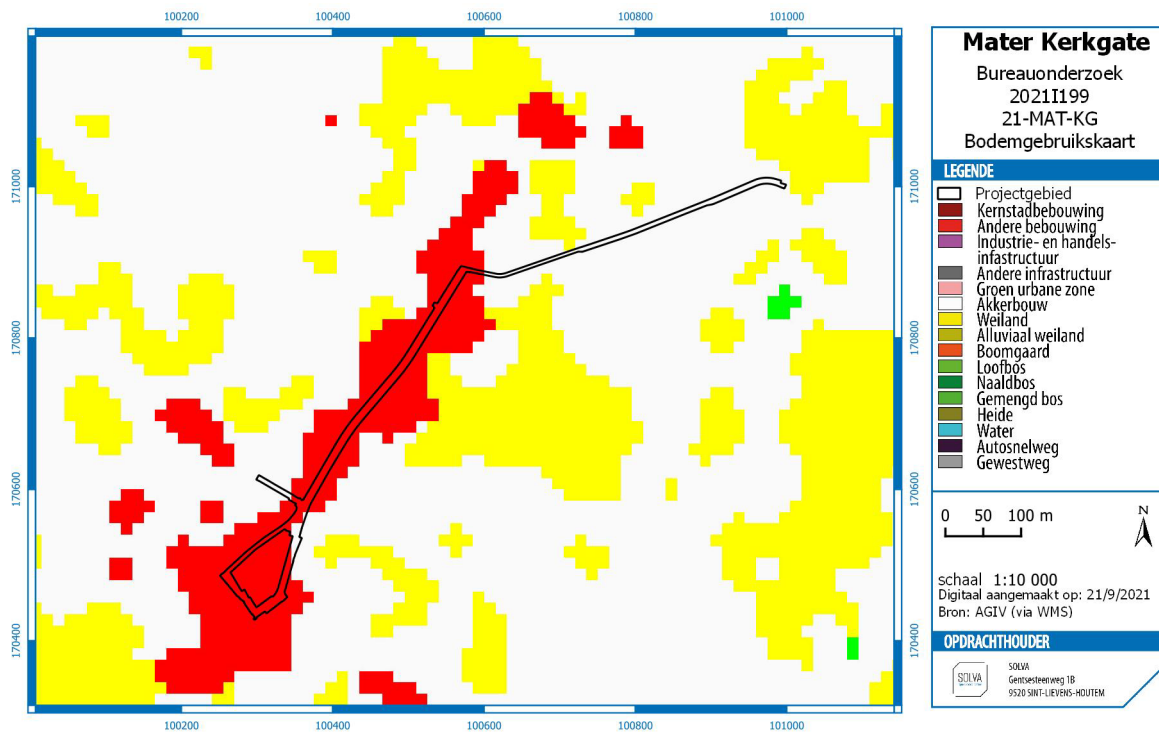
De **bodemassociatiekaart** toont ook aan dat het projectgebied in het zuidwesten in de leemgronden met textuur B-horizont met matig droge associatie ligt (32). In het noordoosten liggen de leemgronden met textuur B horizont met matig natte associatie (33).

Figuur 18. Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied.

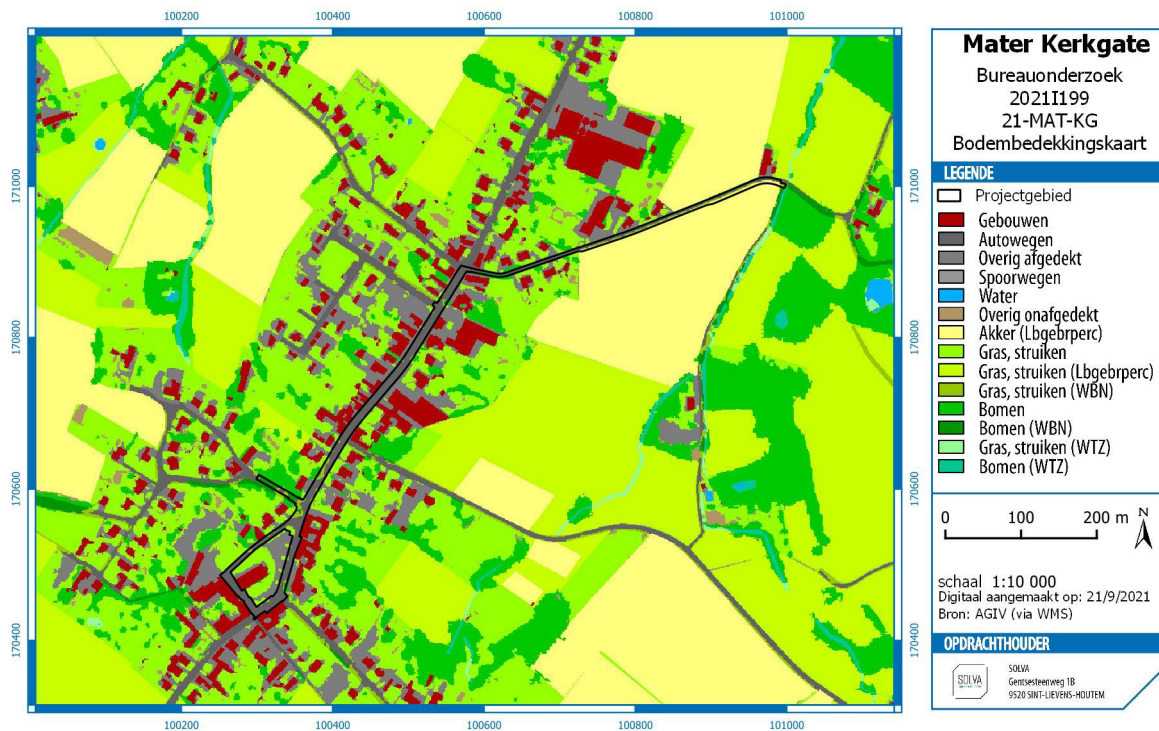
2.2.3.4 GRONDGEBRUIK

Volgens de **bodemgebruikskarta** ligt het projectgebied in zones met bebouwing en weiland.

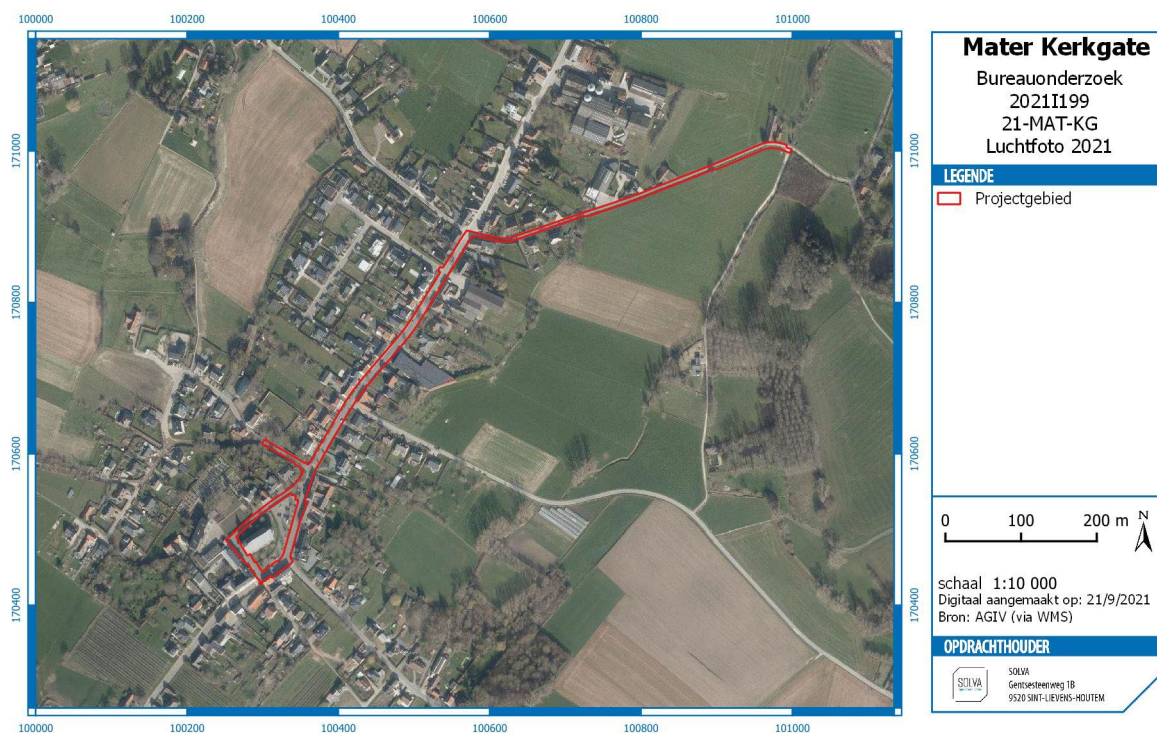
Figuur 19. Bodemgebruikskarta met aanduiding van het projectgebied.

Ook de **bodembedekkingkarta** toont aan in welke mate het projectgebied is ingericht.

Figuur 20. Bodembekkingkarta met aanduiding van het projectgebied.

Een **recente luchtfoto** uit 2021 bevestigt de concentratie van bewoning ter hoogte van het Kerkplein en de straat Kerkgate. De bebouwing neemt af in de Tempelstraat.

Figuur 21. Meeste recente orthofoto (2021) met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.5 HISTORISCH KADER

De eerste schriftelijke vermelding van Mater dateert uit de late 9de en 10de eeuw, wanneer er sprake is van “*Materna*”.⁴ Mogelijk gaat de naam terug op de Keltische moedergodin *matrona*, die als beschermgodin van de in Mater ontspringende Sint-Amelbergabeek optrad.

In de vroege middeleeuwen waren meerdere nederzettingen gelegen op het grondgebied van Mater, allen gelinkt aan het uitgestrekte koutercomplex dat er zich bevond.⁵ De nederzetting ter hoogte van het Materplein zal gelinkt geweest zijn aan de Sint-Amelbergakouter. De depressie van de Spouwwaterbeek scheidt deze van de Rooigemkouter (gelinkt aan de nederzetting Rooigem) in het zuidoosten. In westelijke richting grenst de Sint-Amelbergakouter aan de Molenkouter, die op zijn beurt volledig aansluit bij het Volkegemveld, horend bij de nederzetting Volkegem. In deze vroege fase was er mogelijk reeds een eerste bidplaats (6de – 8ste eeuw) aanwezig in de nederzetting aan de Sint-Amelbergakouter (zie 2.2.3.5.1).

In 998, volgens één van de oudste vermeldingen van Mater, schonk Arnulf, markgraaf van Valenciennes, de kerk aan de Gentse Sint-Pietersabdij. De heerlijkheid kwam in handen van het geslacht van Gavere, tevens heren van Schorisse, waartoe Mater als één van de zeven dorpen ging fungeren. Later ging de baronie Schorisse over in de handen van de familie Lalaing, de Berlaymont en van Egmont. De Gentse Sint-Pietersabdij bleef wel de tienden innen, ook al had het klooster van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal van Oudenaarde bestuurlijke invloed. Binnen het huidige grondgebied van Mater vielen ook nog enkele bezittingen van andere grondbezitters, zoals van de Sint-Salvatorsabdij te Ename en de heerlijkheid-enclaves Oosse en Ter Mote.

De bebouwing te Mater is sterk gespreid. Talrijke gesloten hoeves liggen rondom een dorpskern, die geconcentreerd is rond de as Karel Martelstraat – Materplein – Kerkgate. Het huidige stratenplan gaat terug op oude wegtracés. In tegenstelling tot de omringende gemeentes, zijn in Mater weinig gronden verkaveld,

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Mater* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14113> (geraadpleegd op 11/10/2021)

⁵ Berings 1989, 50.

dat zijn landelijk karakter heeft behouden. De moderne stadsuitbreiding voltrok zich voornamelijk rond de steenweg Oudenaarde – Geraardsbergen en in het oosten rond het toponiem Jagerij.

2.2.3.5.1 DE EERSTE SINT-MARTINUSKERK / DE (CASTRALE?) SINT-AMELBERGAKAPEL

Volgens de legende zou de lokale heilige Amelberga in de 8ste eeuw naast haar woning een kerk laten bouwen.⁶ Ze wordt voor het eerst vermeld in 998 naar aanleiding van de schenking ervan door graaf Arnulf, markgraaf van Valencijs, aan de Gentse Sint-Pietersabdij. De kerk was oorspronkelijk gewijd aan Sint Martinus. Een latere, tweede kerk (zie 2.2.3.5.2) nam het patrocinium van Sint-Martinus echter over, waarna de eertijdse Sint-Martinuskerk bekend stond als de Sint-Amelbergakapel (niet te verwarren met de huidige Sint-Amelbergakapel). Deze eerste parochiekerk was vermoedelijk ca. 75m meer naar het noorden van de huidige Sint-Martinuskerk te situeren, ter hoogte van de huidige Sint-Amelbergakapel.⁷ Ze heeft volgens de decanale verslagen zwaar te lijden gehad hebben onder de beeldenstorm van 1566 en werd pas hersteld tussen 1597 en 1605, na zelfs even als schuur gediend te hebben. Ze is te zien op de historische kaarten vanaf de late 16de eeuw (zie 2.2.3.7). Tijdens de Franse Revolutie wordt ze door de staat aangeslagen en verkocht. In 1806 wordt ze bijna volledig afgebroken, op het koor na, en omgevormd tot een kleine werkmanswoning. Op aansporen van de pastoor van Mater werd de woning in 1915 aangekocht door een welgestelde burger uit Oudenaarde die de woning liet afbreken en een nieuwe kapel liet bouwen. In 1942 werd ze tenslotte terug aan de kerkfabriek gedoneerd.

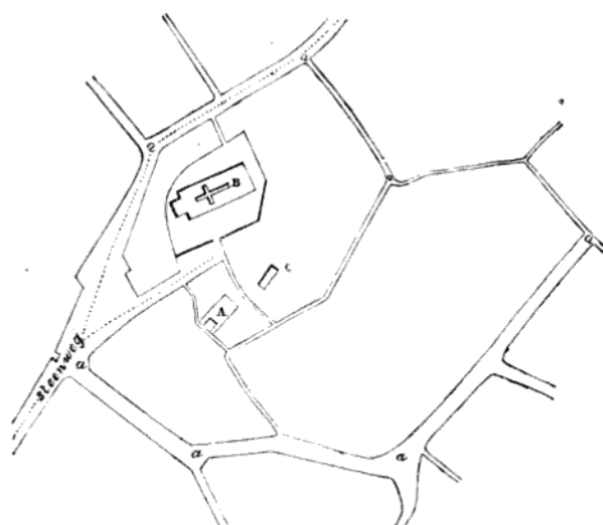

Foto 7. Zicht vanuit het zuiden, begin 20ste eeuw, op de oude Sint-Amelbergakapel die tot werkmanswoning was omgevormd. Links is nog een “huiseke” (toilet) te zien, rechts de rand van het café In ’t Stadhuis dat er thans nog staat (bron: Tack 1978, 18).

⁶ Van Hoolandt 1986, 17-24.

⁷ Berings 1989, 45-47.

In de *Flandria Illustrata* van Sanderus uit 1648 wordt gewag gemaakt van een castrale kapelanij, gewijd aan Sint-Amelberga: “*Est in Ecclesia de Materne etiamnum Capellania Castralis S. Amelbergae ...*”.⁸ Nochtans is tot op heden geen historische bron gekend waar gewag gemaakt wordt van een burcht waartoe deze kapelanij zou kunnen behoren. Wel wordt de aanwezigheid van een burcht gesuggereerd door het toponiem Borgveld. Deze naam wordt gegeven aan een kleine weg die vanaf de zuidoostelijke hoek van het Materplein vertrekt in zuidoostelijke richting. Er wordt vermoed dat de zogenaamde “woning van Amelberga” in realiteit de burcht van Mater is. In 1872 schreef P. De Roo een boek over Sint Amelberga, waarbij hij een plannetje toevoegde met de locatie van de kapel (de oorspronkelijke parochiekerk) en de woning van Amelberga (de burchtsite). De burchtsite zou thans te situeren zijn onder de speelvelden van het KBO Mater (zie ook Figuur 29). De oude dorpskern heeft zich vermoedelijk rond de burcht- en kerksite ontwikkeld. Op historische kaarten uit de 19de eeuw zijn er in het straten- en perceleringspatroon nog aanwijzingen te vinden voor een mogelijke afbakening van deze oude dorpskern (zie 2.2.3.7.4).

A. Kapelleken der H Amelberga, waarvan straks te handelen.
 B. Plaats der tegenwoordige kerk van Mater.
 C. Plaats van Sinte Amelberga's woning.
 a, a, a. Omtrek der bergelakte.

Figuur 22. Plan uit 1872 met de vermoedelijke locatie van de oorspronkelijke parochiekerk (A) en burcht (C) van Mater. Het noorden is onderaan (bron: Van Loo 1872, 125).

Rond de eerste Sint-Martinuskerk zou ook een kerkhof gelegen hebben, wat bewijst dat ze als parochiekerk diende. In 1872 schrijft P. De Roo: “Als men binnen de grondvesten der kapel of in het ronde, eenige steken diep delft, vindt men nog altijd bewijzen dat die grond tot begraafplaats of Kerkhof van Materen, gevolgelyk, dat de Kapel tot parochiekerk gediend heeft.”⁹ Met de bouw van de tweede Sint-Martinuskerk met zijn

⁸ Sanderus 1648, 527. G. Berings vertaalt Sanderus als “Er is in de kerk van Mater ook nu nog een castrale kapelnij gewijd aan Sint-Amalberga...” (Berings 1989, 46). Mede hierdoor neemt hij aan dat er in 1648 nog maar één kerkgebouw aanwezig was in Mater, waarbij een binnenkerkse kapel aan Sint-Amelberga gewijd was (Berings 1989, 47 en hernomen in Devos 1990, 62). Het tweede kerkgebouw zou dan in de tweede helft van de 17de eeuw of begin 18de eeuw gebouwd zijn. Deze nam dan het patrocinium van Sint-Martinus over, waarna het volledige eerste kerkgebouw bekend zou staan als de Sint-Amelbergakapel. Hoewel de bouwdatum van het tweede kerkgebouw vooralsnog onbekend is, weten we echter ondertussen wel zeker dat deze in de tijd van Sanderus reeds bestond (zie 2.2.3.5.2). Bovendien wordt het eerste, meest noordelijke kerkgebouw op de Horenbaultkaart (1596) reeds dan al aangeduid als de Sint-Amelbergakapel (zie 2.2.3.7.1). Er wordt hier dan ook gesuggereerd dat alleszins het woord *Ecclesia* maar eventueel ook *Capellania Castralis* niet, zoals Berings doet, te interpreteren zijn als de fysieke bouwconstructies maar eerder als de territoria die gelinkt zijn aan deze gebouwen (zoals wel vaker het geval is). Een duidelijkere vertaling is dus wellicht: “Er is in de parochie van Mater ook nu nog een castrale kapelanij gewijd aan Sint-Amelberga,...”. Hierbij is de parochie van Mater gelinkt aan de tweede Sint-Martinuskerk en de castrale kapelanij (het gebouw of het territorium) aan de Sint-Amelbergakapel, i.e. de volledige eerste Sint-Martinuskerk en geen binnenkerkse kapel.

⁹ De Roo 1872, 128.

eigen kerkhof, is het eerste kerkhof wellicht in onbruik geraakt. Sinds 1954 worden de mensen begraven op een nieuw kerkhof aan de nieuwe Sint-Amelbergakapel en is de cirkel rond.¹⁰

2.2.3.5.2 DE TWEDE SINT-MARTINUSKERK

Door de toenemende bevolking werd de oorspronkelijke Sint-Martinuskerk te klein en bouwde men iets zuidelijker een tweede kerk.¹¹ De bouwdatum van deze nieuwe kerk is vooralsnog onbekend. Ze moet reeds aanwezig geweest zijn in de 16de eeuw omdat we uit de decanale verslagen weten dat ze te lijden heeft gehad onder de beeldenstorm van 1566 en dat ze staat afgebeeld op de Horenbaultkaart van 1596 (zie 2.2.3.7.1). De nieuwe kerk nam het patrocinium van Sint-Martinus van de oude parochiekerk over en deze laatste stond vanaf dan bekend als de Sint-Amelbergakapel.

Vermoedelijk was deze tweede Sint-Martinuskerk smaller dan de huidige kerk die ongeveer op dezelfde plaats staat. Tijdens het graven van sleuven voor het plaatsen van nieuwe verwarming in 1974 is men immers onder de noordelijke zijbeuk op verschillende plaatsen op geraamten gestuit, wat er op zou wijzen dat het oorspronkelijke kerkhof zich uitstrekte tot de grond waar thans de zijbeuk op staat. Na de beeldenstorm is ze net als de eerste Sint-Martinuskerk lang in vervallen toestand geweest. Uit de decanale verslagen valt af te leiden dat er van 1593 tot 1595 vensters ontbreken in de kerk. In 1596 en 1601 wordt gemeld dat het binnen regent in de kerk en in het koor. Het dak geraakte pas hersteld tussen 1609 en 1611. In 1618 was er nog geen bevoering aanwezig. In 1626 werd ze verder hersteld. In 1629 werd de toren gebouwd en in 1630 gedekt. In 1671 werden muurbeschotten in de kerk aangebracht. In 1711 werd de vloer van het schip geplaveid. In 1733 schrijft de pastoor naar de abt van de Sint-Pietersabdij te Gent dat de kerk in slechte staat is en te klein voor het aantal parochianen die de mis willen bijwonen. De pastoor verzocht de prelaat ook eens te komen kijken om “de slechte gesteltenissen van onze kerk te zien die meer op een schuur dan op het Huis Gods gelijk.” In 1772 koestert men nog plannen om de kerk te vergroten. Maar in 1780 besluit men, wellicht vanwege de slechte staat van het gebouw, dat het lonender is om ze volledig af te breken en een nieuwe kerk in de plaats te zetten.

Rond deze tweede Sint-Martinuskerk was een kerkhof aanwezig, hierdoor raakte het kerkhof rond de eerste Sint-Martinuskerk wellicht in onbruik. Bewijzen voor dit tweede kerkhof vinden we op het historisch kaartmateriaal uit deze periode (zie 2.2.3.7) en in de geraamtes die werden aangetroffen bij de werken onder de noordelijke zijbeuk van de huidige kerk. Hoe dit kerkhof er precies uitzag is niet met zekerheid vast te stellen. Op de Horenbaultkaart (1596) en de Villaretkaart (1745-1748) lijkt ze volledig rondom rond de kerk te liggen terwijl ze op de iets betrouwbaardere Ferrariskaart (1771-1778) enkel aan de west- en noordkant van de kerk wordt afgebeeld. Anderzijds kan het kerkhofareaal doorheen de tijd aan verandering onderhevig geweest zijn.

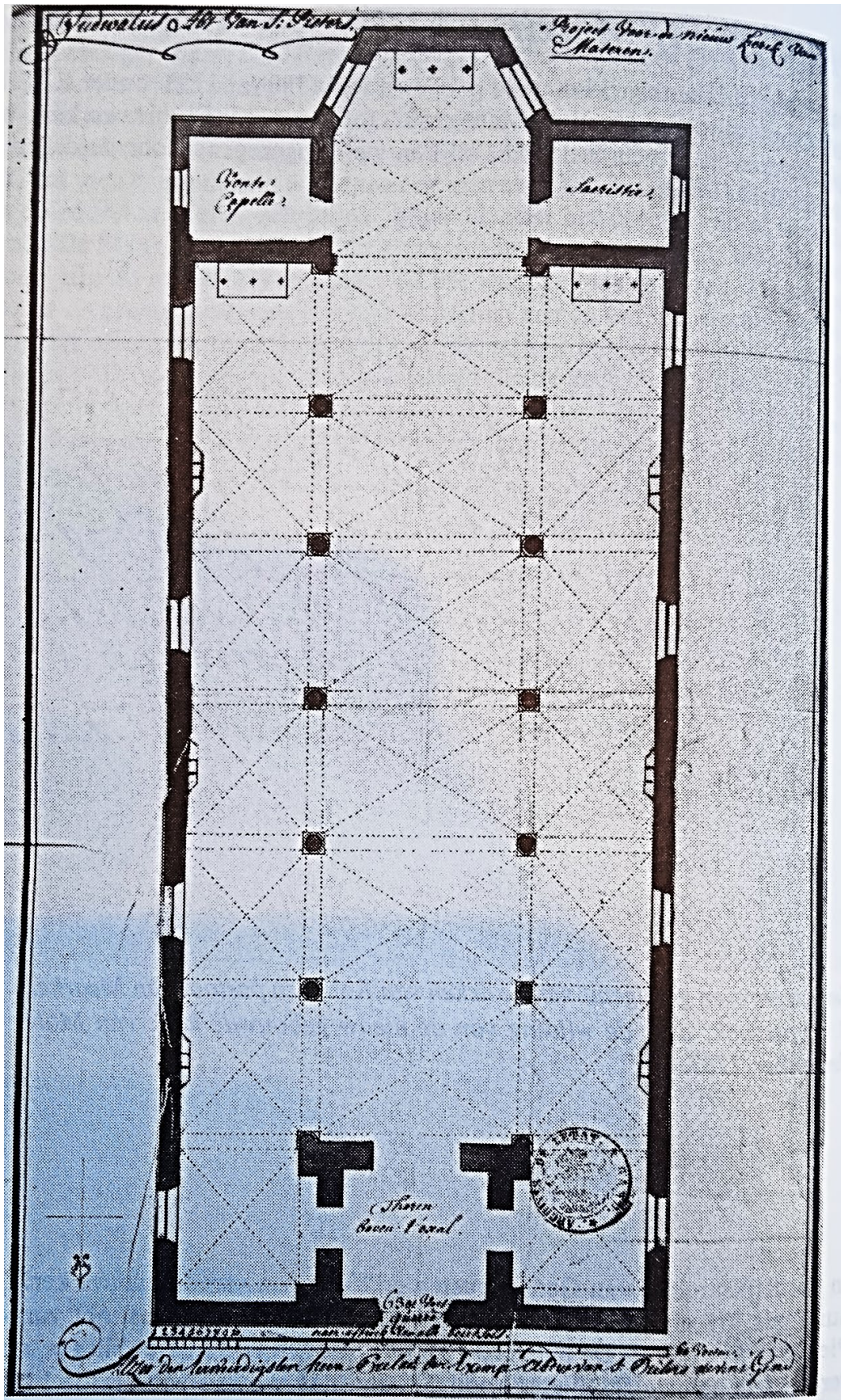
2.2.3.5.3 DE DERDE SINT-MARTINUSKERK

De huidige kerk werd opgetrokken van 1780 tot 1783.¹² Het is een driebeukige kerk in neoclassicistische stijl. Tijdens de bouw werden de liturgische diensten tijdelijk terug in de Sint-Amelbergakapel uitgevoerd. Er bestaan twee plannen van de nieuwe kerk, in 1780 ondertekend door Gudwaldus, abt van de Sint-Pietersabdij van Gent. Het bijhorende lastenkohier vermeldt dat de aannemers voor september 1780 de “selve aude kerke, thorre en andere gebauwen daer aenclevende beginnen afte breken tot op en in den ongeroerden grondt, welkers materialen zij sullen mogen gebruycken alleenlijk tot het leggen der fondamenten der nieuwe kerke.” Als dus ook de fundamenten van de tweede Sint-Martinuskerk zijn afgebroken en herbruikt, impliceert dit dat er thans geen restanten meer van aanwezig zijn in de ondergrond.

¹⁰ Van Hoolandt 1986, 36.

¹¹ Van Hoolandt 1986, 25-26.

¹² Van Hoolandt 1986, 27-33.

Figuur 23. Een ontwerp van de huidige Sint-Martinuskerk, ondertekend door Gudwaldus, abt van de Sint-Pietersabdij van Gent (bron: Van Hoolandt, 28).

Het kerkhof rond de derde Sint-Martinuskerk is duidelijk aangegeven op de Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841 (zie 2.2.3.7.4). Het wordt in 1877 vergroot en daarbij werd ook de kerkhofmuur gedeeltelijk vernieuwd.¹³ In 1953 werd de weg verbreed ten westen en noorden van de kerk. Het kerkhof werd met een muurtje afgezoomd. Ook in 1953 startte men met de aanleg van het nieuwe kerkhof aan de Sint-Amelbergakapel, omheind door een muur en struikgewas. In 1954 werd dit nieuwe kerkhof in gebruik genomen.

Foto 8. Zicht vanuit het westen op de Sint-Martinuskerk, begin 20ste eeuw. Het kerkhof en de kerkhofmuur zijn sinds 1877 vergroot en gedeeltelijk vernieuwd. De oorspronkelijke kerkhofmuur is op basis van de Atlas der Buurtwegen te situeren ter hoogte van de oranje lijn (zie 2.2.3.7.4). De begrenzing van het huidige kerkhof, na een verbreding van de weg in 1953, is in rood aangegeven (bron: Tack 1978, 11).

¹³ Van Hoolandt 1986, 34.

Foto 9. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk tijdens een bevrijdingsfeest op 10 juli 1945. Het sluit aan op het Gemeentehuis centraal rechts. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: Tack 1978, 81).

Foto 10. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk in het begin van de 20ste eeuw (rechts). De ingang van het kerkhof met poort en drempel zijn nog net te onderscheiden. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: Tack 1978, 40).

Foto 11. Detail van de kerkhofmuur met hekwerk in het begin van de 20ste eeuw (rechts). De ingang van het kerkhof met poort en drempel zijn nog net te onderscheiden. Het gebouw links is het café In 't Stadhuis en staat er thans nog steeds (bron: prentkaart uitgegeven door J. -B. Vlamincq en ingekleurd door kleurrijk.vlaanderen).

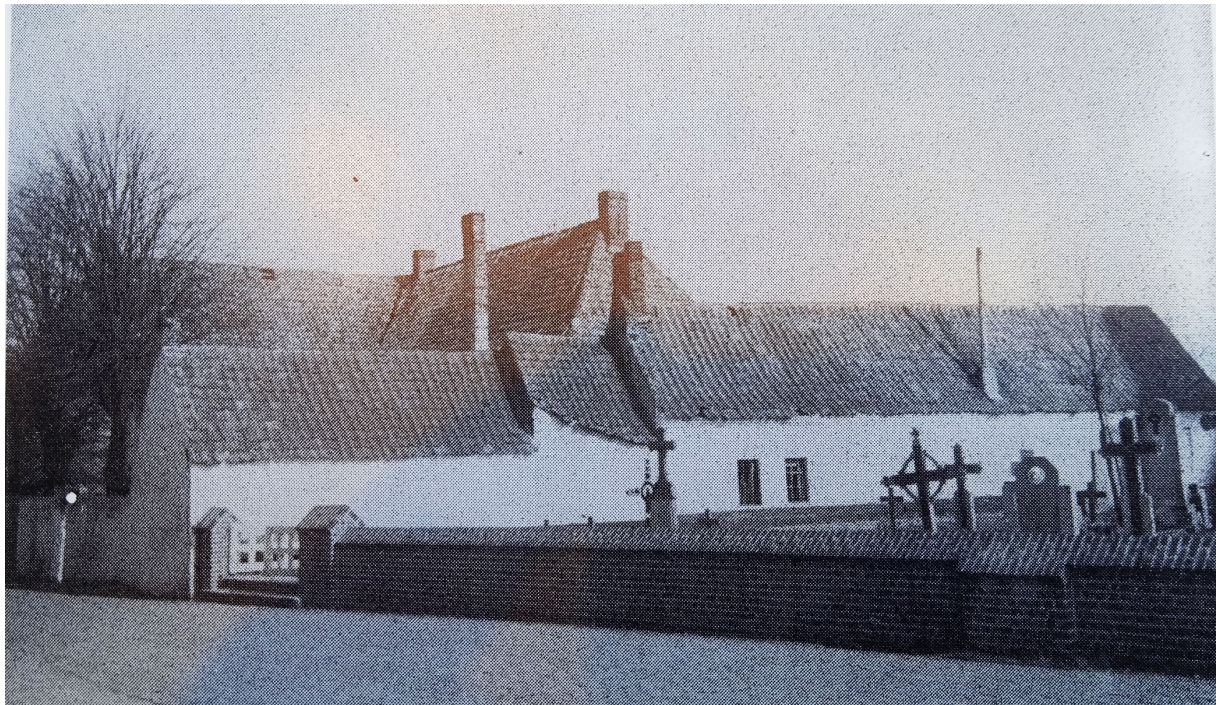

Foto 12. Detail van de nieuwe kerkhofmuur uit 1953 waar ze aansluit op het Gemeentehuis (gesloopt in 1966). Een vergelijking met bovenstaande prentkaarten toont dat ze op dit punt op ongeveer dezelfde plaats staat als de voorgaande muur. Ook de ingang van het kerkhof is niet verplaatst. Links zijn nog net de afbakende muur en twee bomen van de binnenkoer van het Gemeentehuis waar te nemen (bron: Tack 1978, 21).

Foto 13. Zicht vanuit het noorden op het Materplein en de Sint-Martinuskerk in hun huidige toestand. Het Gemeentehuis, het stuk kerkhofmuur en de toegangspoort tot het kerkhof op voorgaande foto zijn gesloopt bij de ontruiming van het Materplein in 1965-1967 (bron: Dirk Wollaert).

2.2.3.5.4 HET GEMEENTEHUIS

In 1779 vermeldt een herberglijst op het dorpsplein van Mater “De burse, vulgairlyck geseyt de platte burse”, waar de vierschaar vergaderde.¹⁴ Vermoedelijk is dit gebouw te vereenzelvigen met het latere café “In het Gemeentehuis”, waar drie kleine plaatsen door het lokale bestuur gebruikt werden. In dat geval is het ook aanwezig op de Ferrariskaart uit 1771-1778 (zie 2.2.3.7.3) en is er een mogelijke voorloper van het gebouw afgebeeld op de Villaretkaart uit 1745-1748 (zie 2.2.3.7.2). Het lag ten noordoosten van de kerk, aan het driehoekige marktplein waar tot 1914 grote linden groeiden en waar thans het herinneringsmonument voor de gesneuvelden uit de Eerste Wereldoorlog staat.

Een beschrijving van het gebouw in Devos 1982 is gebaseerd op oude prentkaarten waarbij het steeds frontaal gefotografeerd is vanop het marktplein. Het is dan ook beschreven als een langwerpige, alleenstaande blok met twee bouwlagen en een schilddak. Op de historische kaarten is echter te zien dat het gebouw uit verschillende vleugels bestond, waarvan de configuratie varieert naargelang de kaart. Vermoedelijk zijn deze vleugels doorheen de eeuwen verschillende keren verbouwd. Een prentkaart met zicht op de achterkant, vanuit het westen, toont enkele van deze vleugels en een binnentuin achter een muurtje (zie Foto 12).

De verschillende vleugels kwamen van pas om de verschillende functies van het gebouw te huisvesten. Zoals vermeld deed het dienst als café en als vergaderruimte voor het lokale bestuur. Echter was er, althans in de 20ste eeuw, ook een winkel in onderbracht die per el verkocht.¹⁵ Deze werd vermoedelijk uitgebaat in de hoofdvleugel aan het marktplein. Op een prentkaart uit 1907 is mogelijk de familienaam van de uitbaters toegevoegd aan het opschrift op de gevel: De Schepper – Reynaert.

Het volume en de ligging van de bouw maakten dat het, vanuit het oosten beschouwd, het uitzicht van het marktplein wezenlijk bepaalde, vooral na het verdwijnen van de linden. Het werd uiteindelijk, in het kader van de ontruiming van het Materplein van 1965 tot 1967, in 1966 gesloopt.

¹⁴ Devos 1982, 716-718.

¹⁵ Tack 1978, 35.

Foto 14. Zicht vanuit het noordoosten op het Materplein, anno 1873, gedomineerd door de linden en de voorgevel van het Gemeentehuis. In de achtergrond rechts is nog net het café In 't Stadhuis zichtbaar (bron: Tack 1978, 33).

Foto 15. Zicht vanuit het noordoosten op de voorgevel van het Gemeentehuis in het begin van de 20ste eeuw, vermoedelijk anno 1907. Achteraan rechts staat het café In 't Stadhuis (bron: prentkaart uitgegeven door J.-B. Vlaminck, in eigendom van Antoinette 'Netje' Van Wijmeersch, uitbaatster van het café In 't Stadhuis sinds 1975).

Foto 16. Zicht vanuit het noordoosten op het Materplein, medio 20ste eeuw. De linden zijn verdwenen en in de plaats prijkt een herinneringsmonument aan de gesneuvelden uit de Eerste en later ook Tweede Wereldoorlog (bron: Tack 1978, 35).

2.2.3.6 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

De parochiekerk van Sint-Martinus wordt voor het eerst vermeld in 998 naar aanleiding van de schenking ervan door graaf Arnulf, markgraaf van Valenciën, aan de Gentse Sint-Pietersabdij. Deze bevond zich aanvankelijk ten noorden van de huidige kerk, ter hoogte van de huidige Sint-Amelbergakapel. De vroegste kerk is waarschijnlijk opgetrokken in de vroege middeleeuwen, als onderdeel van de niet meer bestaande burchtsite (zie 2.2.3.5.1). Op een bepaald moment is op de locatie van de huidige kerk een nieuwe parochiekerk, gewijd aan Sint-Martinus, opgetrokken (zie 2.2.3.5.2).¹⁶

Ten noorden van de parochiekerk staat de Sint-Amelbergakapel. Opgericht in 1915-1916 op de locatie van de oorspronkelijke parochiekerk (zie 2.2.3.5.1).¹⁷

Enkele straten staan omwille van hun historisch karakter ingeschreven in de inventaris bouwkundig erfgoed. Het betreft de Karel Martelstraat¹⁸, Kerkgate¹⁹, Materplein²⁰ en de Sint-Amelbergstraat²¹ (voordien Fonteinstraat) met een minstens vroeg 19de-eeuwse wegkapel voor de beschermheilige van Mater, Sint-

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Parochiekerk* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/27644> (geraadpleegd op 11/10/2021)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Sint-Amelbergakapel in neoromaanse stijl*, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/27645>

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Karel Martelstraat* [online] <https://id.erfgoed.net/themas/4491> (geraadpleegd op 11/10/2021)

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Kerkgate* [online] <https://id.erfgoed.net/themas/4495> (geraadpleegd op 11/10/2021)

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Kasseiweg Materplein: westelijk deel* [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8882> (geraadpleegd op 07/12/2021) en Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Kasseiweg Materplein: noordelijk, oostelijk en zuidelijk deel* [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8889> (geraadpleegd op 07/12/2021).

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Sint-Amelbergstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/4547> (geraadpleegd op 11/10/2021).

Amelberga. **De kasseistroken** in deze straten zijn bovendien **beschermd als monument**.²² De pastorie aan de Sint-Amelbergastraat staat op een oud boerenerf, aanvankelijk met een vierkantshoeve (zie ook 2.2.3.7) waarvan het huis midden 19de eeuw werd vergroot.²³ In 1897 werd het geschonken aan de kerkfabriek om te dienen als pastorie. Thans is enkel het westelijke huis bewaard.

Foto 17. Zicht op de pastorie met binnentuin, begin 20ste eeuw (bron: Tack 1978, 36).

Foto 18. Pastorie met ommuurde tuin in de Sint-Amelbergastraat (bron: Google Streetview).

²² Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Kasseiweg Sint-Amelbergastraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301422> (geraadpleegd op 11/10/2021).

²³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Pastorie* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/27664> (geraadpleegd op 11/10/2021).

2.2.3.7 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTEN

2.2.3.7.1 HORENBAULTKAART (1596)

Op de Horenbaultkaart staat het dorpscentrum van Mater duidelijk herkenbaar afgebeeld bij het toponiem Materne. Het projectgebied reeds goed te herkennen. De straattracés van zowel de as Karel Martelstraat-Materplein-Kerkgate als de Tempelstraat en de Sint-Amelbergastraat zijn immers al aanwezig. Enkel het Materplein aan de noord- en westkant van de kerk is nog niet aanwezig of niet opgetekend. Het doodlopend straatje dat naar de Sint-Amelbergakapel leidt, ligt mogelijk wel al op het tracé van het Materplein aan de noordkant van de kerk. Op de latere kaarten (met uitzondering van de Villaretkaart, zie 2.2.3.7.2) is hier immers eveneens een doodlopende straat aanwezig.

Aan de zuidoostkant van Kerkgate zijn drie hoeves opgetekend, telkens omgeven door een U-vormige gracht die aansluit op de weg. De hoeves zijn niet direct te linken aan bebouwing op latere historische kaarten. Aan de noordwestkant van Kerkgate zijn twee kerken afgebeeld. De kleinste en meest noordelijke wordt met naam genoemd en is de Sint-Amelbergakapel (op de kaart: ...melbergha kapelle). Eertijds stond ze bekend als de Sint-Martinuskerk maar deze titel moest ze afstaan aan de meer zuidelijk afgebeelde kerk (zie 2.2.3.5.1 en 2.2.3.5.2). Beide kerken hadden te lijden onder de beeldenstorm van 1566 en verkeerden bij het optekenen van deze kaart nog in een verwaarloosde toestand. Bovendien is de toren van de tweede Sint-Martinuskerk volgens decanale verslagen pas in 1629 gebouwd. Mogelijk heeft Horenbault zich hier enkele artistieke vrijheden gepermitteerd of de kaart klopt en de toren van 1629 is ter vervanging van een oudere toren geplaatst. Rond de tweede Sint-Martinuskerk is duidelijk een kerkhof met kerkhofmuur aanwezig.

In de omgeving van het dorp lijken zowel landbouwgebieden als bossen voor te komen. Deze zijn echter weinig gedetailleerd weergegeven. Net als de hoeves langs Kerkgate moeten ze wellicht eerder als een *pars pro toto* beschouwd worden.

Figuur 24. Snede uit de Horenbaultkaart met de weergave van het projectgebied bij benadering.

2.2.3.7.2 VILLARETKAART (1745–1748)

Door een foutenmarge bij het georefereren van de Villaretkaart, komt de projectie van het projectgebied niet perfect overeen met de onderliggende kaart. Desalniettemin herkennen we opnieuw de straattracés, dit keer inclusief het Materplein aan de noord- en westkant van de kerk. Dit laatste is enigszins verrassend omdat op de latere kaarten het tracé van het Materplein weer onvolledig lijkt.

De bebouwing is in vergelijking met de Horenbaultkaart meer nauwgezet weergegeven maar minder figuratief. De tweede Sint-Martinuskerk is simpelweg als een kruisvormig gebouw weergegeven en de Sint-Amelbergakapel is helemaal niet te onderscheiden van enig ander gebouw. Rond de Sint-Martinuskerk is nog net het kerkhof met de kerkhofmuur zichtbaar. De overige bebouwing lijkt zich vooral rond het Materplein en de zuid(oost)kant van Kerkgate en de Tempelstraat te concentreren. De vierkantshoeve aan de Sint-Amelbergastraat die later zal dienen als pastorie is reeds aanwezig en blijft een vaste waarde op alle latere kaarten.

Ook de omgeving is in vergelijking met de Horenbaultkaart meer nauwgezet weergegeven. Er is een versnipperd landschap afgebeeld waar percelen met tuinbouw, boomgaarden, akkers en bos elkaar afwisselen.

Figuur 25. Uitsnede uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.7.3 JOZEF JOHAN FRANS FERRARIS – KABINETSKAART DER OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN EN HET PRINSDOM LUIK (1771-1778)

Op de Ferrariskaart zijn de oude wegtracés, rekening houdend met de afwijkingen op de georeferentie, opnieuw herkenbaar als de voorlopers van de huidige straten. Enkel het Materplein is aan de noord- en westkant van de kerk niet ingetekend. Het tracé is onder meer onderbroken door een gebouw ten zuidwesten en een gebouw ten noorden van de kerk. De gebouwen zijn met elkaar verbonden door de kerkhofmuur.

Zowel de Sint-Martinuskerk als de Sint-Amelbergakapel staan afgebeeld. Beide waren op dat moment echter in slechte staat en zouden enkele jaren later afgebroken worden. De Sint-Martinuskerk in 1780 (zie 2.2.3.5.2) en de Sint-Amelbergakapel in 1806 (zie 2.2.3.5.1). Het koor van deze laatste bleef weliswaar staan en er werd een werkmanswoning van gemaakt. De Sint-Martinuskerk werd vervangen door een volledig nieuwe kerk, gebouwd tussen 1780 en 1783. De oorspronkelijke kerk die hier afgebeeld is lijkt zuidwest-noordoost georiënteerd te zijn.

Het kerkhofareaal lijkt zich te beperken tot een zone aan de westkant van de kerk, afgebakend door de eerder vermelde gebouwen en de kerkhofmuur die hen met elkaar verbindt. Tussen de kerk en het Materplein aan de oostkant zijn enkele gebouwen aanwezig. In het noordoosten wordt de kerk van een groot U-vormig gebouw gescheiden door een rechthoekig grasveld. Dit gebouw is wellicht het Gemeentehuis, ook op latere kaarten nog te herkennen en pas afgebroken in 1966 (zie 2.2.3.5.4). Verder naar het noordoosten is een tweede grasveld afgebeeld met aan weerszijden kleine gebouwen. Vermoedelijk is het grasveld thans te situeren onder het herinneringsmonument voor de gesneuvelden uit de Eerste Wereldoorlog (zie ook Foto 16) en de gebouwen aan weerszijden respectievelijk ter hoogte van het tracé van het Materplein ten noordwesten en zuidoosten van het herinneringsmonument.²⁴

Ten oosten van het kruispunt tussen het Materplein, de Sint-Amelbergastraat en Kerkgate is een zeer groot, M-vormig gebouw opgetekend. Vergelijking met latere kaarten toont aan dat het in realiteit wellicht om twee aaneengesloten vierkantshoeves gaat, iets kleiner dan hier afgebeeld. Verderop bestaat de bebouwing langs Kerkgate en de Tempelstraat uit beduidend kleinere gebouwen die zich vooral aan weerszijden van de Tempelstraat concentreren.

Het landschap in de directe omgeving van het projectgebied bestaat wederom uit een mengeling van tuingronden, boomgaarden, akkers en bos. De meeste gronden lijken bovendien omgeven te zijn met houtkanten. Ook worden enkele nattere weiden en meersen aangeduid, vooral langs de Sint-Amelbergabeek, de Oossebeek en de Borrebeek.

²⁴ De georeferentie van de Ferrariskaart lijkt op dit punt redelijk accuraat te zijn, in tegenstelling tot de zuidwestelijke helft van het Materplein.

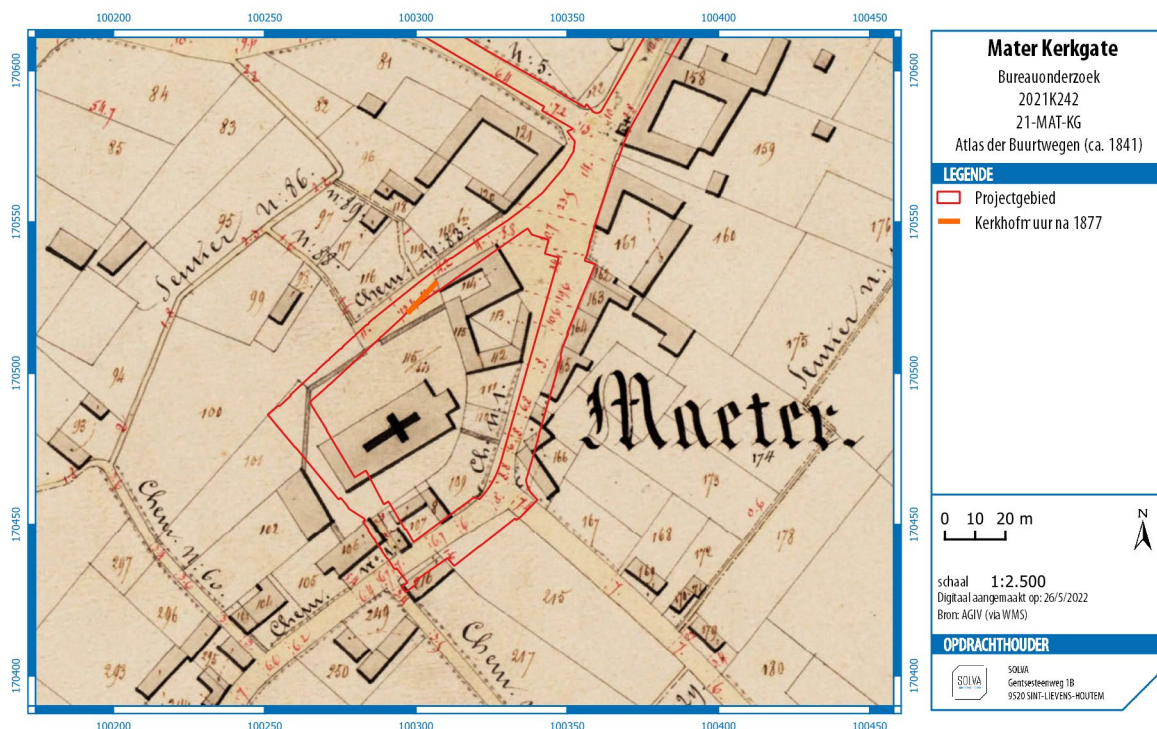
Figuur 26. Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.7.4 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

De georeferentie van de Atlas der Buurtwegen vertoont slechts nog kleine afwijkingen. Een uitzondering is de locatie van de kerk die ongeveer 5 m teveel naar het zuidwesten is gekarteerd. De voetwegen (*sentier*) en buurtwegen (*chemin*) en sommige percelen zijn genummerd. Ook wordt de breedte van de straat aangegeven.

Het stratenpatroon heeft grotendeels de vorm aangenomen zoals deze tot op heden bestaat. Hoewel Kerkgate opsplijst ten westen van het kruispunt met de Sint-Amelbergastraat, stopt de straat aan de noordkant ter hoogte van de kerk. Op de splitsing is opnieuw het Gemeentehuis afgebeeld (zie ook 2.2.3.5.3). Bovendien is de oorspronkelijke U-vorm van de Ferrariskaart uitgebreid met nieuwe vleugels in het zuiden. De kerkhofmuur sluit aan op een van deze nieuwe vleugels. De configuratie en het uitzicht van de verschillende vleugels is steeds opnieuw licht verschillend op latere kaarten. Wellicht spelen zowel effectieve wijzigingen aan het gebouw als fouten in de kartering hierin een rol. Ook het latere fotografisch materiaal (zie 2.2.3.5.3) is niet helemaal in overeenstemming te brengen met het gekarteerde.

Zo komt de aansluiting van de kerkhofmuur op de vleugel van het Gemeentehuis niet overeen met de prentkaarten uit de 20ste eeuw (zie bijvoorbeeld Foto 8 en Foto 12). De afstand tussen de kerkhofmuur en de overkant van de straat is volgens de Atlas der Buurtwegen 13,2 m. De breedte van de weg is op de prentkaarten duidelijk veel minder. Vermoedelijk is de kerkhofmuur hier dus nog verplaatst met de uitbreiding van het kerkhof in 1877 (zie 2.2.3.5.3) en komt ze tegen de meest noordwestelijke vleugel te staan. Op Foto 12 is te zien dat de oude kerkhofmuur is verwijderd en het gat tussen de twee vleugels is opgevuld.

Figuur 27. Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied en de vermoedelijke locatie van de kerkhofmuur ter hoogte van het Gemeentehuis na 1877.

Verder is te zien op de Atlas der Buurtwegen dat het kerkhof mogelijk volledig rond de kerk aanwezig is, maar enkel in het westen en noorden afgebakend wordt door de kerkhofmuur. De toegang bevindt zich in de noordmuur, aan het einde van de straat langs het Gemeentehuis. Zoals gezegd sluit de muur in het noordoosten ook aan op het Gemeentehuis. In het westen is ze onderbroken door een huis dat in 1850 gebouwd is (maar toch al op deze kaart te zien is).²⁵ Iets meer naar het zuiden sluit de muur dan aan op het gebouw dat ook al op de Ferrariskaart stond. Dit wordt echter niet veel later afgebroken voor de bouw van

²⁵ Tack 1978, 22.

het klooster van Onze-Lieve-Vrouw Visitatie dat in 1856 werd afgewerkt, maar reeds grotendeels moest herbouwd worden in 1861. In 1877 wordt het kerkhof uitgebreid en de kerkhofmuur grotendeels vernieuwd (zie 2.2.3.5.3). Een vergelijking van de Atlas der Buurtwegen en Foto 8 doet vermoeden dat de uitbreiding vooral in noordwestelijke richting gebeurt en dat het zuidwestelijk deel van het kerkhof wordt omgevormd tot een straat langs het nieuwe kloostergebouw. Op Foto 8 is te zien dat een smal steegje deze straat verbindt met het uiteinde van de straat die langs het Gemeentehuis loopt en stopt ten noorden van de kerk.

De bebouwing concentreert zich nog steeds rond de dorpskern en langs de Karel Martelstraat en Kerkgate. Langs de Tempelstraat blijft de bewoning beperkt en is deze zelfs afgenomen t.o.v. de Ferrariskaart.

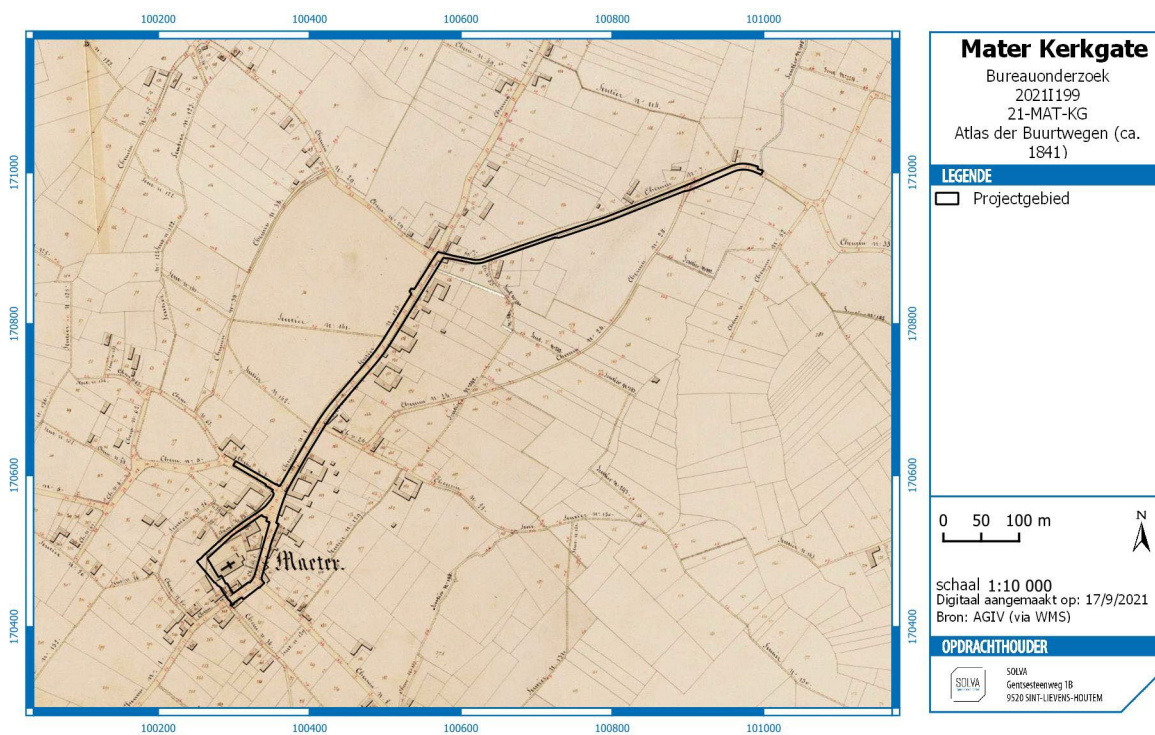
De Oossebeek valt nu samen met een voetweg en buurtweg.

De oude (vroegmiddeleeuwse) dorpskern van Mater ontwikkelde zich wellicht rond een burcht en de eerste Sint-Martinuskerk, de latere Sint-Amelbergakapel (zie 2.2.3.5). Mogelijk is deze dorpskern af te bakenen met een ovaal van ca. 100 m op 130 m die gevormd wordt door enkele voet- en buurtwegen op de Atlas der Buurtwegen, samen met enkele perceelsgrenzen (zie Figuur 29). Mogelijk is deze dan ook een **relict van een oude afbakening van het oorspronkelijke areaal van de oude bewoning**. Een dergelijke afbakening van een middeleeuwse nederzetting kern werd al eerder aangetroffen bij archeologisch onderzoek in de regio. Zo omvat op de site Ronse De Stadstuin een min of meer ovaalvormige *enclosure* minstens drie middeleeuwse hoofdgebouwen uit de 9de tot 11de eeuw.²⁶ De breedte van het *enclosure* schommelt tussen ca. 41 en 50m, de lengte is ca. 83m. De afbakening gebeurt d.m.v. een gracht. Opnieuw in Ronse op de site Pont West is een *enclosure* in de vorm van een afgeplatte ovaal aanwezig met een diameter van ca. 44m.²⁷ Aan de binnenkant van de afbakenende gracht werden een hoofdgebouw uit de 10de eeuw, een palenrij en palencluster aangetroffen. Op de site Kruishoutem Containerpark tenslotte werd vermoedelijk de hoek van een *enclosure* aangesneden.²⁸ Een grote gracht uit de 10de-11de eeuw vormt een afgeronde hoek van een areaal dat minstens een vergelijkbare afmeting heeft als de *enclosures* uit Ronse. Binnen het afgebakende gebied is minstens één hoofdgebouw uit de 11de eeuw aanwezig.

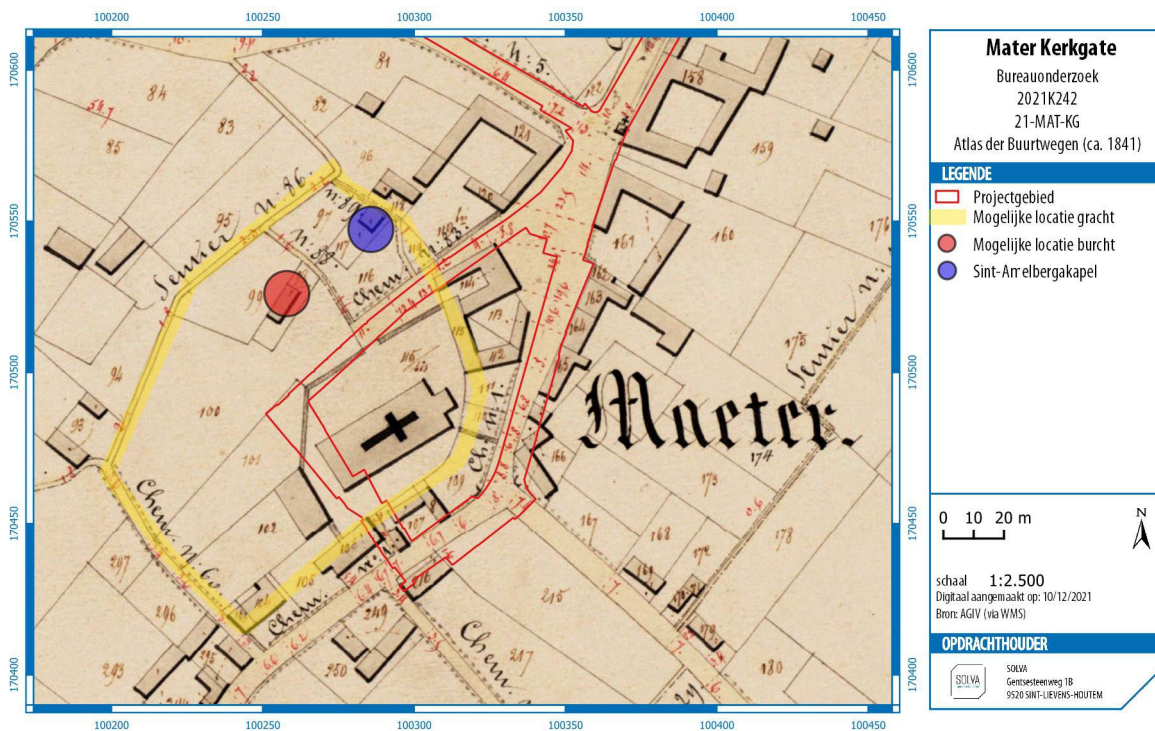
²⁶ Pede et al. 2015, 180-181.

²⁷ De Graeve 2020, 457-466.

²⁸ Vanholme, Taelman en Cherretté 2015, 45-46.

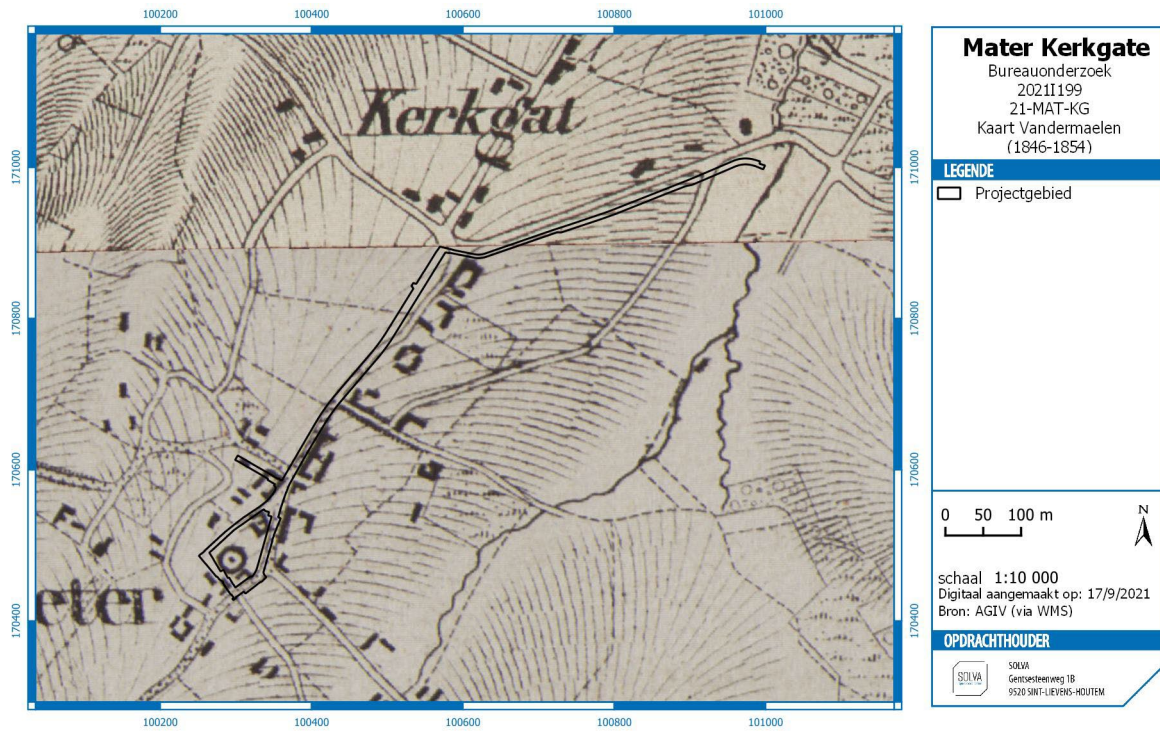
Figuur 28. Snede uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 29. Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied, de Sint-Amelbergakapel en de mogelijke locatie van de burcht en enclosure.

2.2.3.7.5 PHILIPPE VANDERMAELEN – CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)

De topografische kaart Vandermaelen is generaliserend en minder gedetailleerd. Ze biedt geen significante nieuwe informatie ten opzichte van de oudere reeds besproken kaarten.

Figuur 30. Uitsnede uit de kaart Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.7.6 PHILIPPE CHRÉTIEN POPP - ATLAS CADASTRAL PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)

Op de Popp-kaart is de percelering grotendeels dezelfde gebleven. De straten zijn ingetekend en de straatnamen weergegeven. De bebouwing blijft geconcentreerd ter hoogte van de dorpskern en langs de Karel Martelstraat en Kerkgate. De Oossebeek is niet benoemd, maar duidelijk te herkennen. Verder toont deze kaart grotendeels hetzelfde beeld als de Atlas der Buurtwegen, mits kleine verschillen zoals in het grondplan van het Gemeentehuis (zie 2.2.3.7.4).

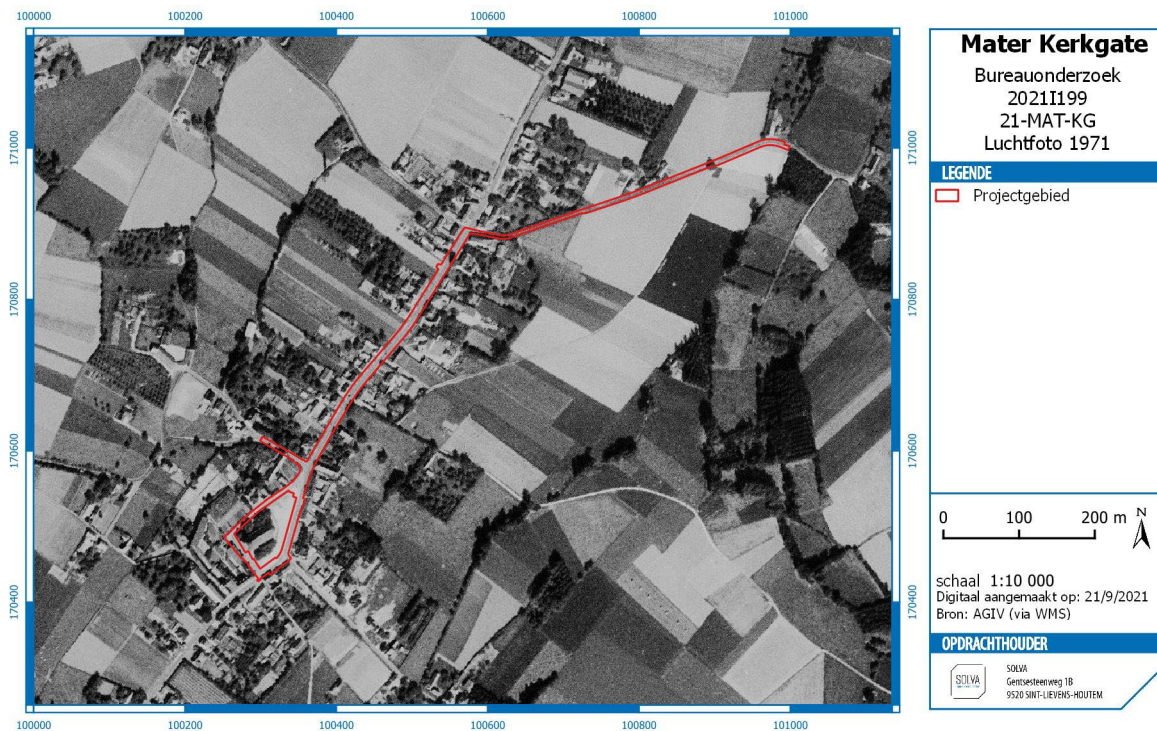

Figuur 31. Uitsnede uit de kaart van Popp met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.7.7 RECENTE LUCHTFOTO'S

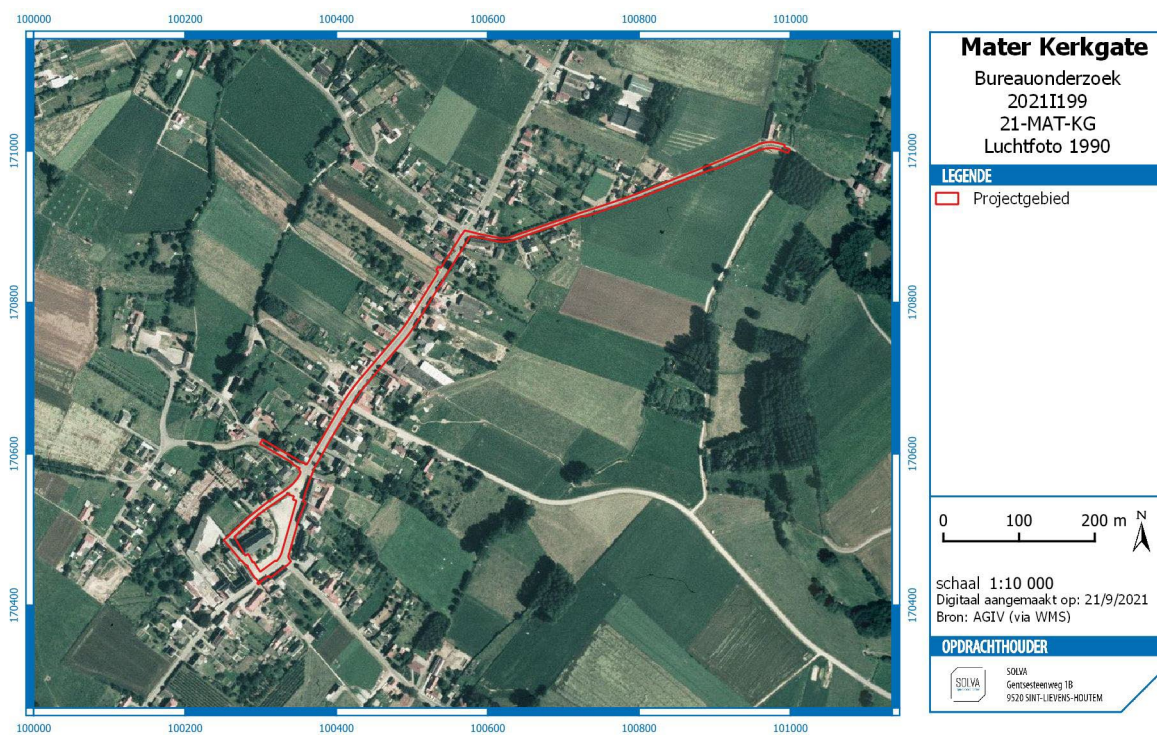
De luchtfoto uit 1971 toont een zopas ontruimd, naakt dorpsplein. Het Gemeentehuis en de andere gebouwen op het dorpsplein zijn in de jaren 1965 tot 1967 afgebroken (zie 2.2.3.5). Het steegje aan de west- en noordkant van de kerk was in 1953 reeds verbreed. Het kerkhof rond de Sint-Martinuskerk heeft zijn huidige omvang en het nieuwe kerkhof aan de Sint-Amelbergakapel is sinds 1954 in gebruik genomen. Ten westen en noordwesten van de kerk zijn de schoolgebouwen en het speelplein van het KBO Mater te zien. Deze school, oorspronkelijk opgericht als gemeenteschool na de schoolwet Van Humbeek in 1879, werd in 1903-1904 verkocht aan het klooster van Onze-Lieve-Vrouw Visitatie en kwam zodoende terug in handen van de Katholieke Kerk.²⁹ Onder het schoolplein zouden mogelijk nog restanten aanwezig zijn van de burcht van Mater (zie 2.2.3.7.4).

Verder zijn de straten grotendeels hetzelfde gebleven maar is er een duidelijke toename van de bewoning langs de straten op de heuvelrug, die in de navolgende jaren alleen nog maar zal toenemen. De beekvalleien blijven hoofdzakelijk landbouwgebied, met hier en daar een perceel bos.

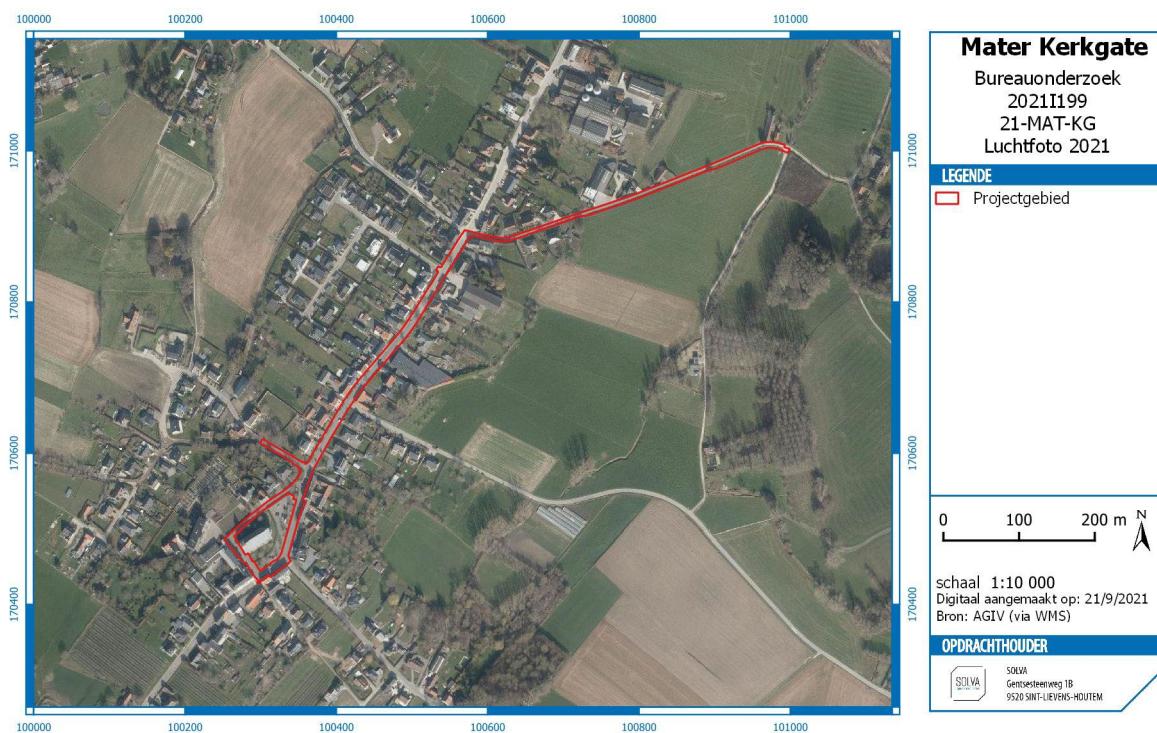

Figuur 32. Orthofoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied.

²⁹ Tack 1978, 24.

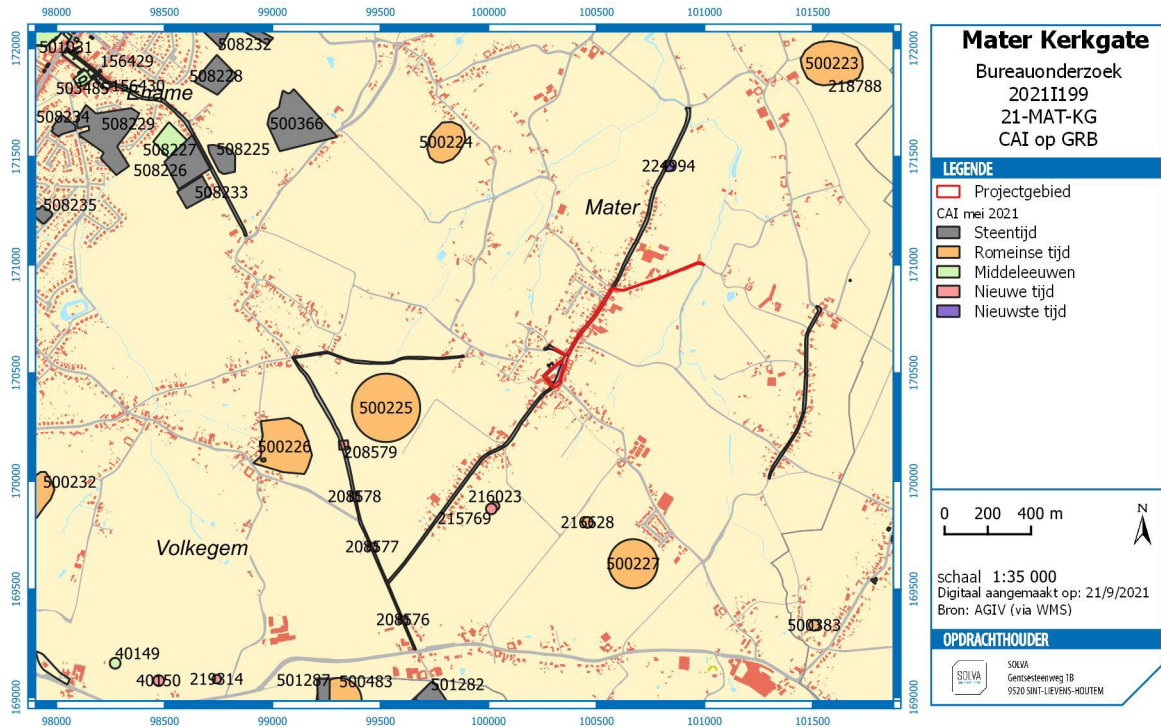
Figuur 33. Orthofoto uit 1990 met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 34. Orthofoto uit 2021 met aanduiding van het projectgebied.

2.2.4 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER

Voor het **projectgebied** zijn **geen archeologische sites gekend**. Er werden echter wel sites in de directe en ruimere omgeving aangetroffen.

Figuur 35. CAI-locaties op GRB met aanduiding van het projectgebied.

Op de centrale archeologische inventaris (CAI) staan meerdere vondsten uit de **Romeinse periode** in de omgeving van het projectgebied aangeduid. Het betreft de losse vondst van een muntstuk van Titus (**CAI ID 500224**). Keramisch bouw materiaal (dakpanfragmenten) en bouwpuin uit kiezelzandsteen kunnen misschien kunnen gelinkt worden aan Romeinse steenbouw (**CAI ID 500225**) ten zuidwesten van het projectgebied. Eveneens ten zuidwesten van het projectgebied, nabij het toponiem Volkegem, werd aardewerk (scherven *terra sigillata*, kruikwaar, *dolia*, *mortaria*), twee maalsteenfragmenten en bouw materiaal (fragmenten dakpan, hypocausttegel, kiezelzandsteen) aangetroffen bij het trekken van een sleuf in 1984 (**CAI ID 500226**). Ten zuidoosten van het projectgebied bracht een veldkartering een gelijkaardige concentratie Romeins aardewerk en bouw materiaal aan het licht (**CAI ID 500227**). Ook ten noordoosten van het projectgebied werd wederom een concentratie bouw materiaal gevonden (fragmenten dakpan, hypocausttegel, kiezelzandsteen) (**CAI ID 500223**).

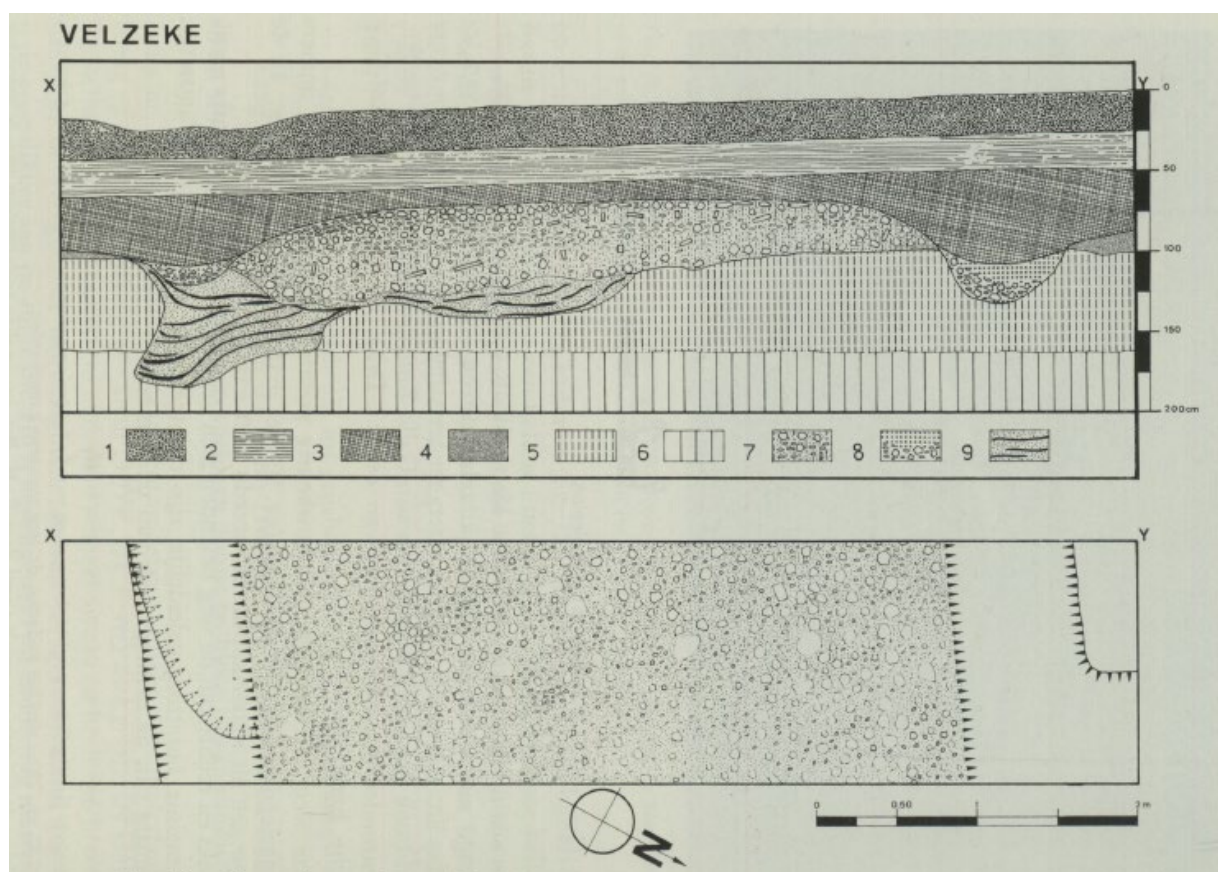
De aanwezigheid van sporen uit de Romeinse periode hoeft niet te verbazen, aangezien de Romeinse weg Hofstade-Velzeke-Kortrijk over Mater liep.³⁰ Deze weg zou in Mater een deel van de oostelijke gemeentegrens met Sint-Maria-Horebeke zuidwaarts gevolgd hebben om in het centrum ten noorden van het Materplein naar het westen te lopen langs de Sint-Amelbergastraat en via de Ruitersstraat en Wolvenberg naar Volkegem.³¹ Een gedeelte van deze weg is opgegraven ter hoogte van Velzeke-Ruddershove (Figuur 36).³² De weg was 4,46 m breed en de *agger* bestond uit bruin-donkerbruin zandlemig materiaal vermengd met silixkeien (60%), kiezelzandsteen (20%), fragmenten van *tegulae* en *imbrices* (15%) en ijzer- en bronslakken (5%). Een afvalkuil onder het wegdek leverde materiaal op uit de 1ste eeuw n.C.³³

³⁰ Rogge 1971, 132-134

³¹ Berings 1989, 23. De archeologische bewijzen hiervoor ontbreken echter. Vaak wordt verwezen naar het werk van Gauchez (1882, 232) en Van der Maelen (1862, kaartblad 1), hoewel beide auteurs geen specifieke bewijzen aanvoeren.

³² Rogge 1971, 144-149.

³³ Rogge 1971, 146-147.

Figuur 36. Doorsnede (boven) en bovenaanzicht (onder) van de Romeinse weg te Velzeke-Ruddershove (bron: Rogge 1971, 148, fig. 13).

In de omgeving van Duisbeker ten noordoosten van het projectgebied, werden tijdens prospecties sporen gevonden van rurale bewoning, o.a. de funderingen van een rechthoekig gebouw met steunberen (schuur?) (CAI ID 508067). Op dezelfde locatie werden ook afvalkuilen met scherven uit de Karolingische periode aangetroffen.³⁴ Ook ter hoogte van Kaster hebben archeologische prospecties de aanwezigheid van sporen uit de Romeinse periode aangetoond.³⁵ De oudste vermelding van dit toponiem is bovendien 'Castra' (12de eeuw), de Latijnse term voor een militair kamp. Evenzo heeft het toponiem Oosse een Romeinse oorsprong en verwijst de benaming naar een nederzetting.³⁶

Ten zuidwesten van het projectgebied werden ook proefputten uitgezet op de Holleweg, naar aanleiding van de heraanleg van het wegdek (CAI ID 208577, 208578, 208579). In vier proefputten kon vastgesteld worden dat de weg meer en meer werd uitgehold tot ten minste de late middeleeuwen. Pas in de postmiddeleeuwen werd het proces omgedraaid en ontstond geleidelijk aan een opvullingspakket.³⁷ Recent onderzoek in Mater toont een gelijkaardig beeld. Sinds 2020 wordt door SOLVA een gefaseerde werfbegeleiding uitgevoerd i.h.k.v. riolerings- en wegeniswerken t.h.v. Boskant, Kleistraat, Opstalle, Bronstraat, 't Jolleveld, Driesleutelstraat, Sint-Amelbergastraat, Ruitersstraat en Kloosterweg.³⁸ De eerste resultaten uit werkputten in de Sint-Amelbergastraat, Boskant, Kloosterweg en Ruitersstraat wijzen opnieuw op erosie en afwezigheid van sporen die ouder zijn dan de postmiddeleeuwen.³⁹

³⁴ Rogge en De Mulder 1993, 188-193; Bauters et al. 1996.

³⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Mater* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14113> (geraadpleegd op 11/10/2021).

³⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Mater* [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14113> (geraadpleegd op 11/10/2021).

³⁷ Boncquet en De Gryse 2014.

³⁸ Werfbegeleiding Mater Broecke, uitgevoerd door SOLVA, projectcode 2020F350.

³⁹ Mondelinge mededeling Celine Clement, archeologierapport in opmaak.

In de omgeving van het projectgebied zijn tenslotte ook nog twee volledige schuifgewichten uit de nieuwe tijd aangetroffen bij metaaldetectie (**CAI ID 215769 en CAI ID 216023**).

Verder weg, ten noordwesten van het projectgebied zijn meerdere vondsten uit de steentijden gedaan. Een prospectie in het Enamebos leverde meerdere silexvondsten uit het laat-neolithicum op (**CAI ID 500366**). Ook in Ename kwamen losse vondsten uit de steentijden aan het licht (**CAI ID 508232, 508287**). Prospecties te Ename door het toenmalige IAP resulteerden in de vondst van steentijdartefacten, aardewerk en bouw materiaal uit de Romeinse periode en scherven uit de middeleeuwen (**CAI ID 508228, 508225, 508226, 508233**).

2.2.5 EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

2.2.5.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Het projectgebied ligt in de Scheldevallei, zo'n 3 km ten oosten van Oudenaarde. Het Materplein en Kerkgate bevinden zich op een rug tussen twee beekvalleien en hellen af in noordoostelijke richting. De Tempelstraat loopt van Kerkgate op de rug in oostelijke richting via een steile helling naar de Oossebeek-Spouwwaterbeek. Ook de Sint-Amelbergastraat gaat vrij steil naar beneden in noordwestelijke richting, naar de vallei van de Sint-Amelbergabeek.

Voor het grootste deel van het projectgebied wordt geen info weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart vanwege de huidige verharding. Uit de info voor de directe omgeving en de grote hoogteverschillen kan echter afgeleid worden dat er oorspronkelijk een medium tot hoge erosiegraad aanwezig moet zijn geweest.

De bodemkaart geeft aan dat de gronden van het projectgebied grotendeels gesitueerd zijn in bebouwde zones. Verder zijn er matig natte tot droge leembodems aanwezig, zonder profiel of met een textuur B horizont.

Op de Quartairgeologische kaart is te zien dat deze bodems gevormd zijn in Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop een Pleistocene sequentie.

De Tertiaire ondergrond bestaat hoofdzakelijk uit de Formatie van Tielt en in het noordoosten uit de Formatie van Kortrijk.

2.2.5.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

In Mater zijn vooralsnog geen sites uit de steentijd gekend. De dichtstbijzijnde steentijdsites bevinden zich op ca. 1,5 km ten zuidwesten en noordwesten van het projectgebied.

Ook voor de metaaltijden zijn er in de nabije omgeving van het projectgebied geen voorbeelden gekend.

In de nabije omgeving zijn wel verschillende sites uit de Romeinse periode gekend. Het gaat dan voornamelijk om Romeins vondstmateriaal uit veldkarteringen. De aanwezigheid van Romeinse sites hoeft niet te verbazen aangezien de Romeinse weg Hofstade-Velzeke-Kortrijk over Mater liep. Deze weg zou in Mater een deel van de oostelijke gemeentegrens met Sint-Maria-Horebeke zuidwaarts gevolgd hebben om in het centrum ten noorden van het Materplein naar het westen te lopen langs de Sint-Amelbergastraat en via de Ruitersstraat en Wolvenberg naar Volkegem. Een gedeelte van deze weg is opgegraven ter hoogte van Velzeke-Ruddershove.

Er zijn vooralsnog geen middeleeuwse sites geattesteerd in de directe omgeving van het projectgebied op basis van archeologisch onderzoek. Ook de voorlopers van enkele wegtracés in en rond Mater die bij recent archeologisch onderzoek zijn aangetroffen, zijn ten vroegste in de nieuwe tijd te dateren.

Op basis van historische bronnen weten we wel dat er in de vroege middeleeuwen meerdere nederzettingen gelegen waren op het grondgebied van Mater. De nederzetting ter hoogte van het Materplein zal gelinkt geweest zijn aan de Sint-Amelbergakouter. Mater wordt voor het eerst schriftelijk vermeld in de late 9de tot 10de eeuw als "*Materna*".

Volgens de legende van de heilige Amelberga zou deze in de 8ste eeuw naast haar woning een kerk laten bouwen. Dit zou de eerste Sint-Martinuskerk worden van Mater. Ze bevond zich op de plaats waar thans de Sint-Amelbergakapel staat, gebouwd in 1915. Op dat moment werden ook de laatste restanten van de oorspronkelijke kerk afgebroken en opgenomen in de nieuwe kapel. Op de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk heeft men ten laatste in de 16de eeuw een nieuwe kerk gebouwd ter vervanging van de eerste Sint-Martinuskerk. Deze is in 1780 afgebroken omdat ze te vervallen was en vervangen door de derde en huidige Sint-Martinuskerk. Doorheen de eeuwen is ook het kerkhof verschillende keren aangepast. Sinds 1954 worden de inwoners van Mater begraven op een nieuw kerkhof aan de nieuwe Sint-Amelbergakapel. Dit kerkhof heeft evenwel geen linken met het oorspronkelijke kerkhof van de eerste Sint-Martinuskerk.

Op de historische kaarten vanaf de 16de eeuw zijn steeds de eerste en tweede/derde Sint-Martinuskerk te zien alsook enkele straten en historische bebouwing. Het valt op dat de straattracés van zowel de as Karel Martelstraat-Materplein-Kerkgate als de Tempelstraat en de Sint-Amelbergastraat reeds van in het begin aanwezig zijn. Enkel het Materplein aan de noord- en westkant van de kerk is nog niet aanwezig of niet opgetekend. Op de kaarten vanaf de 18de eeuw zijn er aan deze noord- en westkant van de kerk enkele gebouwen opgetekend die zich mogelijk in het huidige wegtracé bevinden. Meer bepaald gaat het om een gebouw ten zuidwesten van de kerk waar de kerkhofmuur op aansluit, een groot U-vormig gebouw ten noordoosten van de kerk waarbij er doorheen de eeuwen nog verschillende veranderingen gebeuren aan de vleugels en twee gebouwen die op de Ferrariskaart opgetekend staan aan weerskanten van een grasveld ten noordoosten van het U-vormig gebouw. Het U-vormig gebouw werd pas gesloopt in 1966 en stond bekend als het Gemeentehuis. Het deed niet alleen dienst als huisvesting voor het lokale bestuur maar ook als café en winkel.

2.2.6 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.2.6.1 EEN GEMOTIVEERDE TEKSTUELE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

➤ *Aanwijzingen voor het archeologisch potentieel, landschapshistoriek en gebruiksevolutie*

Op basis van de landschappelijke, de historische, de cartografische en de archeologische data, kon een verwachting gemaakt worden ten aanzien van het archeologisch erfgoed. Deze is vermoedelijk tweeeërléi.

Enerzijds is de verwachte archeologische waarde van de wegen buiten de historische dorpskern eerder laag. Deze wegen bevinden zich immers op een helling, in het geval van de Tempelstraat zelfs een zeer steile helling, waardoor de erosiegraad matig tot hoog is en ‘holle wegen’ ontstaan. De kans dat archeologische sporen met een significante ouderdom bewaard zijn gebleven is daarom zeer klein. Dit wordt onder meer aangetoond door archeologisch onderzoek uit 2014 op de Holleweg ten zuidwesten van het projectgebied en een lopende werfbegeleiding in Mater ten noordwesten van het projectgebied. Voor de wegen buiten de dorpskern (Sint-Amelbergastraat, Kerkgate en Tempelstraat) wordt dan ook verwacht dat enkel de postmiddeleeuwse voorlopers nog aanwezig zullen zijn in de ondergrond. De kans dat oudere sporen nog bewaard zijn gebleven is nagenoeg onbestaande. Vergelijking met gelijkaardig onderzoek nabij kerken toont bovendien de snelle afname aan van aanwezigheid van archeologische sporen, eenmaal verder verwijderd van de kerk (bijvoorbeeld Baardegem N411⁴⁰).

Anderzijds is er vermoedelijk ook erosie geweest t.h.v. de **dorpskern**, op het Materplein. De hellingsgraad is hier echter significant kleiner, waardoor ook de erosie vermoedelijk minder sterk was. Bovendien kent de huidige bestrating ten westen en noorden van de kerk (grotendeels) een meer recente oorsprong in de 20ste eeuw. Hier hebben zich geen holle wegen ontwikkeld. Voordien hebben hier, gezien de historische kern, waarschijnlijk activiteiten plaatsgevonden die uitgravingen in de bodem impliceren, waardoor de kans op bewaring in de ondergrond aanzienlijk vergroot wordt. Zo wijst historisch (prent)kaartmateriaal op de aanwezigheid van een **kerkhof en kerkhofmuur** aan de west- en noordzijde van de kerk. Ten zuidwesten van de kerk lijkt de kerkhofmuur aan te sluiten op **een gebouw**. Ten noordoosten van de kerk sluit de muur in de 19de en 20ste eeuw vermoedelijk aan op een groot gebouw, gekend als **het Gemeentehuis**. Deze aansluitingen zijn mogelijk te situeren t.h.v. de huidige wegenis. Historisch onderzoek en vergelijking met archeologisch onderzoek uit de ruimere regio doen vermoeden dat er een **enclosure** aanwezig kan geweest zijn **rond de vroeg- tot volmiddeleeuwse dorpskern** van Mater. Deze zou zich (voor een deel)

⁴⁰ Clement et al., in voorbereiding.

kunnen manifesteren als een gracht die mogelijk op twee plaatsen de huidige wegenis snijdt. Tenslotte kent de weg ten zuiden en oosten van de kerk wel voorlopers waarvan de precieze ouderdom niet gekend is. Aangezien de erosie op deze locatie mogelijk minder impact heeft gehad, is het mogelijk dat hier niet enkel de postmiddeleeuwse, maar ook de oudere voorlopers van de weg bewaard zijn gebleven.

➤ *Wat is de impact van de geplande werken?*

De stad Oudenaarde wenst in deelgemeente Mater **wegenis- en rioleringswerken** uit te voeren in een deel van Kerkgate (tussen Tempelstraat en Materplein), op het Materplein en in een deel van de Tempelstraat (tussen Kerkgate en de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek).

De rioleringswerken behelzen de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel. De DWA-leiding heeft een diameter van 0,25 m en de RWA-leiding een diameter van 0,4 m.

In de Tempelstraat wordt een DWA-riolering voorzien van het huisnummer nr. 4 tot aan de waterloop Oossebeek-Spouwwaterbeek. Voor de regenwaterafvoer wordt een RWA-riolering aangelegd vanaf Kerkgate tot voorbij huisnummer nr. 7, vanaf waar de buis overgaat in een gracht die beneden aansluit op de beek. De rioleringen liggen ca. 1,5 m tot ca. 2,8 m diep. De nieuwe verharding kent een opbouw van 55 cm.

In Kerkgate kent de nieuwe wegenis een opbouw van 75 cm. De RWA- en DWA-leidingen bevinden zich op een diepte van ca. 2,6 m t.h.v. de Tempelstraat, tot ca. 2,3 m aan het kruispunt met de Sint-Amelbergastraat.

In de Sint-Amelbergastraat wordt de eerste 70 meter van de straat heraangelegd (zonder riolering). De nieuwe wegenis heeft een opbouw van 75 cm.

Op het Materplein heeft de vernieuwde weg van de Sint-Amelbergastraat tot de Karel Martelstraat een opbouw van 75 cm. Ten zuidwesten en noordoosten van de kerk krijgt de nieuwe weg een opbouw tot 70 cm. Ten noorden van de kerk, tussen de schoolpoort en huisnummer 14 wordt geen steenslagfundering voorzien waardoor de opbouw hier slechts 50 cm zal bedragen. Rondom de kerk is een gescheiden rioleringsstelsel voorzien van ca. 1,8 m tot ca. 2,5 m diep. Enkel tussen de schoolpoort en het huisnummer 14 alsook tussen de zuidelijke hoek van het Materplein en het kruispunt met de Keirestraat komt geen riolering. Ter hoogte van de schoolingang zijn twee boomputten met een diameter van 3 m voorzien. Tenslotte zijn er ook nog twee groenvakken ingepland met een opbouw van 30 cm. Een is ingepland ten zuiden van de kerk met een oppervlakte van 120 m². Het tweede is te situeren in de noordoostelijke punt van het plein, rondom het standbeeld, met een oppervlakte van 135 m².

➤ *Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?*

Voorname­lijk ter hoogte van de historische dorpskern is er een **groot archeologisch potentieel** aanwezig. Het historisch en historisch-cartografisch onderzoek licht immers maar een tip van de sluier op over de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van het dorp Mater. De onderzoeksvragen kunnen slechts ten dele en hypothetisch beantwoord worden met een bureaustudie. Eventuele archeologische resten in de ondergrond zouden meer informatie en duidelijkheid kunnen verschaffen. De geplande werken vormen echter een mogelijke bedreiging voor deze archeologische resten. Verder onderzoek op het terrein alvorens deze werken worden uitgevoerd is daarom aangewezen.

➤ *Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?*

Een eventueel aanwezige site kan niet geheel in situ worden bewaard. Gelet op het aanwezige kennispotentieel binnen een deel van het projectgebied en de impact van de werken is verder onderzoek noodzakelijk.

Dit dient in eerste instantie in de vorm van een proefputtenonderzoek uitgevoerd te worden. Deze onderzoekstechniek zal ter hoogte van de historische dorpskern (Materplein) het meeste informatie (kosten/baten) opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Dit onderzoek zal een schadelijke impact hebben op het bodemarchief. Toch is deze onderzoeksmethode nodig om verdere uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid, diepte, complexiteit, dichtheid en bewaringstoestand van een archeologische site op het terrein. De argumentatie en zonering hiertoe zijn verder uitgewerkt in de Toelating Vooronderzoek met ID 810 van het Agentschap Onroerend Erfgoed. Ze worden hier deels besproken in 2.2.6.3 en 3.1.3.1.1.

2.2.6.2 AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT
Zie 2.2.6.3.

2.2.6.3 AFBAKENING VAN ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT

Figuur 37. Locatie van het projectgebied en de zone voor vervolgonderzoek.

Enkel de dorpskern van Mater is geselecteerd voor verder onderzoek. De te verwachten archeologische resten hebben een groot archeologisch kennispotentieel en zijn bedreigd door de geplande werken. In de rest van het projectgebied is de kans op het aantreffen van archeologische resten met een voldoende hoog kennispotentieel eerder gering door de matige tot hoge graad van erosie, gepaard gaande met het fenomeen van de 'holle wegen'. Vergelijking met gelijkaardig onderzoek nabij kerken toont voorts de snelle afname aan van aanwezigheid van archeologische sporen, eenmaal verder verwijderd van de kerk.

3 VERSLAG VAN RESULTATEN PROEFPUTTENONDERZOEK

3.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

3.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2021K242

Sitecode: 21-MAT-KG

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Mater (deelgemeente Oudenaarde), Materplein

Bounding box:

punt 1: $x=100237.37 / y=170589.24$

punt 2: $x=100369.67 / y=170422.56$

Kadastrale gegevens:

Oudenaarde, afdeling 11, sectie A, openbare weg (zie Figuur 3)

Topografische kaart: zie Figuur 1 en Figuur 2.

Betrokken actoren:

Erkend archeoloog - veldwerkleider: Erik Verbeke

Assistent-archeoloog: Louise Savels

Fysisch antropoloog: Liesbeth Massagé

Specialist aardewerk (post)middeleeuwen: Wouter De Maeyer

Specialist leer: Dr. Jan Moens

Vrijwilliger metaaldetectie: Lieven Verstraeten

Redactie: Bart Cherretté

Terreinwerk: 24/03/2022 – 06/04/2022

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

3.1.2 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is uitspraken te doen over de archeologische waarde van het projectgebied t.h.v. van de dorpskern door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit betekent dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat aan de hand van de resultaten de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Dit moet leiden tot een beargumenteerde evaluatie en het duiden van een eventueel vervolgtraject.

Bijkomend is er een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en densiteit van begravingen in deze fase prioritair.

3.1.2.1 VRAAGSTELLING

Algemene onderzoeksvragen zijn:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
- Op welke niveaus manifesteren deze zich?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?
- Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaatsen?

- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven: wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?
- Welke maatregelen dienen desgevallend genomen te worden ten aanzien van de archeologische sporen?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?
- Is er verder (voor)onderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

Specifieke onderzoeksvragen zijn:

- Zijn er aanwijzingen voor een vroeg- tot volmiddeleeuws *enclosure* rond de historische dorpskern van Mater en een eventuele fasering/datering hiervan?
- Zijn er gelijktijdige of oudere sporen aanwezig?
- Is er menselijke begraafing aanwezig?
- Hoever strekt deze begraafing zich uit en wat is de bewaring ervan?
- Is er een fysieke begrenzing van het kerkhof in de vorm van een gracht of kerkhofmuur?
- Is er een eerste indicatie voor de ouderdom van het kerkhof?
- Is een populatieonderzoek aangewezen?
- Zijn er resten terug te vinden van het gebouw waar de kerkhofmuur op aansloot?
- Wat is de relatie tussen de kerkhofmuur en de eventuele resten van dit gebouw?
- Zijn er nog voorlopers aanwezig van de weg ten zuiden en oosten van de kerk en hou oud zijn deze?

3.1.2.2 DE RANDVOORWAARDEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk 4.0.

3.1.3 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

3.1.3.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN

3.1.3.1.1 STRATEGIE

Een onderzoek met ingreep in de bodem is noodzakelijk aangezien het bureauonderzoek onvoldoende informatie oplevert om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor een deel van het projectgebied. Meer bepaald ontbreekt hier informatie over de aanwezigheid, diepte, complexiteit, densiteit en graad van bewaring van archeologische sporen.

De te onderzoeken zone is te situeren in de dorpskern van Mater, rond de parochiekerk (het Materplein). De verwachting is dan ook dat er voornamelijk middeleeuwse en postmiddeleeuwse grondsporen, muurresten en menselijke begravingen aanwezig zijn. Enkele potentiële archeologische structuren zijn op basis van historische en historisch-cartografische bronnen bij benadering te situeren. **Proefputten op enkele specifieke plaatsen** zullen duidelijk maken of en hoe de archeologische sporen bewaard zijn. Er is een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en densiteit van begravingen in deze fase prioritair. Een vooronderzoek op terrein zal ook toelaten het potentieel op kenniswinst beter te bepalen, in relatie tot de geplande ingreep.

Specifieke doelstelling per put (zie ook Figuur 38):

1: Deze proefput is gesitueerd op een weg die reeds aanwezig is op de Horenbaultkaart (1596). Hier gelden de vraagstellingen m.b.t. de bepaling van de ouderdom van de weg en zijn voorlopers. Een proefput kan mogelijks reeds afdoende antwoord bieden op de vraagstelling, waardoor een doorsnede op de weg en staalname in functie van datering van belang zullen zijn.

2: Deze proefput is gesitueerd op het punt waar de kerkhofmuur aansluit op het gebouw dat staat afgebeeld op de kaarten uit de 18de en 19de eeuw. In eerste instantie gelden hier de vraagstelling m.b.t. de kerkhofmuur, het gebouw en hun onderlinge relatie. In tweede instantie gelden ook de vraagstellingen m.b.t. tot de

menselijke begravingen indien die hier ook aanwezig zijn. Tenslotte gelden ook de vraagstellingen m.b.t. de *enclosure* van de vroeg- tot volmiddeleeuwse dorpskern, hoewel de kans klein wordt geacht dat hier nog restanten van aanwezig zullen zijn door het latere gebouw.

3: Deze proefput dient specifiek voor het onderzoek van de begraafplaats met de kerkhofmuur en de evaluatie naar aanwezigheid van menselijke begravingen. In het bijzonder van belang is de vaststelling van de diepte van het eerste archeologische niveau en de densiteit van eventuele begraving.

4: Deze proefput is in eerste instantie gericht op het bepalen van de eventuele aanwezigheid van de vroeg- tot volmiddeleeuwse *enclosure* en een datering. De voorgestelde proefput is wat langer omdat de precieze locatie van de *enclosure* (indien aanwezig) onbekend is. Een proefput kan mogelijks reeds afdoende antwoord bieden op de vraagstelling, waardoor een doorsnede op de weg en staalname in functie van datering van belang zullen zijn.

In tweede instantie kunnen ook de vraagstellingen m.b.t. de begrenzing van het kerkhof en de menselijke begravingen nog gelden indien deze worden aangetroffen.

5 en 6: Voor deze proefputten gelden enkel de vraagstellingen m.b.t. de begrenzing van het kerkhof en de menselijke begravingen. Indien al voldoende informatie bekomen werd over de ouderdom van de begraafplaats in de andere proefputten, kan het volstaan om enkel het straatniveau te verwijderen en de aan- of afwezigheid van menselijke begravingen vast te stellen. Dit geldt in het bijzonder voor proefput 6, aangezien de geplande werken hier slechts een geringe impact zullen hebben gezien er geen riolering wordt voorzien in dit deel van het projectgebied.

3.1.3.1.2 METHODEN EN TECHNIEKEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven werken dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het gaat om proefputten voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3). Het onderzoeksdoel is succesvol beëindigd, indien er op alle vooropgestelde onderzoeksvragen gefundeerd kan worden geantwoord.

De afgraving van het vlak gebeurde door de firma Wannijn met een bandenkraan van 15ton met platte bak. Deze afgraving gebeurde steeds onder begeleiding van de archeologen van SOLVA. Tijdens en na de afgraving is metaaldetectie uitgevoerd door een archeoloog of vrijwilliger Lieven Verstraeten. De afgegraven grond werd afgevoerd. Na het afgraven zijn alle structuren opgeschoond, gefotografeerd en digitaal opgemeten met een GPS. Elk spoor kreeg een individueel spoornummer met een daaraan gekoppeld uniek volgnummer voor de vondsten. Aanvullend op de vlakregistratie zijn verschillende profielen, een boring en een coupe gezet om inzicht te krijgen in de aard en chronologie van de pakketten. Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage. De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is zowel het kunnen invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit valt uiteen in negen types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI', 'horizontal feature interface' of 'HFI' en 'boring'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de spoorcombinaties. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe

chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling. Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren. Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan...

3.1.3.2 INPLANTINGSPLAN VAN DE PROEFPUTTEN

Figuur 38. Situering van de proefputten en het projectgebied op de GRB.

De proefputten zijn zo aangelegd dat ze een evaluatie toelaten van het aanwezige archeologische erfgoed in relatie tot de vooropgestelde vraagstelling.

3.1.3.3 BESCHRIJVING VAN DE OPENGELEGDE OPPERVLAKTE

Zone I heeft een oppervlakte van 4,31 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 1,30 m -mv.

Zone II heeft een oppervlakte van 8,40 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 0,30 m -mv.

Zone III: heeft een oppervlakte van 5,21 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 0,25 m -mv.

Zone IV: heeft een oppervlakte van 16,76 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 0,25 m -mv.

Zone V: heeft een oppervlakte van 6,82 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 0,35 m -mv.

Zone VI: heeft een oppervlakte van 2,76 m². Het eerste archeologische niveau bevindt zich op 0,81 m -mv.

3.1.3.4 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Tijdens het terreinwerk is geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te verkrijgen, is **alles** verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank.

De enige uitzondering hierop is de selectie die uitgevoerd is t.a.v. los menselijk botmateriaal dat *ex situ* werd aangetroffen in kerkhofgrond en graven. Het inzamelen van al dit botmateriaal zou immers impliceren dat enorme hoeveelheden grond dienen uitgezeefd te worden. De kosten hiervan wegen niet op tegen de lage potentiële kenniswinst van dit vaak slecht bewaard en sterk gefragmenteerd botmateriaal dat zich niet meer *in situ* bevindt door vergraving. Dientengevolge zijn voornamelijk de beter bewaarde botfragmenten met nog een zekere informatiewaarde met de hand ingezameld.

3.1.3.5 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME

Voor eventuele latere analyse zijn er bij de inhumaties uit Zone II en III stalen genomen van de buikholte, incl. controlestalen van de bodem. Bij S03 uit Zone III is er een staal genomen van mogelijke haar- en/of

textielresten die op de schedel zijn aangetroffen. In Zone I en Zone II is bij de oudste (vermoedelijk middeleeuwse) sporen een staalname gebeurd van organisch materiaal in functie van een eventuele radiokoolstofdatering. Ook in Zone I zijn er stalen genomen van enkele natuurstenen uit de oude steenweg en van de houten liggers die nog onder deze steenweg zijn aangetroffen. De staalnames zijn voorzien van een staalnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank (zie Tabel 7).

3.1.3.6 *BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL*

De afgraving gebeurde met een graafmachine met een platte bak van 80 cm breed. De foto's zijn genomen met een Canon EOS 200D. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze zijn voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS (Trimble R12I GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een *Filemaker 15 go app*.

3.1.3.7 *BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE*

Voor de aanvang van de werken werd een plaatsbezoek uitgevoerd om de inplanting van de proefputten te evalueren t.o.v. bestaande nutsleidingen, gebouwen en het doorgaand verkeer. De inplanting van alle proefputten is hierdoor licht gewijzigd. Voor de meeste proefputten betekende dit geen wijziging in methodiek. De enige uitzondering is proefput 4.

De oorspronkelijke inplanting van proefput 4 bracht mogelijke stabiliteitsproblemen met zich mee voor het aangrenzende 19de-eeuwse gebouw dat bekend staat als café 't Stadhuis (zie ook Foto 10 en Foto 11). Hierop werd besloten om de proefput een drietal meter te verschuiven in zuidoostelijke richting, naar de overkant van de straat. Zoals verderop (zie 3.2.2.4) zal blijken, is vanwege de hier nog aanwezige restanten van historische bebouwing en het kerkhof de keuze gemaakt om niet verder te verdiepen tot het niveau waarop de eventuele restanten van een vroeg- tot volmiddeleeuwse *enclosure* zouden zichtbaar zijn. Dit betekende een wijziging van de oorspronkelijke strategie en methodiek daar niet de *enclosure* maar de historische bebouwing en het kerkhof hier de aanleiding geven voor verder onderzoek d.m.v. een opgraving. Vanwege dit vervolgonderzoek is er geopteerd om de historische bebouwing en het kerkhof voorlopig nog *in situ* te bewaren. De onderzoeksvragen m.b.t. de *enclosure* kunnen beantwoord worden met het vervolgonderzoek, wanneer de historische bebouwing en het kerkhof in hun "geheel" zijn onderzocht en er verder verdiept kan worden.

3.1.3.8 *ZONES WAAR BEHOUD IN SITU GEBEURDE*

In de proefputten werd afgegraven tot op het eerste relevante archeologisch niveau. In functie van de vraagstelling werd van de dieper liggende sporen plaatselijk een evaluatie gemaakt. De overige (delen van) sporen zijn *in situ* bewaard.

3.1.3.9 *ASPECTEN WAARVOOR ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEWONNEN*

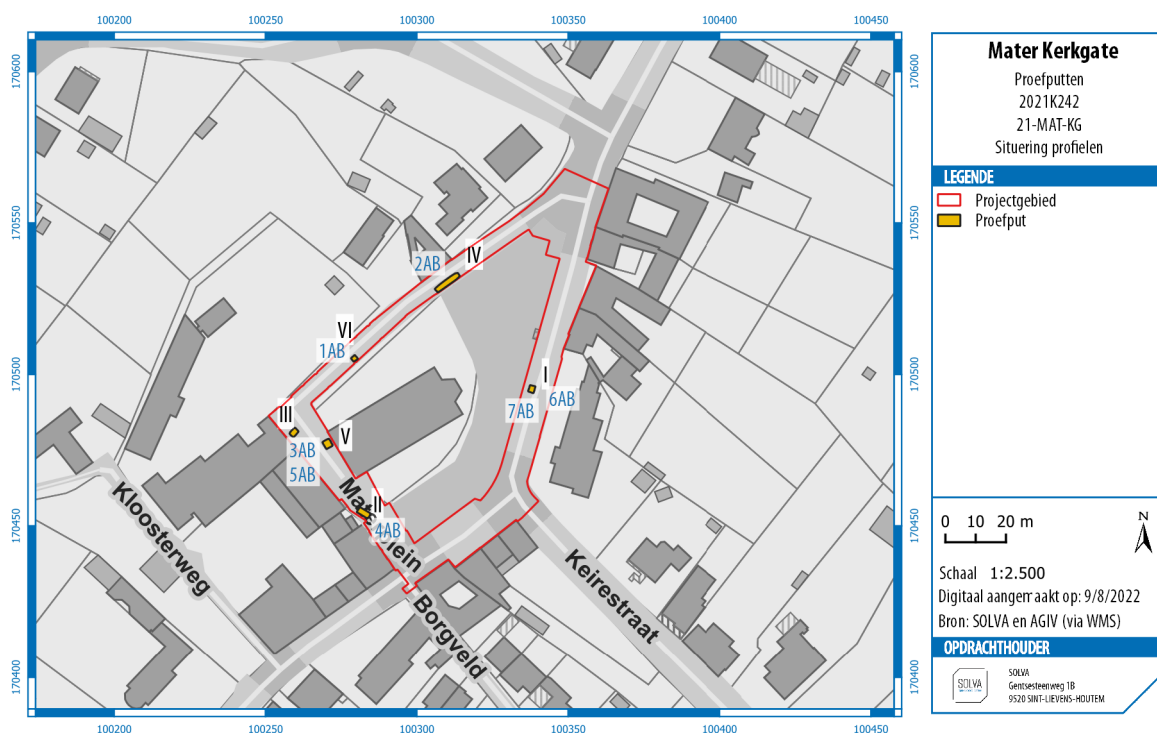
Niet van toepassing.

3.1.3.10 *ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD GEVRAAGD*

Niet van toepassing.

3.2 ASSESSMENTRAPPORT

3.2.1 BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Figuur 39. Situering van de profielen (blauw), de proefputten en het projectgebied op de GRB.

Het projectgebied is gelegen binnen een dorpscentrum dat reeds honderden jaren (intense) bewoning heeft gekend. De onderzoekszone is momenteel in gebruik als rijweg. Het onderzochte gebied is bijgevolg verhard. Er zijn dan ook geen volledig intacte bodemprofielen meer bewaard gebleven, wat een impact heeft op de verwachting ten aanzien van antropogene activiteiten die zich enkel op het looppniveau hebben afgespeeld (bv. steentijdsites).

In totaal zijn er 7 profielen gezet. In proefput 1 zijn twee profielen geplaatst, in de overige proefputten telkens één (zie ook 3.2.2). De moederbodem (C horizont) is in elke proefput bereikt. In proefput 5 weliswaar enkel d.m.v. een boring. Ze is gekenmerkt door een volledig geoxideerde, bruine leembodem met ijzer- en mangaanspikkels (zie bv. Foto 27).

Buiten de moederbodem zijn er echter enkel antropogene lagen aangetroffen. Deze zijn slechts in beperkte mate relevant voor de beschrijving van de aardkundige opbouw van het projectgebied en worden besproken per profielput in functie van de stratigrafie (hoofdstuk 3.2.2).

3.2.2 ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

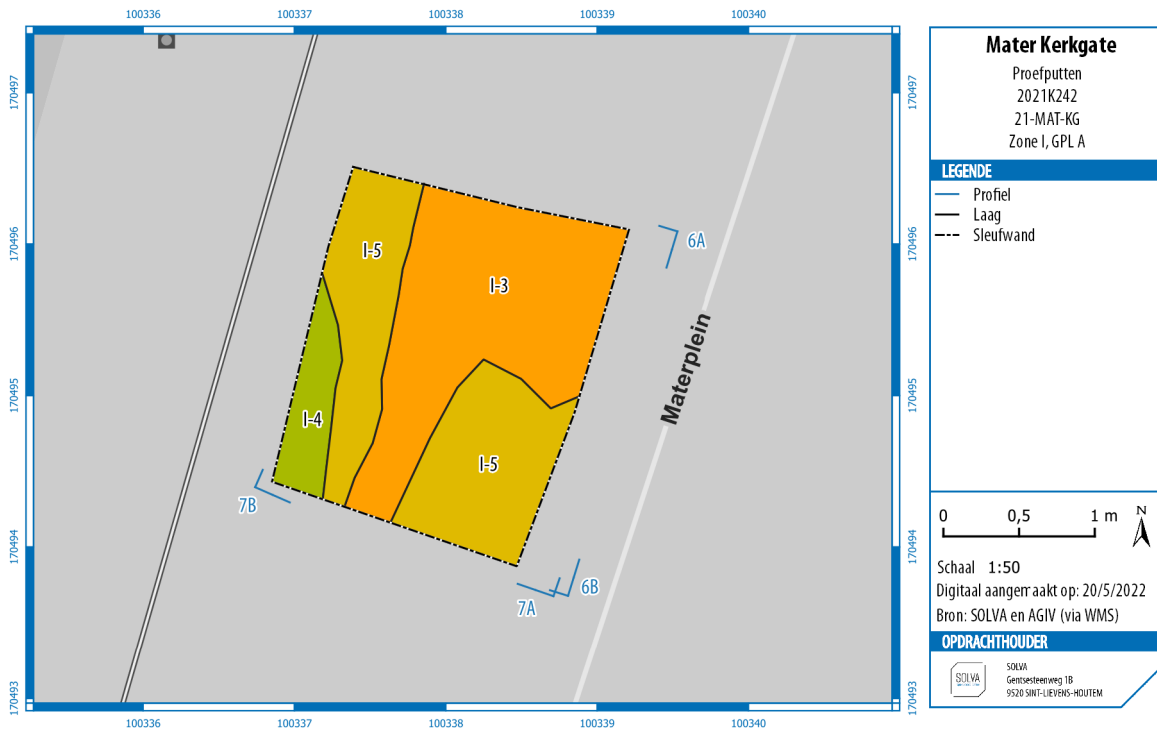
Aangezien het vooronderzoek gesitueerd is op een plaats waar reeds lang historische bewoning is gekend, is het geen verrassing dat er in alle proefputten antropogene sporen zijn teruggevonden. In totaal zijn er 78 afzonderlijke spoornummers toegekend, verspreid over de zes proefputten (zie bijlages 5 t.e.m. 8 voor de niet-gefaseerde allesporenplannen).

Het merendeel van de sporen kan onderverdeeld worden in drie groepen: restanten van oudere straatniveaus, van het oorspronkelijke kerkhof rond de Sint-Martinuskerk en van historische bebouwing.

De sporen worden per profielput (= zone) besproken tezamen met de vondsten die relevant zijn voor de datering. Achteraan volgt een samenvatting waarbij de resultaten over de verschillende zones heen worden besproken.

3.2.2.1 ZONE I

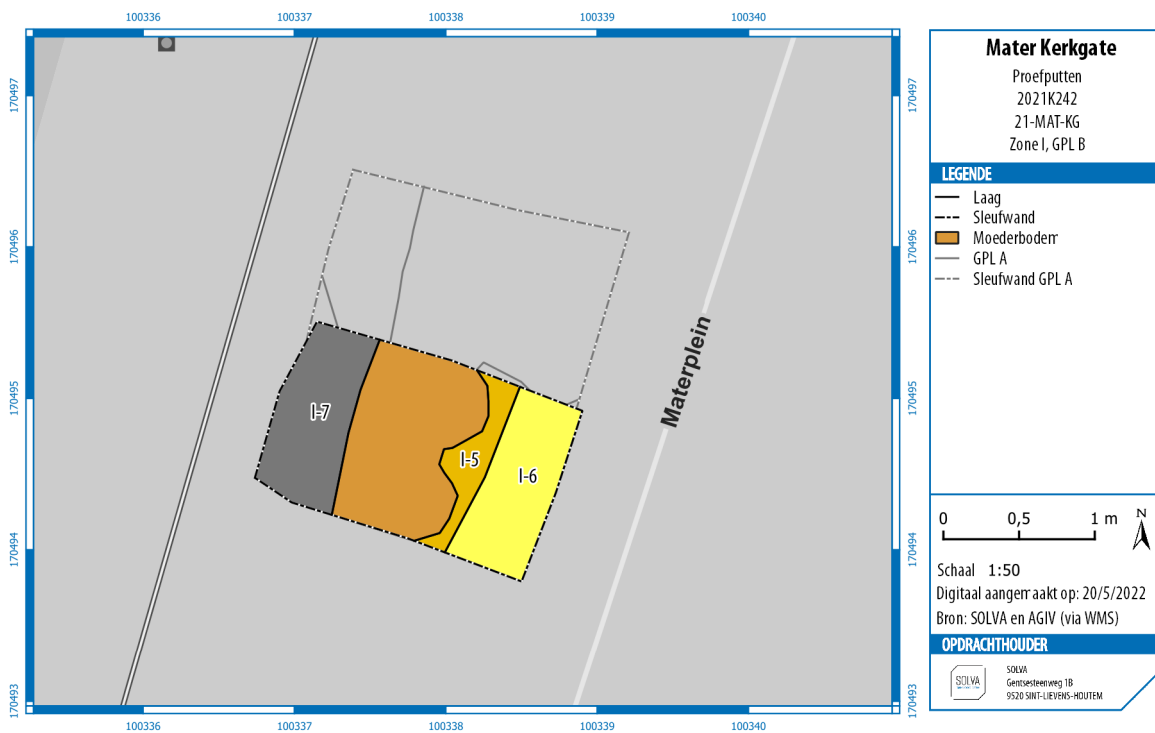
Beschrijving van de aangetroffen sporen

Figuur 40. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL A.

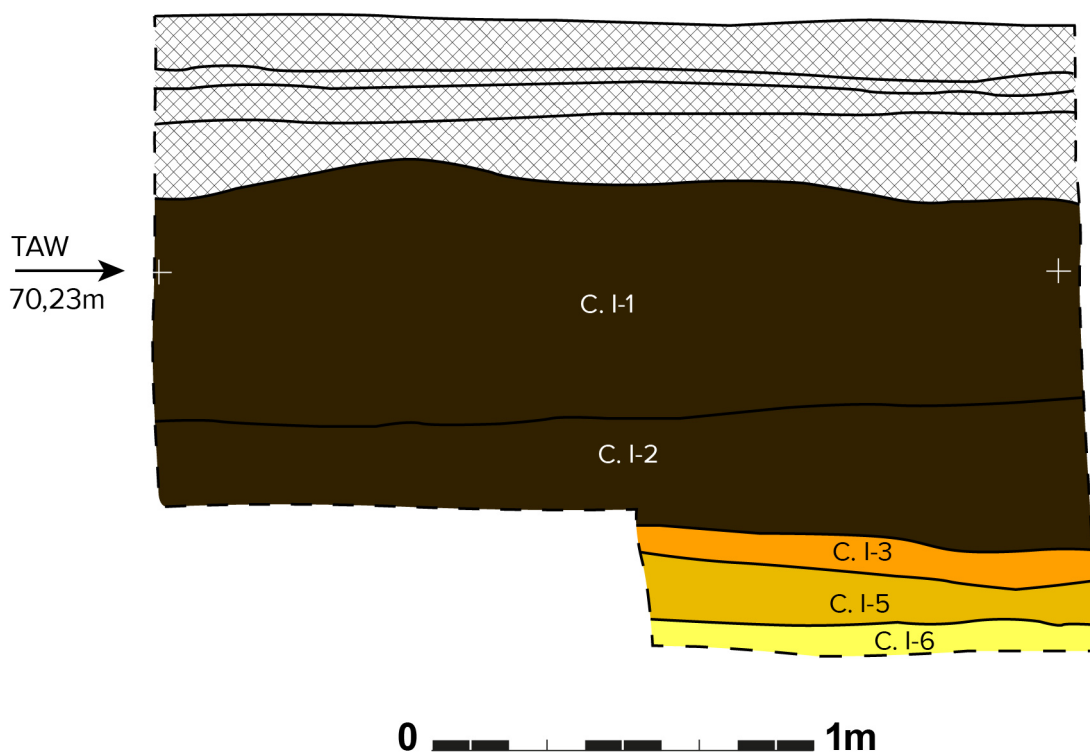
Foto 19. Overzichtsfoto van Zone I op GPL A.

Figuur 41. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone I op GPL B.

Foto 20. Overzichtsfoto van Zone I op GPL A (rechts) en GPL B (links).

Figuur 42. Tekening van Profiel 6AB met weergave van de contextnummers.

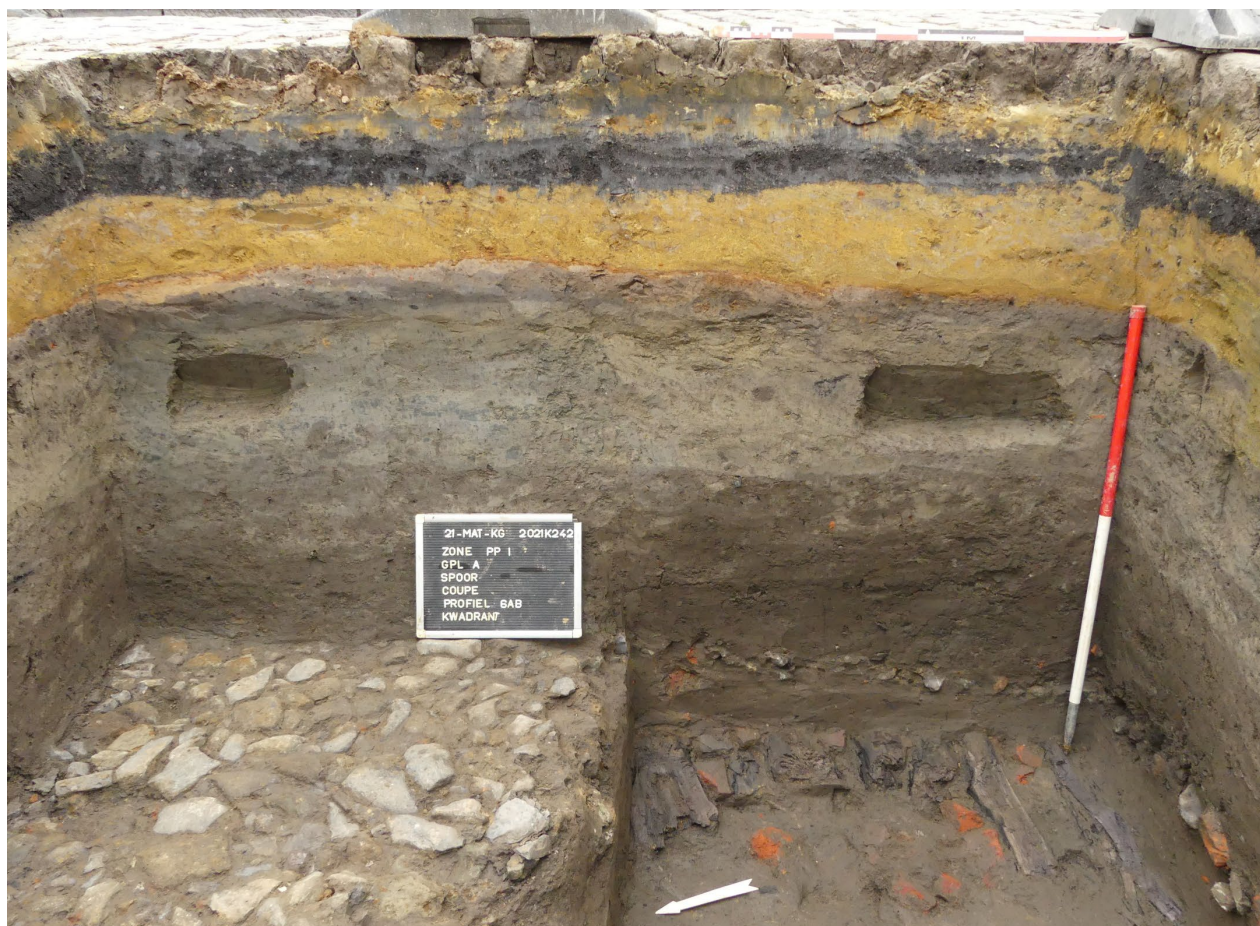
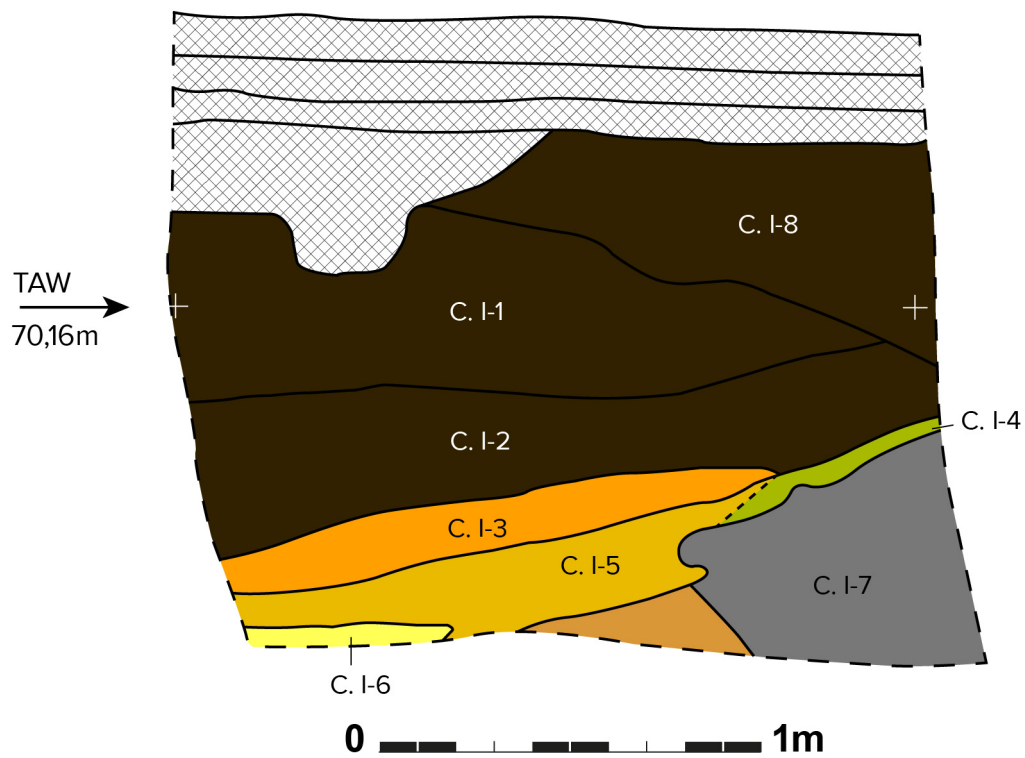

Foto 21. Foto van Profiel 6AB.

Figuur 43. Tekening van Profiel 7AB met weergave van de contextnummers.

Foto 22. Foto van Profiel 7AB.

De eerste resultaten tonen aan dat er onder de huidige wegenis nog bijzonder goed bewaarde archeologische restanten aanwezig zijn van oudere straatniveaus. Zo is onder enkele ophogingspakketten (C. I-1, C. I-2 en C. I-8) een oudere steenweg (C. I-3) aangetroffen vanaf ca. 1,2 m beneden maaiveld/onder het huidige straatniveau (hierna afgekort met -mv) oftewel ca. +69,73 m TAW. De ophogingspakketten zijn (kleinig) lemig met vrij weinig inclusies zoals baksteen-, mortel-, leisteen- en andere natuursteenbrokjes. In C. I-8 zijn tevens enkele mosselschelpen aangetroffen. Hoewel geen volledige dwarsdoorsnede van de oude steenweg bekomen is in Zone I, lijkt het gedeeltelijke dwarsprofiel 7AB erop te wijzen dat de weg eerder een schuin of hol profiel had, in tegenstelling tot het meer courante, convexe profiel dat de meeste wegen doorgaans hebben. Ook de huidige kasseiweg van het Materplein is convex met een afwatering via riolering langs weerszijden. Een verder verschil met de huidige kasseiweg is het materiaalgebruik voor de verharding. De oude steenweg bestaat uit een samenraapsel van verschillende soorten steen met een sterk variërende grootte en onregelmatige vorm in een los, onregelmatig verband zonder voegsel. Er lijkt voornamelijk Doornikse kalksteen, maar ook heel wat ijzerzandsteen of veldsteen en zelfs baksteenbrokken gebruikt te zijn. Er is geen boordsteen aangetroffen. In de zuidoostelijke hoek van de proefput lijkt ze gedeeltelijk uitgebroken of verstoord te zijn. Aan de noordwestelijke rand van de steenweg is een dunne, gereduceerde, niet humeuze, licht blauwgrijze, zeer compacte leemlaag aanwezig (C. I-4). Het is vooralsnog niet duidelijk hoe deze moet geïnterpreteerd worden.

De oude steenweg is geplaatst in een homogene donkergrijze, humeuze, kleiige leemlaag met spikkels houtskool en weinig spikkels en brokjes baksteen, kalkmortel en leisteen (C. I-5). Hetzelfde materiaal bevindt zich tussen de stenen van de weg. De ondergrenzen van C. I-4 en C. I-5 zijn aaneengesloten en zijn gemarkeerd door een kronkelende ijzerkorst (zie onderaan rechts op Foto 22). Aan de onderkant van C. I-5 zijn er houten liggers aangetroffen (C. I-6). Het betreft houten palen van verschillende diameter met schors. Tussen de houten liggers zijn voornamelijk baksteenfragmenten maar ook enkele brokken natuursteen geplaatst. Aangezien de houten liggers dwars op de rijrichting van de steenweg en de huidige wegenis georiënteerd zijn en ze zich slechts een 10-tal cm onder de steenweg bevinden, betreft het hier vermoedelijk een directe voorloper van de steenweg. C. I-6 lijkt smaller te zijn dan C. I-3. Het uiteinde van de houten liggers reikt maar tot de rand van C. I-5, die naar beneden toe versmalt en hier ca. 80 cm meer naar binnen ligt dan aan het uiteinde van C. I-3.

Tenslotte is in de westelijke helft van GPL B en in rechterbenedenhoek van profiel 7AB een spoor aanwezig dat duidelijk ouder is dan alle voorgaand besproken sporen (C. I-7). Het wordt niet alleen oversneden door C. I-4 en C. I-5 maar heeft ook een veel lichtere, heterogeen grijsbruine vulling met donker bruinzwarte humeuze vlekken en slechts een vage aflijning. Het bevat vrij veel houtskoolspikkels en zeer weinig brokjes natuursteen en verbrande leem. Het spoor is slechts gedeeltelijk aangesneden in de proefput. Toch is op GPL B te zien dat het aan de oostkant een lineaire begrenzing heeft die parallel loopt aan de hierboven besproken wegtracés. Wellicht betreft het de opvulling van een greppel.

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 1. Inventaris van de vondsten uit Zone I.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
1	I-2	1626 AD - 1800 AD	Bot / Dierlijk bot	Waaronder 1 tand (kies van vee?)	2	stuks
2	I-2	1626 AD - 1800 AD	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		1	stuks
2	I-2	1626 AD - 1800 AD	Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	Beslag?	1	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / kom		1	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd		2	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd		1	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		2	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / vergiet		1	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / steelgrape	Fragment gietsnep	1	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / schotel	1 individu	7	stuks
3	I-2	1626 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1 individu, aanzet horizontaal worstoor	2	stuks
4	I-1	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		1	stuks
5	I-2	1626 AD - 1800 AD	Hout / Constructiehout	Uiteinde smalle balk?	1	zakken
7	I-3	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / vergiet		3	stuks
7	I-3	1601 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		4	stuks
8	I-3	1601 AD - 1800 AD	Metaal / Non-ferro / Niet gedetermineerd	Hengsel luik?	1	stuks
10	I-3	1601 AD - 1800 AD	Leder / Schoen / Niet gedetermineerd	Stukken zool en bovenleer	1	emmer
11	I-5	1451 AD - 1800 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd		1	stuks
12	I-5	1451 AD - 1800 AD	Bouw materiaal / Baksteen	Gebroken, nogal onregelmatig, verbrand? luchtblaasjes, ? x 10 x 6,5 cm	1	stuks
16	I-7	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		1	stuks

Foto 23. Een voorlopig niet gedetermineerd metalen object dat tussen de stenen van C. I-3 is aangetroffen (inv. nr. 8).

Foto 24. Het schoenleer dat tussen de stenen van C. I-3 is aangetroffen (inv. nr. 10).

Samenvattend kan gesteld worden dat er in Zone I zoals verwacht verschillende oudere straatniveaus zijn aangetroffen. Mogelijk vormt C. I-7 een indirecte aanwijzing voor het oudste wegtracé. Het zou immers een van de afwateringsgreppels kunnen zijn langs een weg met een (oorspronkelijk) convex dwarsprofiel. Dit zou impliceren dat het looppniveau van deze weg zich hoger bevond dan C. I-7. Dit is niet te zien in profiel 7AB. Wellicht was dit oudste straatniveau echter onverhard en was het onderhevig aan erosie. Zoals eerder archeologisch onderzoek heeft aangetoond zijn er in de directe omgeving van het projectgebied verschillende voorbeelden te vinden van zogenaamde 'holle wegen' (zie 2.2.4). De erosie die hiermee gepaard gaat is bijzonder sterk op steile heuvelflanken. De helling van het Materplein ter hoogte van Zone I is niet bijzonder steil (zie 2.2.3.3). Toch is wellicht ook hier het oorspronkelijke straatniveau steeds dieper uitgeschuurd. De hellingsgradiënt is immers vergelijkbaar met die van de Holleweg, ca. 1 km meer naar het westen, waar archeologisch onderzoek in 2014 nog in verschillende proefputten duidelijke aanwijzingen vond voor dit proces.⁴¹ Wellicht kan de ondergrens van C. I-4 en C. I-5 beschouwd worden als de aflijning van deze erosie. Dit zou de onregelmatige, kronkelende aflijning (wijzend op een natuurlijke oorsprong) en ijzerkorst (wijzend op een plotse textuurgrens en/of een plotse grens tussen een losse bodem en een compacte bodem) verklaren. Het ontbreekt ons voornamelijk aan dateerbaar materiaal om C. I-7 te dateren.⁴² Er is enkel een spijker en kleine fragmentjes Doornikse kalksteen in aangetroffen. Overigens valt het, door de nu eenmaal beperkte omvang van een proefput, niet uit te sluiten dat de greppel niet aan een wegtracé te koppelen is maar bijvoorbeeld aan een begrenzing van het kerkhof rond de tweede Sint-Martinuskerk (zie 2.2.3.5.2 en 2.2.3.7) of van de vroegmiddeleeuwse kern van Mater (zie 2.2.3.7.4). Hoewel weinig waarschijnlijk valt het tenslotte niet uit te sluiten dat C. I-7 helemaal niet de opvulling van een greppel betreft maar bijvoorbeeld van een kuil of een lokale depressie.

Ongeacht de interpretatie van C. I-7 lijkt het er in ieder geval op dat men na verloop van tijd het verder uitschuren van deze belangrijke weg is proberen tegengaan door het tracé te verstevigen. Initieel, of althans voor zover dit uit de proefput af te leiden valt (het diepste punt van de holle weg bevindt zich wellicht iets verder naar het oosten), heeft men dit betracht met een combinatie van houten liggers met natuursteen- en baksteenfragmenten (C. I-6). Voornamelijk is er geen directe datering voor dit wegtracé beschikbaar. Door de relatieve positie ten opzichte van C. I-5 (cf. infra) wordt vermoed dat ze ten laatste in de 17de of de vroege 18de eeuw is aangelegd. Dit lijkt alvast de aanwezigheid te bevestigen van het wegtracé dat hier weergegeven wordt op de historische kaarten uit die periode (zie 2.2.3.7).

De humeuze, kleiig lemige C. I-5 bedekt de houten liggers en is gebruikt om de baksteen- en natuursteenfragmenten van de steenweg (C. I-3) in te plaatsen. Een fragment steengoed met engobe/zoutglazuur dateert C. I-5 tussen ca. 1450 en 1800. De steenweg zelf (C. I-3) is op basis van 7 fragmenten rood aardewerk, waaronder 3 van een vergiet, te dateren tussen ca. 1600 en 1800. Een verstening van de Vlaamse wegen werd voor het eerst op grote schaal doorgevoerd onder het Oostenrijks bewind van Maria Theresia vanaf 1741. Het is niet onwaarschijnlijk dat C. I-5 en C. I-3 hier dus een neerslag van zijn. Dit lijkt bevestigd te worden door de restanten van minstens twee lederen schoenen die vermoedelijk in de 18de eeuw te dateren zijn.⁴³ Tenslotte is ook nog een voorlopig niet gedetermineerd metalen object aangetroffen tussen de stenen.

Het is voornamelijk niet duidelijk hoe C. I-4 moet geïnterpreteerd worden. Ze lijkt nauw samen te hangen met C. I-5. De overgang tussen beide is vaag en ze worden door dezelfde lagen begrensd aan boven- en onderkant. Mogelijk betreft het eenzelfde context en is het verschil tussen I-4 en I-5 te verklaren door een verschil in post-depositionele processen bijvoorbeeld omdat I-4 niet afgedekt is door C. I-3. Er is geen dateerbaar materiaal aangetroffen in C. I-4.

Vermoedelijk is de eerste steenweg niet lang in gebruik geweest want het aardewerk uit C. I-2 is ongeveer in dezelfde periode te dateren, tussen ca. 1625 en 1800. Het gaat onder meer om een fragmenten faience, steengoed type Westerwald, steengoed met engobe/zoutglazuur en lokaal rood gedraaid aardewerk. Bij deze laatste groep zijn een fragment van een vergiet, een fragment van de gietsnep van een steelgrape, zeven fragmenten van een schotel en een fragment met de aanzet van een horizontaal worstoor aangetroffen. Naast aardewerk zijn er ook nog een spijker, een voorlopig niet gedetermineerd metalen object en een stuk constructiehout aangetroffen. C. I-2 en ook C. I-1 (waar enkel een spijker in werd

⁴¹ Bonquet & De Gryse 2014, 28-34.

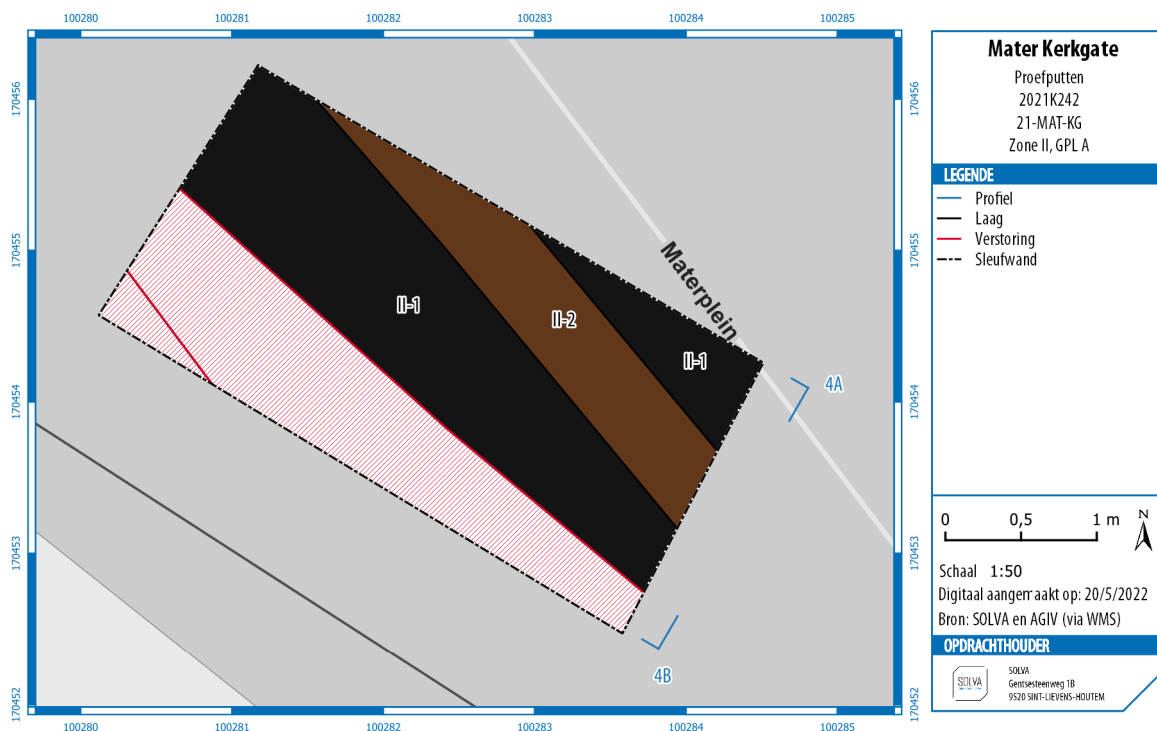
⁴² Er zijn houtskoolstalen voor C₁₄-datering genomen van C. I-7. Omdat deze zone echter geselecteerd is voor verder onderzoek door middel van een opgraving (zie Programma van Maatregelen), wordt de datering van dit spoor behouden voor het vervolgonderzoek om onnodige kosten te vermijden.

⁴³ Mondeling meegedeeld op basis van foto's door Dr. Jan Moens.

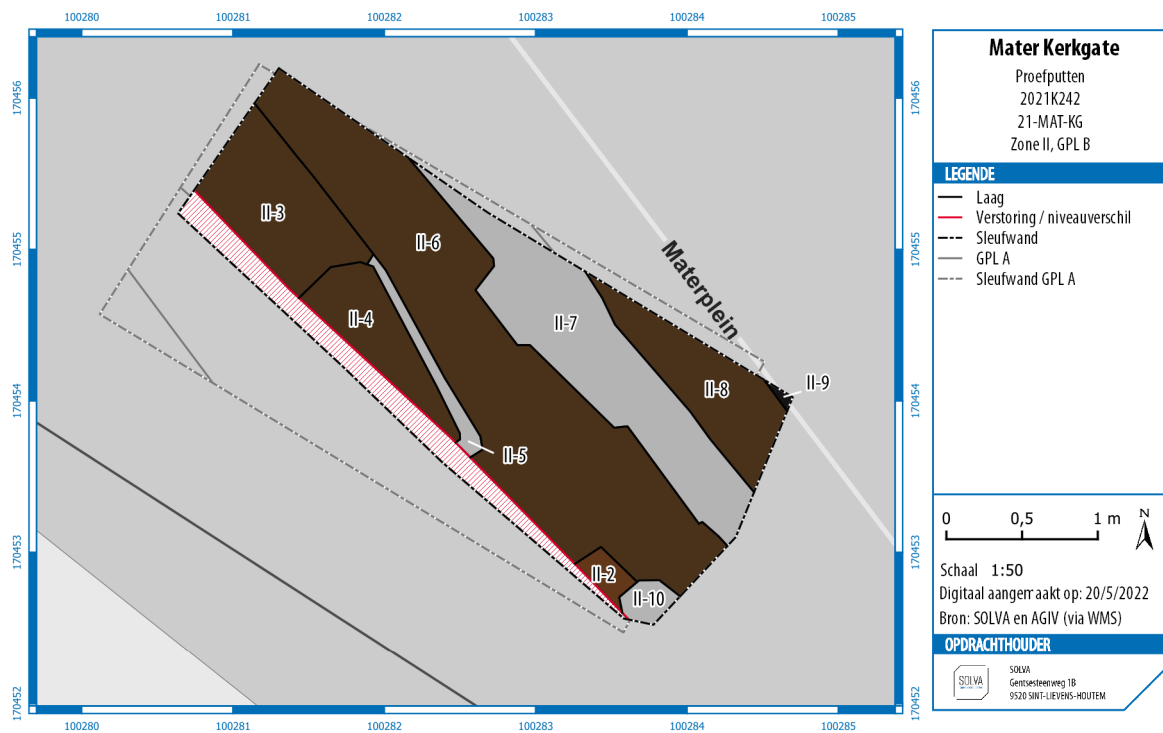
aangetroffen) en C. I-8 zijn wellicht te interpreteren als ophogingspakketten voor het definitief opvullen van de holle weg. Nadien heeft men wellicht een nieuwe kasseiweg gelegd, waarbij de kasseien bij elke heraanleg gerecupereerd zijn. Er zijn immers geen andere straatniveaus meer aanwezig in het profiel dan de huidige kasseiweg.

3.2.2.2 ZONE II

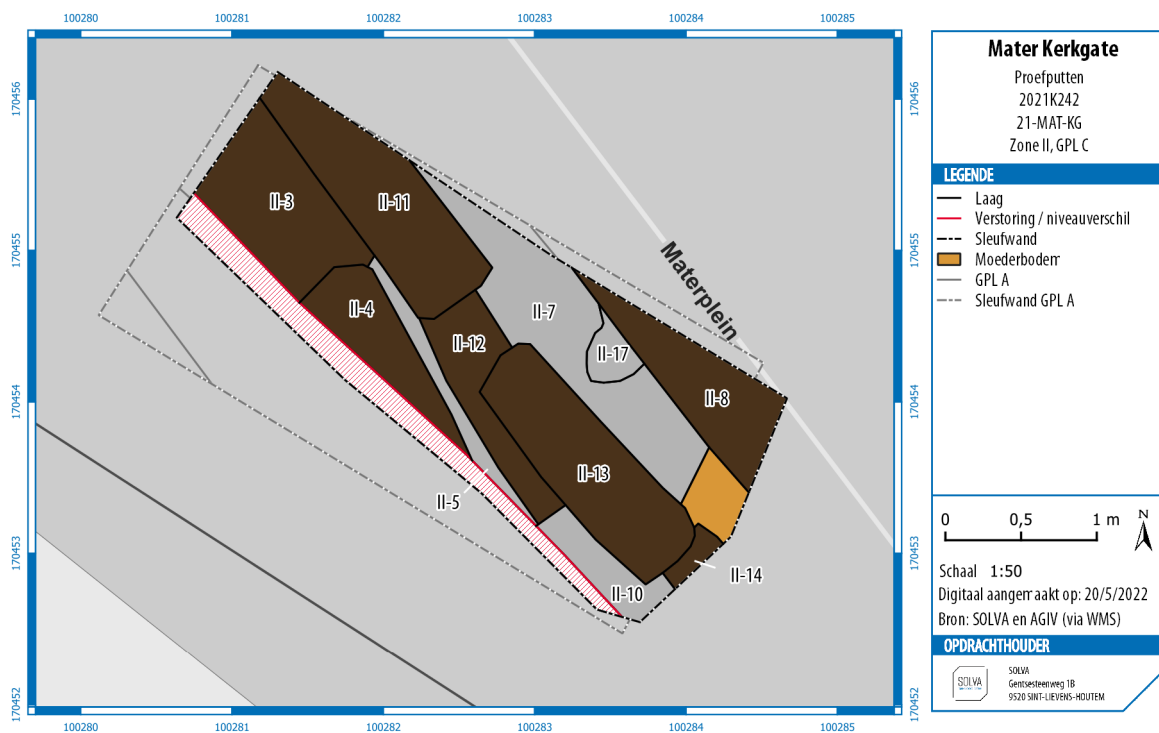
Beschrijving van de aangetroffen sporen

Figuur 44. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL A.

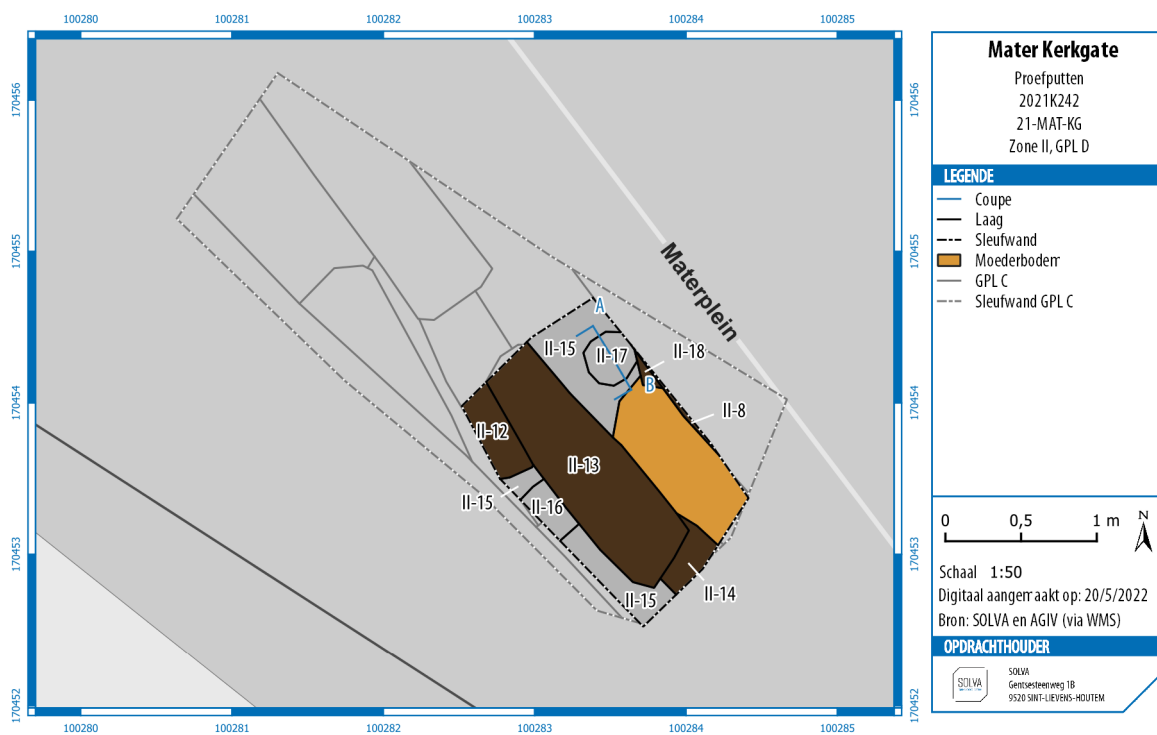
Figuur 45. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL B.

Figuur 46. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL C.

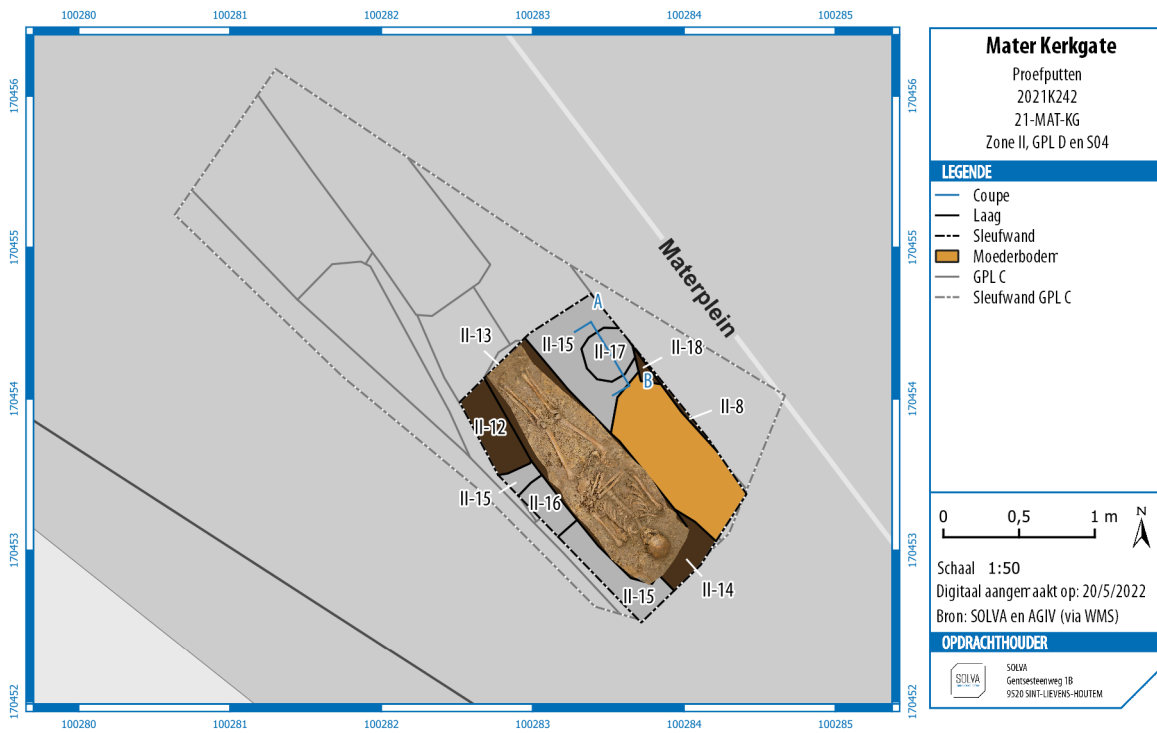
Foto 25. Overzichtsfoto van Zone II op GPL C.

Figuur 47. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL D.

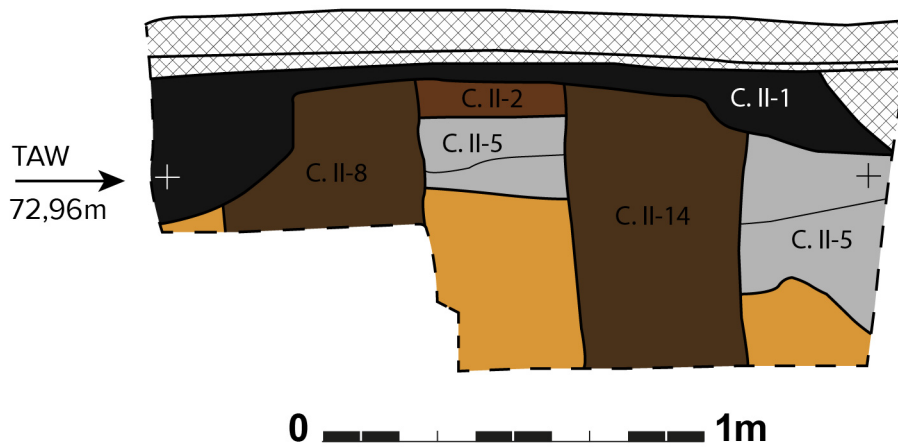
Foto 26. Overzichtsfoto van een deel van Zone II op GPL D. In spoor II-13 zijn vijf quasi volledige schedels te zien. Net als de lange beenderen die rechts op de foto nog uitsteken, bevinden deze zich *ex situ* in de grafkuil van een jonger graf.

Figuur 48. Niet-gefaseerd allesprenplan van Zone II op GPL D met georefereerde orthofoto van S04.

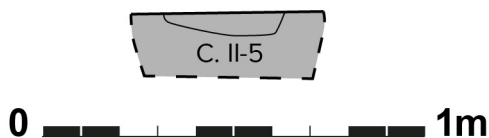
Foto 27. Overzichtsfoto van S04 in Zone II. De grafkuil (donkerbruin) reikt tot in de moederbodem (bruin).

Figuur 49. Tekening van Profiel 4AB met weergave van de contextnummers.

Foto 28. Foto van Profiel 4AB.

Figuur 50. Tekening van coupe AB op spoor II-17 met weergave van het contextnummer. In de coupe zijn II-17 en II-15 te zien, beide onderdeel van C. II-5.

Foto 29. Foto van coupe AB op spoor II-17.

Direct onder de opmaaklagen van de huidige wegenis (zie Figuur 49 en Foto 28) is een reeks rechthoekige grafkuilen aangetroffen die elkaar oversnijden. Op GPL A zijn deze nog niet te zien. Dit grondplan is aangelegd vanwege enkele lineaire patronen die later veroorzaakt bleken te zijn door de opmaak van de huidige wegenis en nutsleidingen. Tussen de verstoringen en de opmaak van de huidige weg door is wel reeds een heterogene donkerbruine, puinige zandleemlaag met donkergrijze vlekken zichtbaar die naast houtskool, baksteen, mortel, leisteen en natuursteen ook menselijk botmateriaal bevat. Pas op GPL B zijn echter een drietal rijen grafkuilen zichtbaar, waarbij de onderlinge oversnijdingen niet of zeer slecht te zien zijn (II-3, II-4, II-6 en II-8). Deze hebben een heterogeen donkerbruin en bruin gevlekte, lemige vulling met spikkels en brokjes baksteen, mortel, leisteen en natuursteen. Ze bevatten tevens opvallend veel versmeten fragmenten menselijk bot. Bij verdieping naar GPL C in een gedeelte van de proefput werden de afzonderlijke graven zichtbaar (II-3, II-4, II-8, II-11, II-12, II-13 en II-14). Ter hoogte van graf II-13 is tenslotte nog verder verdiept tot GPL D. Hierbij werd duidelijk dat er ook opvallend veel schedelfragmenten en een 6-tal quasi volledige schedels in graf II-13 aanwezig zijn. Op de bodem van de grafkuil is een volledig individu aangetroffen in een kistbegroving. Er zijn in II-13 niet alleen verscheidene kistnagels teruggevonden maar ook de kistaflijning is nog gedeeltelijk zichtbaar.

Het begraven individu bij II-13 (S04) is zeer goed bewaard en vermoedelijk een iets oudere man (zie 3.2.4). Hij ligt op zijn rug, met het hoofd in het zuidoosten en de armen gevouwen over de buik. Het skelet bevindt zich op ca. 94 cm beneden maaiveld.

Tussen de rijen met grafkuilen is een licht bruingrijs lemig pakket aangetroffen met verschillende kleinere tot grote donker grijszwarte vlekken (C. II-5). Het bevat spikkels en brokjes houtskool, verbrande leem, baksteen, mortel, natuursteen en menselijk botmateriaal, maar steeds in kleine hoeveelheden. Een van de meer ronde donker grijszwarte vlekken (II-17) is gecoupeerd. De grafkuilen zijn doorheen dit pakket gegraven, tot in de moederbodem.

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 2. Inventaris van de vondsten uit Zone II, met omissie van het menselijk botmateriaal.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Aardewerk versiering	Residueel/Intrusief	Opmerking	Aantal	Eenheid
18	II-6	-	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal handgevormd / niet gedetermineerd		residueel	Karolingisch?	1	stuks
20	II-5	801 AD - 1150 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal handgevormd / niet gedetermineerd				2	stuks
21	II-5	801 AD - 1150 AD	Bot / Dierlijk bot			Tand van varken?	1	stuks
22	II-13	1601 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes			steelfragment	1	stuks
22	II-13	1601 AD - 1940 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		residueel	uitwendig roet	1	stuks
23	II-14	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / niet gedetermineerd	Kobaltblauwe beschildering			1	stuks
24	II-5	801 AD - 1150 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal handgevormd / niet gedetermineerd			1 mogelijk Karolingisch fragment	2	stuks
25	II-14	1701 AD - 1900 AD	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel				1	stuks
26	II-13	1601 AD - 1940 AD	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel			Kistnagels	19	stuks
29	II-5	801 AD - 1150 AD	Natuursteen / Constructie onbewerkt			IJzerzandsteen (Diestiaan?)	1	stuks
29	II-5	801 AD - 1150 AD	Natuursteen / Constructie onbewerkt			Doornikse Kalksteen	1	stuks
30	LV	-	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd				1	stuks
31	LV	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel				1	stuks
67	S04	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel			Kistnagels, met nog stukjes kist aan	7	stuks
71	S04	-	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		residueel		1	stuks

Foto 30. Twee fragmenten grijs lokaal handgevormd aardewerk uit C. II-5 (inv. nr. 20).

Foto 31. Twee fragmenten grijs lokaal handgevormd aardewerk uit C. II-5, met links een mogelijk Karolingisch fragment (inv. nr. 24).

Uit profiel 4AB valt af te leiden dat de aangetroffen grafkuilen direct onder de opmaak van de huidige weg reeds aanwezig zijn. Ze doorsnijden hierbij C. II-2, vermoedelijk te interpreteren als oudere kerkhofgrond. De grafkuilen zelf zijn in ieder geval opgevuld met oudere kerkhofgrond, daar ze een (opvallend) grote hoeveelheid versmeten menselijk botmateriaal bevatten. Deze hoeveelheid is niet in overeenstemming met de (bewaarde) dikte van C. II-2. Mogelijk bevond het grootste deel van het oudere kerkhof zich op een hoger niveau en is hiervan enkel nog de onderkant (C. II-2) bewaard. Anderzijds kan de opvulling van de grafkuilen ook aangevoerd zijn uit andere delen van het kerkhof en was er op deze plaats geen of slechts een dun pakket kerkhofgrond aanwezig.

Naast botmateriaal bevatten de graven ook aardewerk en kistnagels. Een deel van dit materiaal is residueel door vergraving of aanvoer van oudere kerkhofgrond of door vergraving van C. II-5. Het meest recente aardewerk dat zich in de graven bevindt is te dateren in de postmiddeleeuwen. Zo is een steelfragment van een kleipijpje uit graf II-13 niet ouder dan de 17de eeuw en een fragment steengoed type Westerwald met kobaltblauwe beschildering uit graf II-14 niet ouder dan de 18de eeuw. Vermoedelijk zijn deze graven dan ook ten vroegste in de 17de tot 18de eeuw te dateren. Dit lijkt overeen te komen met de informatie uit het historisch-cartografisch onderzoek (zie 2.2.3.7). Zone II is wellicht net ten noorden te situeren van het gebouw waar de kerkhofmuur op aansluit op de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen. Een van de doelstellingen van deze proefput was net om deze aansluiting te onderzoeken. Vanwege een gasleiding is de proefput iets naar het noorden verplaatst, wat wellicht verklaart waarom er geen restanten van dit gebouw zijn aangetroffen. Ook de kerkhofmuur is niet aangetroffen. Deze zal zich wellicht iets westelijker bevinden, onder een klein voortuintje van het kloostergebouw. Zone II is dus wellicht nog net te situeren binnen de contouren van het kerkhof zoals die op de 18de en 19de-eeuwse kaarten afgebeeld zijn. Bovendien lijkt de oriëntatie van het skelet, afwijkend van de traditionele katholieke oost-west oriëntatie⁴⁴, eerder geënt te zijn op de oriëntatie van de huidige Sint-Martinuskerk en niet zijn voorganger (zie 3.2.2.4). Dit doet vermoeden dat de graven ten vroegste op het einde van de 18de eeuw te dateren zijn. Dit deel van het

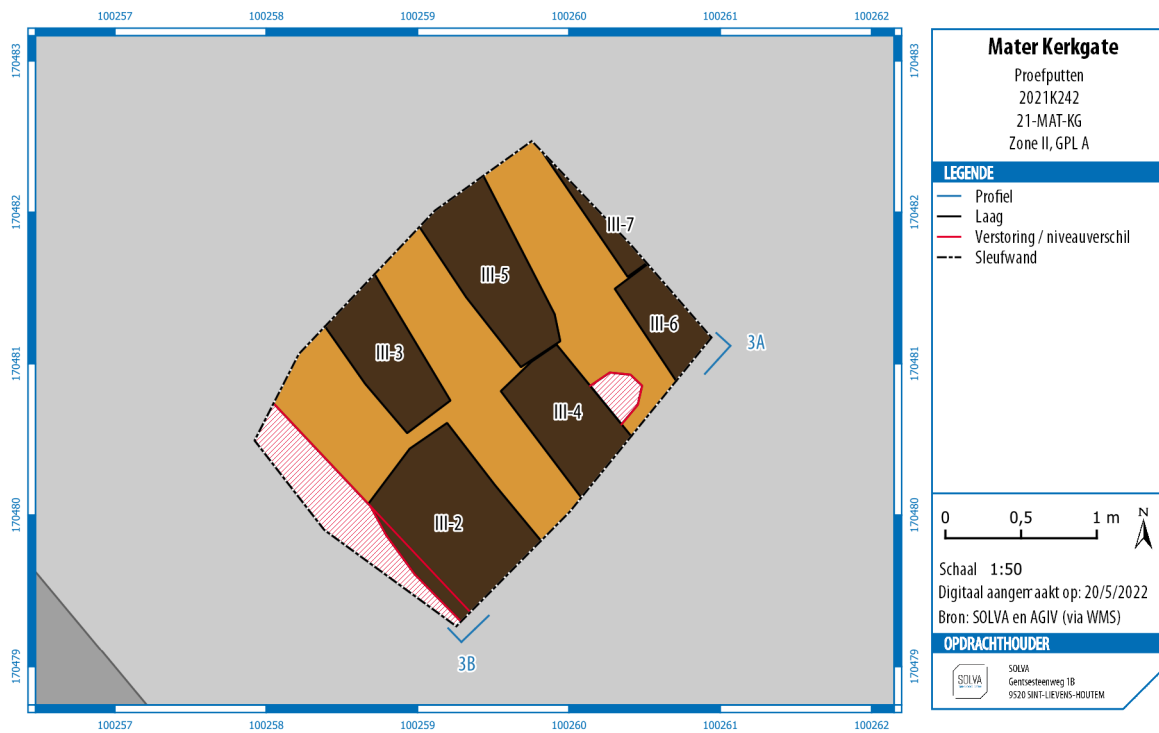
⁴⁴ Roctus 2015, 14.

kerkhof werd vermoedelijk opgegeven bij ofwel de bouw van het klooster in de jaren 1850 (zie 2.2.3.7.4) ofwel de verbreding van de weg in 1953 (zie 2.2.3.5.3).

Het is vooralsnog niet duidelijk hoe C. II-5 moet geïnterpreteerd worden. De interpretatie wordt bemoeilijkt door de beperkte omvang van de proefput en door de talloze onderbrekingen, veroorzaakt door de jongere grafkuilen die tot onder het pakket reiken. Het is een heterogeen pakket dat uit verschillende lagen bestaat met onregelmatige vormen. Er zijn enkele fragmenten menselijk bot aangetroffen, te weinig om van kerkhofgrond te spreken. Vermoedelijk zijn deze intrusief, bijvoorbeeld door bioturbatie vanuit de jongere grafkuilen. Naast menselijk botmateriaal en de reeds eerder vermelde brokken mortel en verbrande leem is er ook dierlijk bot, onbewerkte natuursteen en aardewerk aangetroffen. Wat deze laatste categorie betreft, gaat het om vier fragmenten lokaal handgevormd grijs aardewerk, waaronder mogelijk een Karolingische fragment. Dit dateert de context in de vroege tot volle middeleeuwen, van de 9de tot het midden van de 12de eeuw. Een residueel fragment uit een van de graven (inv. nr. 18 uit II-6) is eveneens vermoedelijk Karolingisch en wellicht in de grafkuil terecht gekomen bij het graven doorheen C. II-5. Deze datering brengt C. II-5 in verband met de vroeg- tot volmiddeleeuwse ontstaanskern van Mater. Vermoedelijk is op dit moment de tweede Sint-Martinuskerk nog niet gebouwd en is de toenmalige parochiekerk wat verder weg te situeren, ter hoogte van de huidige Sint-Amelbergakapel (zie 2.2.3.5.1). Een gelijkaardige laag onder de funderingen van de tweede Sint-Martinuskerk wijst mogelijk ook in die richting (zie 3.2.2.4). Deze datering versterkt het vermoeden dat C. II-5 niet als kerkhofgrond te interpreteren is. Mogelijk was hier een lokale depressie aanwezig en is de opvulling⁴⁵ van de depressie door de lagere ligging beter bewaard gebleven in het bodemarchief. Het is door de talloze onderbrekingen in het pakket evenmin uit te sluiten dat de donker grijszwarte vullingen te interpreteren zijn als paalkernen met de bruinrijze stukken als insteek van deze palen. Anderzijds zijn de grijszwarte vlekken vermoedelijk iets te onregelmatig hiervoor. Een iets ronder exemplaar (II-17) is gecoupeerd, maar is ondiep en levert geen uitsluitsel.

⁴⁵ Dit kan een intentionele opvulling zijn voor het nivelleren van het landschap of een natuurlijke opvulling/bouwvoor.

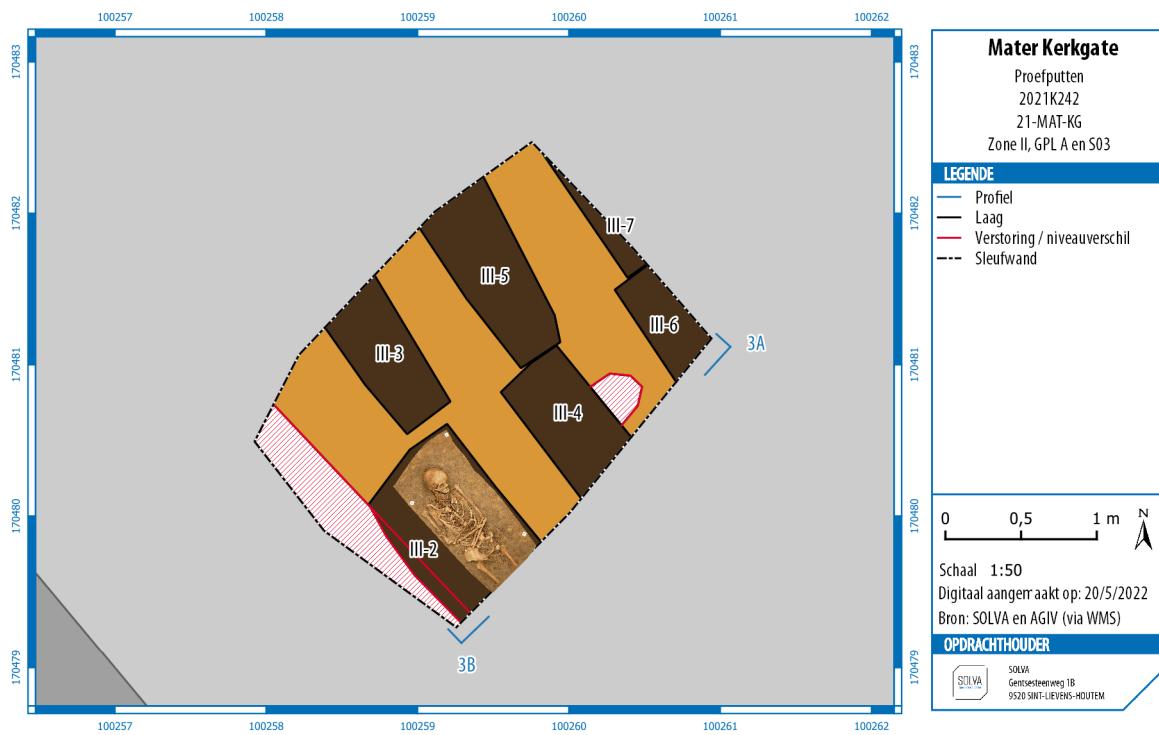
3.2.2.3 ZONE III
Beschrijving van de aangetroffen sporen

Figuur 51. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A.

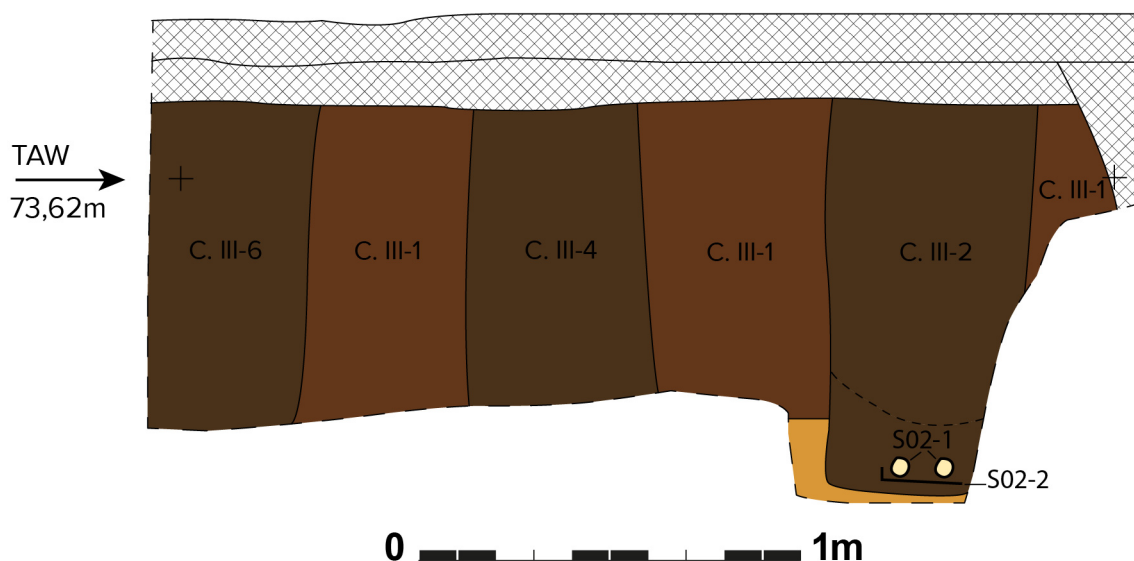
Foto 32. Overzichtsfoto van Zone III op GPL A.

Figuur 52. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone III op GPL A met georeferereerde orthofoto van S03.

Foto 33. Overzichtsfoto van S04 in Zone III.

Figuur 53. Tekening van Profiel 3AB met weergave van de contextnummers.

Foto 34. Foto van Profiel 3AB.

Net als bij Zone II zijn er direct onder de opmaak van de huidige wegenis (zie Figuur 53 en Foto 34) rechthoekige grafkuilen aanwezig die op rijen liggen. Deze kuilen zijn gegraven in een ca. 80 cm dik, relatief homogeen, donkerbruin lemig pakket (C. III-1) dat spikkels en brokjes baksteen, mortel en leisteen bevat, naast ook enkele spikkels houtskool en fragmenten menselijk bot. De grafkuilen (C. III-2 t.e.m. C. III-7) zijn moeilijk te onderscheiden van dit pakket. Ze zijn iets heterogener gevlekt met lichtere bruine vlekken, iets zandiger en bevatten iets minder inclusies. GPL A is aangelegd op het niveau waarop de individuele kuilen kunnen herkend en afgelijnd worden. Dit is op de overgang van C. III-1 naar de moederbodem. Er is in Zone III geen licht bruingrijs lemig pakket aanwezig zoals C. II-5 in Zone II. De grafkuilen doorsnijden C. III-1 rechtstreeks tot in de moederbodem.

Ter controle is er verder verdiept in grafkuil C. III-2. Hierbij is een skelet (S03) aangetroffen van een jonge vrouw (zie 3.2.4). Ze is begraven in een kist. De kistaflijning is nog zichtbaar en zijn er een 37-tal kistnagels aangetroffen. Ze is begraven op haar rug, met het hoofd in het noordwesten en de armen gevouwen op de buik. Het skelet bevindt zich onderaan de grafkuil op ca. 95 cm beneden maaiveld.

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 3. Inventaris van de vondsten uit Zone III, met omissie van het menselijk botmateriaal.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
42	III-2	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel		4	stuks
43	III-3	-	Metaal / Non-ferro / Niet gedetermineerd	rond, dun plaatje	1	stuks
60	S03	-	Metaal / Non-ferro / Kledij / Knoop	verschillende knopen, koper, met textiel	1	zakken
62	S03	-	Hout / Niet gedetermineerd	knoop met restjes hout/textiel	1	zakken
63	S03	-	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	Kistnagels	37	stuks
68	LV	-	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1 steelfragment, 2 kopfragmenten	3	stuks

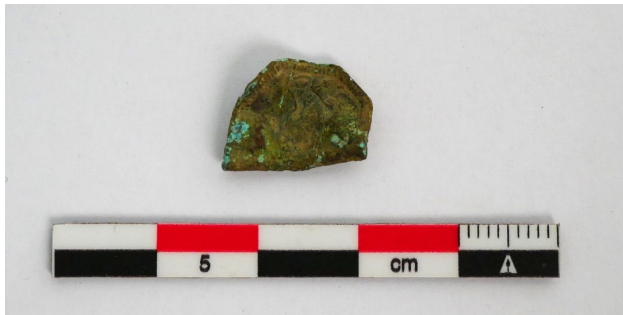

Foto 35. Dun metalen plaatje uit C. III-3 (inv. nr. 43).

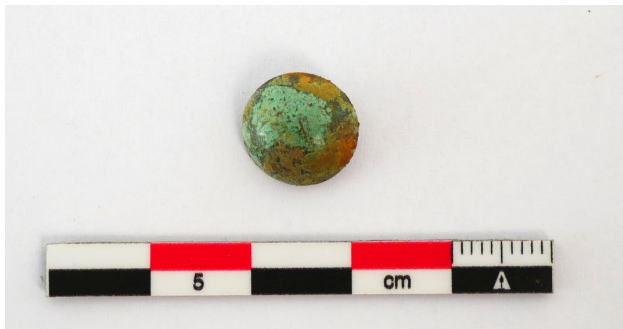

Foto 36. Eén van de knoopjes van het gewaad van S03 (inv. Nr. 62).

In Zone III is C. III-1 vermoedelijk te interpreteren als (verrommelde) kerkhofgrond. Het gaat immers om een dik, relatief homogeen pakket, dat menselijk botmateriaal bevat en waar de grafkuilen doorheen gegraven zijn. Bovendien bestaat de vulling van de grafkuilen nagenoeg uit hetzelfde materiaal. Dit is een opvallend verschil met Zone II, waar amper kerkhofgrond aanwezig lijkt te zijn.

De grafkuilen uit Zone III zijn qua stratigrafische positie, afmetingen, diepte en opvulling sterk vergelijkbaar met de grafkuilen van Zone II. Een opvallend verschil is wel de veel kleinere hoeveelheid versmeten en gefragmenteerd menselijke botmateriaal. Ook is er geen dateerbaar materiaal aangetroffen in de grafkuilen. Op het lichaam van S03 zijn verschillende metalen knopen van een gewaad aangetroffen en in C. III-3 een dun metalen plaatje. Deze vertonen weinig diagnostische kenmerken en leiden niet tot een datering. De sterke gelijkenissen met de graven uit Zone II en opnieuw de alignering met de huidige Sint-Martinuskerk in plaats van de meer traditionele oost-west oriëntatie doen echter vermoeden dat de graven uit Zone III ook ten vroegste op het einde van de 18de eeuw te dateren zijn. De losse vondst van enkele fragmenten van een kleipijp, te dateren na 1600 en afkomstig uit een grafkuil of de kerkhofgrond, is alleszins een extra argument voor een postmiddeleeuwse datering.

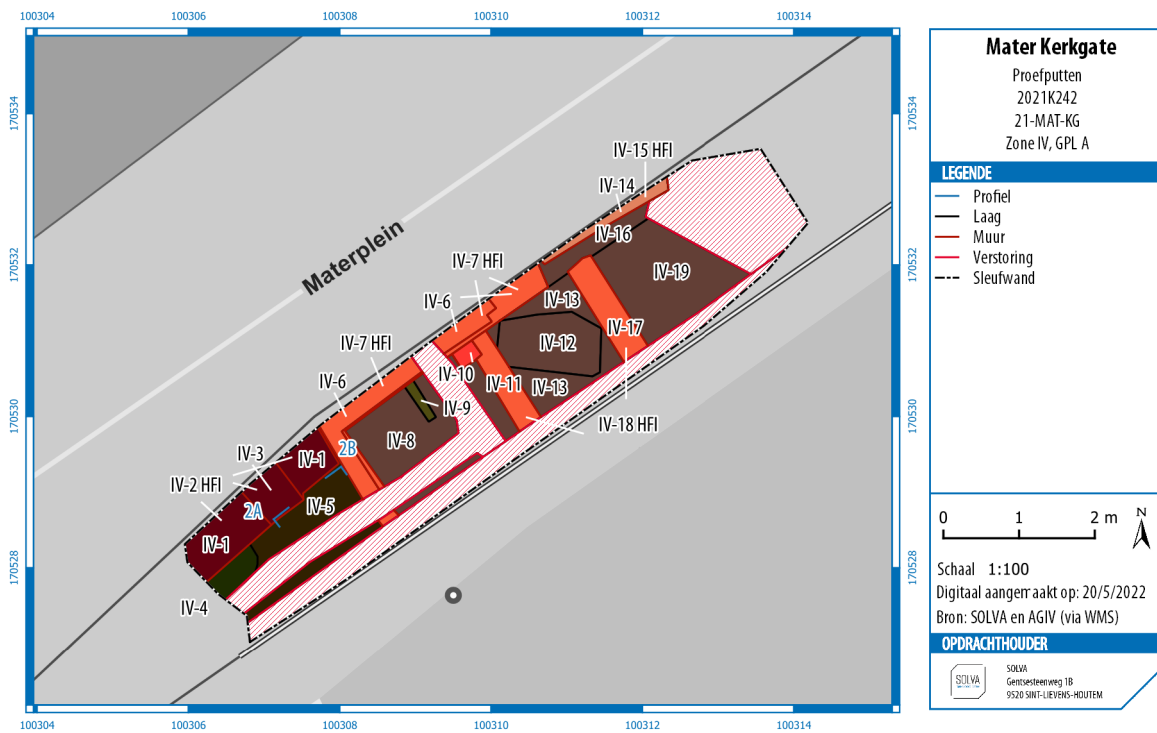
Ondanks de postmiddeleeuwse datering lijkt Zone III zich buiten de begrenzing van het kerkhof te bevinden zoals die afgebeeld is op de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen (zie 2.2.3.7). In 1877 werd het kerkhof uitgebreid (zie 2.2.3.5.3) maar ook dan lijkt de uitbreiding niet te reiken tot Zone III. Op een prentkaart uit het begin van de 20ste eeuw (Foto 8) lijkt deze uitbreiding zich immers te beperken tot een drie à viertal meter ten westen van de kerk, terwijl C. III-2 zich op een tiental meter ten westen van de kerk bevindt. Het is niet duidelijk hoe dit moet verklaard worden. Mogelijk was het kerkhof in de 17de en/of de eerste helft van de 18de eeuw groter dan de begrenzing die later afgebeeld is op de Ferrariskaart. De gekarteerde kerkhofgrens kan bovendien foutief zijn. Het zou ook om begravingen buiten het kerkhof kunnen gaan. Er was immers in Mater een relatief grote hoeveelheid protestanten aanwezig, in het bijzonder in de 16de eeuw na de beeldenstorm van 1566 en in de 17de eeuw.⁴⁶ Mogelijk mochten/wilden zij niet op het katholieke kerkhof begraven worden.⁴⁷

⁴⁶ Van Hoolandt 1986, 100-109.

⁴⁷ Rochtus 2015, 45.

3.2.2.4 ZONE IV

Beschrijving van de aangetroffen sporen

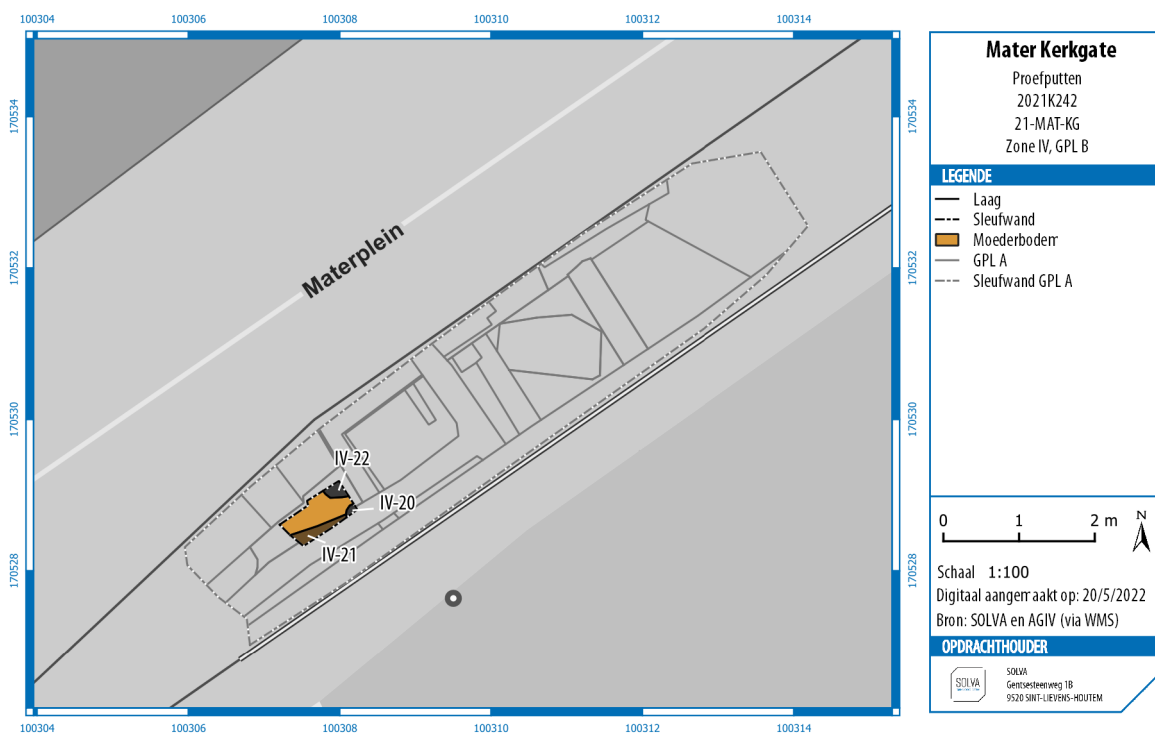
Figuur 54: Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL A.

Foto 37. Overzichtsfoto vanuit het zuidwesten van Zone IV op GPL A.

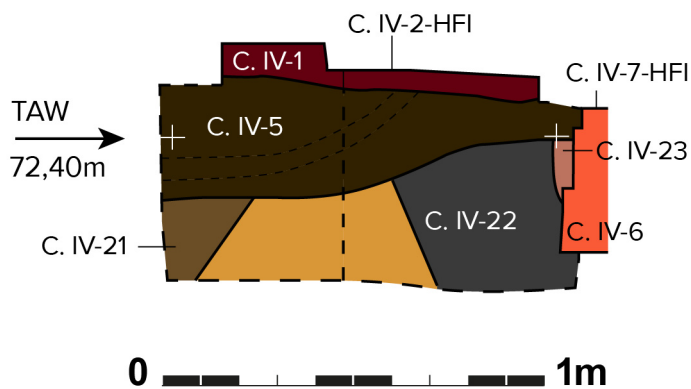
Foto 38. Overzichtsfoto vanuit het noordoosten van Zone III op GPL A.

Figuur 55. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone IV op GPL B.

Foto 39. Overzichtsfoto van een deel van Zone IV op GPL B.

Figuur 56. Tekening van Profiel 2AB met weergave van de contextnummers.

Foto 40. Foto van Profiel 2AB.

In zone IV was het in eerste instantie de bedoeling om eventuele restanten van een *enclosure* rond de vroeg- tot volmiddeleeuwse kern van Mater op te sporen (zie 3.1.3.1.2). In plaats daarvan zijn direct onder het huidige wegdek de restanten aangetroffen van funderingen. Meer bepaald gaat het om een dikke muur (C. IV-1) van minstens 60 cm breed die aansluit op een gebouw met muren van ca. 30 cm breed (C. IV-6, C. IV-7, C. IV-10, C. IV-11 en C. IV-17).

De dikke muur (C. IV-1) bestaat uit herbruikt materiaal: minstens drie rijen baksteen, voornamelijk brokken van ? x 10,5-11,5 x 5-5,5 cm, en een kassei. Ze zijn geplaatst in een incorrect koppenverband. Bij een stuk van de muur zijn de bakstenen op hun zij gelegd (IV-3). Er is een zeer harde, vrij zandige, grijze asmortel met kalkstippen en houtskool gebruikt.

De smallere muren bevatten naast brokken ook volledige bakstenen met formaat 22,5-23,5 x 10,5-11 x 4,5-6 cm. Er zijn nog 6 rijen bewaard met een tienlagenmaat van 66,6 cm (zie rechts op Foto 40). De stenen

zijn in een kruisverband geplaatst, met een verstek onder de bovenste bewaarde rij. Er is gebruik gemaakt van een zeer harde, weinig zandige, witte kalkmortel. Eén rij met drie bakstenen in de hoek gevormd door C. IV-6 en C. IV-10 is vermoedelijk een restant van een herstelling of versteviging (C. IV-10). De bakstenen zijn gemetst met een vrij harde, vrij zandige, grijzig bruine asmortel met houtskoolspikkels maar vertonen nog resten witte kalkmortel, wijzend op herbruik.

In het verlengde van muur C. IV-6 en haaks op muur C. IV-17 ligt muur C. IV-14. Deze lijkt sterk op C. IV-6 maar is minder diep gefundeerd, er zijn slechts twee rijen bakstenen bewaard. Bovendien is het een smallere muur of is ze iets noordwestelijker geplaatst, waardoor ze grotendeels buiten de proefput valt. Hierdoor sluit C. IV-17 niet aan op C. IV-14. In het noordoosten van de proefput is er een grote verstoring aanwezig waar deze muur deels is in verzakt.

Tussen en buiten de muren zijn opvullings- en ophogingspakketten aanwezig (C. IV-5, C. IV-8, C. IV-13 en C. IV-19). Deze zijn sterk gelijkend op elkaar en zijn over het algemeen donkerbruin zandlemig met spikkels en brokjes houtskool, mortel, baksteen, leisteen en mosselschelpen.

Er is een profielput gegraven in de hoek die gevormd wordt door de dikke muur (C. IV-1) en het gebouw. Hierbij zijn op GPL B onder C. IV-5 nog drie sporen aangetroffen in de moederbodem, zichtbaar vanaf ca. 65 cm beneden maaiveld. Een vermoedelijk klein, rond spoor (C. IV-20) met een heterogene, donker grijsbruine, kleilig zandlemige vulling met lichtgrijze en lichtbruine vlekjes is mogelijk als paalspoor te interpreteren. Het bevat slechts enkele houtskoolspikkels. Het oversnijdt een lineair groter spoor (C. IV-21) waarvan begin- en uiteinde door de beperkte oppervlakte van de profielput niet te zien zijn. Dit spoor heeft een heterogene geelbruine, zandlemige vulling met donkergrijze en bruingrijze vlekjes. Het lijkt sterk op de graven uit Zone VI (zie 3.2.2.6), bovendien is er een duidelijke lijn van een grafkist te zien en zijn er fragmenten menselijk bot, vermoedelijk *in situ*, in aangetroffen. Dit spoor is dan wellicht ook als grafkuil te interpreteren. De kenmerken van C. IV-22 zijn nagenoeg dezelfde als deze van C. IV-21. Alleen is deze maar voor een heel klein deel aanwezig in de profielput, waardoor er geen kistaflijning of menselijk botmateriaal is waargenomen. Mogelijk gaat het ook hier om een grafkuil maar deze interpretatie moet dus met de nodige omzichtigheid behandeld worden.

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 4. Inventaris van de vondsten uit Zone IV, met ommissie van het menselijk botmateriaal.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Aardewerk versiering	Opmerking	Aantal	Eenheid
44	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	Inwendig koperhoudend glazuur		1	stuks
44	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd		Vlakke bodem	1	stuks
44	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kom	aaneengesloten reeks duimindrukken op overgang hals schouder		1	stuks
44	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes		steelfragment	1	stuks
44	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd			1	stuks
45	IV-5	1701 AD - 1900 AD	Bouwmateriaal / Daktegel			3	stuks
46	IV-8	1701 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Majolica / bord	Beschildering met blauwe lijnen		2	stuks
46	IV-8	1701 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom		Fragment gietsnep	1	stuks
47	IV-8	1701 AD - 1940 AD	Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel			1	stuks
49	IV-12	1601 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes		steelfragment	1	stuks
50	IV-19	1751 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	beschildering	Floraal transferprint, intern en extern	1	stuks
51	IV-20	801 AD - 1600 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd			1	stuks
52	IV-21	801 AD - 1600 AD	Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal grijs / niet gedetermineerd			1	stuks

Foto 41. Fragment van een kom met duimdrukken op de overgang van de hals naar de schouder (inv. nr. 44).

Foto 42. Fragment Majolica met een beschildering met blauwe lijnen (inv. nr. 46).

Foto 43. Fragment faience fine met een floraal transferprint (inv. nr. 50).

Foto 44. Fragment lokaal gedraaid grijs aardewerk uit C. IV-20 (inv. nr. 51).

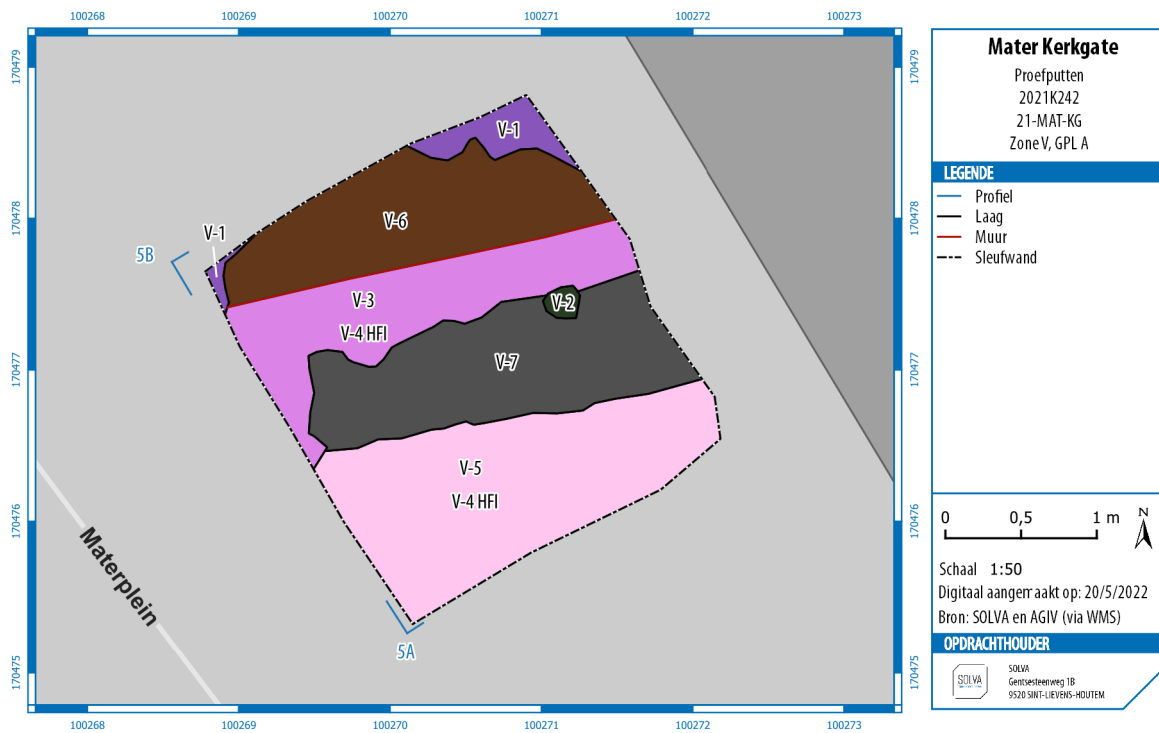
Foto 45. Fragment lokaal grijs aardewerk uit C. IV-21 (inv. nr. 52).

Een vergelijking van de aangetroffen funderingen en hun locatie met de historische kaarten en prentkaarten doet vermoeden dat de dikke muur te interpreteren is als een voormalige kerkhofmuur en de smallere muren als restanten van het voormalige Gemeentehuis. Beide zijn doorheen de jaren verschillende keren verbouwd. Zo is deze kerkhofmuur vermoedelijk te associëren met de fase na de kerkhofuitbreiding van 1877. De aangetroffen fundering bevindt zich immers op ca. 4,3 m van de overkant van de straat, wat veel nauwer aansluit bij het beeld van de prentkaarten uit de 20ste eeuw (zie 2.2.3.5.3) dan bij de aangegeven afstand van 13,2 m op de Atlas der Buurtwegen (zie 2.2.3.7.4). Deze 4,3 m komt daarentegen bijna exact overeen met de waarde die op de Atlas der Buurtwegen aangegeven staat voor de afstand tussen de meest noordwestelijke punt van het gebouwencomplex en de overkant van de straat. Dit bevestigt de hypothese die gevormd werd in 2.2.3.7.4. De prentkaarten uit de 1ste helft van de 20ste eeuw tonen hoe de aangetroffen fundering er bovengronds oorspronkelijk uitzag. Op de prentkaart uit de jaren '50 of '60 van de 20ste eeuw is te zien hoe de muur er uitzag na 1953. Muur C. IV-14 is mogelijk een restant van het muurtje langs de binnentuin die op Foto 12 te zien is.

Het materiaal dat aangetroffen is in de opvullings- of ophogingspakketten die te associëren zijn met de funderingen van het Gemeentehuis is, niet verwonderlijk, te dateren in de postmiddeleeuwen van de 17de tot de 20ste eeuw (zie Het Gemeentehuis). Het gaat om vier fragmenten lokaal gedraaid rood aardewerk, een fragment steengoed met engobe/zoutglazuur, een fragment Majolica, een fragment faïence fine en twee fragmenten van kleipijpjes. Op GPL B is echter in zowel C. IV-20 als C. IV-21 een fragment lokaal grijs aardewerk aangetroffen dat deze sporen dateert in de middeleeuwen vanaf de 9de t.e.m. ten laatste de 16de eeuw. Onder de postmiddeleeuwse opvullings- of ophogingspakketten zijn dus nog sporen aanwezig, waaronder minstens één grafkuil, uit ten laatste de 16de eeuw. Deze grafkuil is m.a.w. niet met de huidige, maar met de eerste of tweede Sint-Martinuskerk te associëren (zie 2.2.3.5). Indien het graf bij het kerkhof van de tweede Sint-Martinuskerk hoort, betekent dit dat het kerkhofareaal toen groter was dan afgebeeld op de Ferrariskaart of latere kaarten. Op oudere kaarten is de georeferentie niet accuraat genoeg om de precieze begrenzing van het kerkhof te bepalen. Anderzijds kan het graf ook bij het kerkhof rond de vlakbij gelegen eerste Sint-Martinuskerk behoren. We kennen de afmetingen van dit kerkhof immers niet uit historisch-(cartografische) bronnen.

3.2.2.5 ZONE V

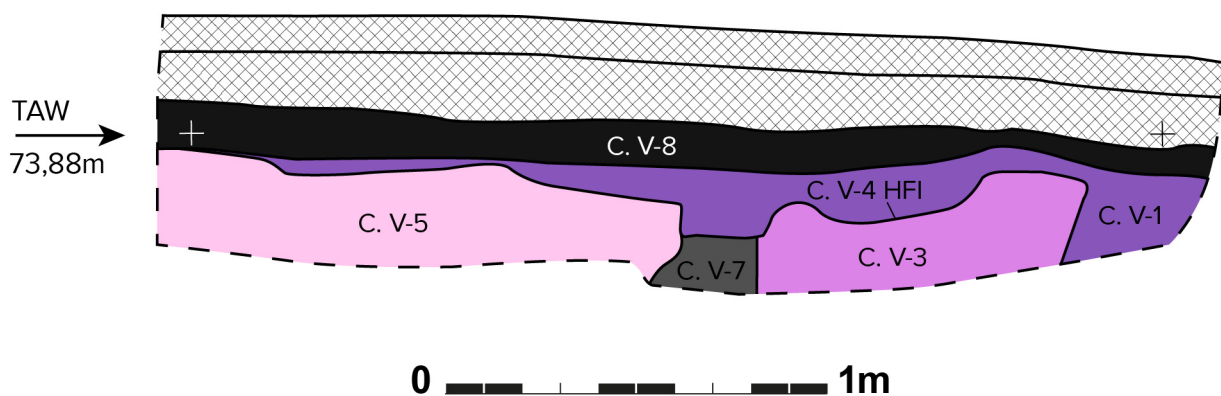
Beschrijving van de aangetroffen sporen

Figuur 57. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone V op GPL A.

Foto 46. Overzichtsfoto van Zone V op GPL A.

Figuur 58. Tekening van Profiel 5AB met weergave van de contextnummers.

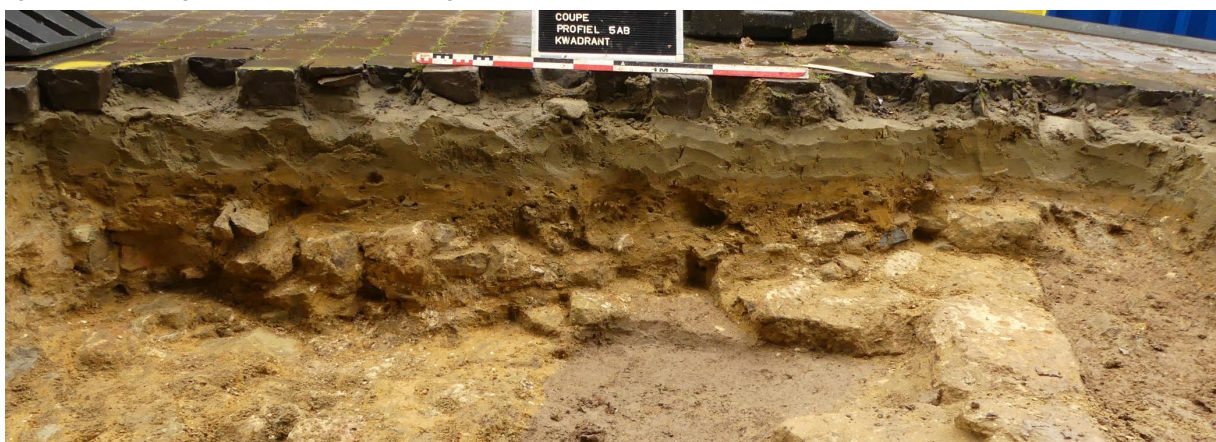

Foto 47. Foto van Profiel 5AB.

In Zone V werden op basis van de historische kaarten sporen van het 19de-eeuwse en mogelijk ook het oudere kerkhof verwacht. In plaats daarvan zijn er de restanten van één of twee natuurstenen funderingen aangetroffen.

Zo is C. V-5 een minstens 1,2 m brede, oost-west georiënteerde fundering, bestaande uit verschillende soorten natuursteen, waaronder Doornikse kalksteen, veldsteen en ijzerzandsteen. Tussen de stenen is een vrij zachte, bruinig gele zandmortel met kalkstippen en houtskool gebruikt. De onderkant van de fundering is nog niet bepaald, maar ze reikt tot minstens 40 cm onder het aangelegde vlak op GPL A, oftewel tot minstens 1,10 m beneden maaiveld.

Parallel aan C. V-5 is de fundering van een natuurstenen parement aanwezig (C. V-3). De stenen aan de noordkant zijn mooi afgewerkt op een rechte lijn. In het westen sluit deze fundering nog aan bij C. V-5. Vermoedelijk was dit ook voor de rest van C. V-3 het geval. Deze muur, of dit deel van de muur indien C. V-3 en C. V-5 eenzelfde, uitzonderlijk brede muur fundeerden, was minder diep gefundeerd. De ondergrens bevindt zich op het niveau van GPL A en er zijn nog maximaal twee rijen bewaard bovenop GPL A. Wellicht is daardoor de connectie tussen C. V-3 en C. V-5 grotendeels verdwenen. De fundering lijkt opgebouwd te zijn met dezelfde steensoorten als C. V-5. Bovendien zijn er duidelijke sporen van herbruik. Zo zijn er delen van een maalsteen, een dakpan en maaswerk in ijzerzandsteen aangetroffen (zie Tabel 5). Er is gebruik gemaakt van dezelfde mortel als bij C. V-5.

Tussen GPL A en de opmaak van de huidige wegenis is een sterk verrommeld pakket natuursteen en mortel aanwezig (C. V-1) dat te interpreteren is als afbraakresten van C. V-3 en C. V-5.

Aan de noordzijde van het parement (C. V-3) is een relatief homogeen, donkerbruin, puinig pakket zandleem aanwezig met vrij weinig spikkels en brokjes houtskool, weinig spikkels en brokjes baksteen, veel spikkels en brokjes mortel en brokjes en brokken natuursteen. Dit pakket is sterk vergelijkbaar met C. III-1 van de nabijgelegen Zone III.

Onder/tussen C. V-3 en C. V-5 is een gelijkaardig pakket aanwezig (C. V-7), zij het dan met kleine lichtgrijze vlekjes zandleem en lichtbruine vlekjes zand, alsook een veel kleinere hoeveelheid puin. Een boring op dit pakket (BOR 1) toont aan dat dit ca. 95 cm dik is. Van 95 tot 115 cm diepte is licht grijsbruine leem aanwezig met brokken ijzerrijk geoxideerd zand. Dit zijn sterk vergelijkbare kenmerken met bijvoorbeeld laag II-15 van C. II-5 uit Zone II. Vanaf 115 cm onder GPL A werd de moederbodem aangeboord. Deze bestaat bovenaan uit bruine geoxideerde leem (zei ook 3.2.1).

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 5. Inventaris van de vondsten uit Zone V.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
53	V-3	-	Natuursteen / Constructie bewerkt	Maaswerk in ijzerzandsteen, herbruikt in fundering	1	stuks
53	V-3	-	Natuursteen / Maalsteen	Herbruikt in fundering	1	stuks
72	V-3	-	Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	Herbruikt in fundering	1	stuks

Foto 48. Fragment maaswerk in ijzerzandsteen, herbruikt in de fundering van de tweede Sint-Martinuskerk (inv. nr. 53).

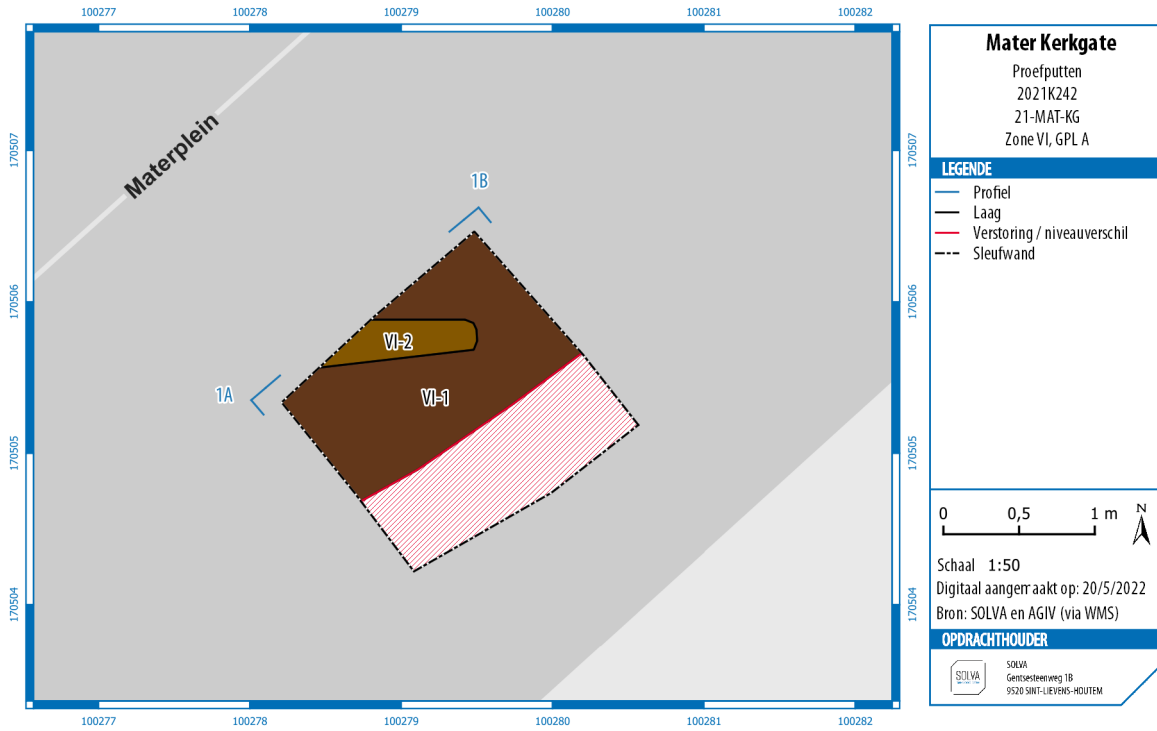
Foto 49. Fragment van een maalsteen, herbruikt in de fundering van de tweede Sint-Martinuskerk (inv. nr. 53).

Er zijn geen dateerbare vondsten aangetroffen in Zone V. Desalniettemin lijdt het weinig twijfel dat de aangetroffen funderingen, gezien hun breedte en oost-west oriëntatie, toe te schrijven zijn aan de tweede Sint-Martinuskerk, de voorloper van de huidige kerk, die in 1780 is afgebroken (zie 2.2.3.5.2). Volgens het lastenkohier, ondertekend door Gudwaldus, abt van de Sint-Pietersabdij van Gent, mochten de stenen van de tweede Sint-Martinuskerk, inclusief fundamenten, herbruikt worden in de funderingen van de nieuwe kerk (zie 2.2.3.5.3). Deze aanbeveling is klaarblijkelijk niet tot op de letter gevolgd. De oriëntatie van de muren verschilt van de zuidwest-noordoost oriëntatie van deze kerk op de Ferrariskaart (zie Figuur 26).

Het donkerbruin pakket aan de noordzijde van het parement (C. V-3) is vermoedelijk te interpreteren als kerkhofgrond. Het bevindt zich immers aan de buitenzijde van de kerk en lijkt sterk op C. III-1 van de nabijgelegen Zone III die eveneens als kerkhofgrond wordt geïnterpreteerd.

C. V-7 daarentegen is vermoedelijk niet als kerkhofgrond te interpreteren. Ze werd immers tussen/onder de funderingen van de tweede Sint-Martinuskerk aangetroffen en dateert dus van voor de bouw van deze kerk. Op dat moment bevindt het kerkhof van Mater zich rond de eerste Sint-Martinuskerk, ter hoogte van de huidige Sint-Amelbergakapel (zie 2.2.3.5.1). Het is onwaarschijnlijk dat dit kerkhof zou reiken tot Zone V, op meer dan 60 m afstand van de kerk. Onder C. V-7 is een laag licht grijsbruine leem aanwezig die sterk doet denken aan C. II-5 uit Zone II. Deze is mogelijk als een (gedeeltelijke) opvulling van een microdepressie te interpreteren. In dat geval is C. V-7 mogelijk te interpreteren als een verdere opvulling van deze microdepressie en/of ophoging om het terrein verder te nivelleren voor de bouw van de kerk.

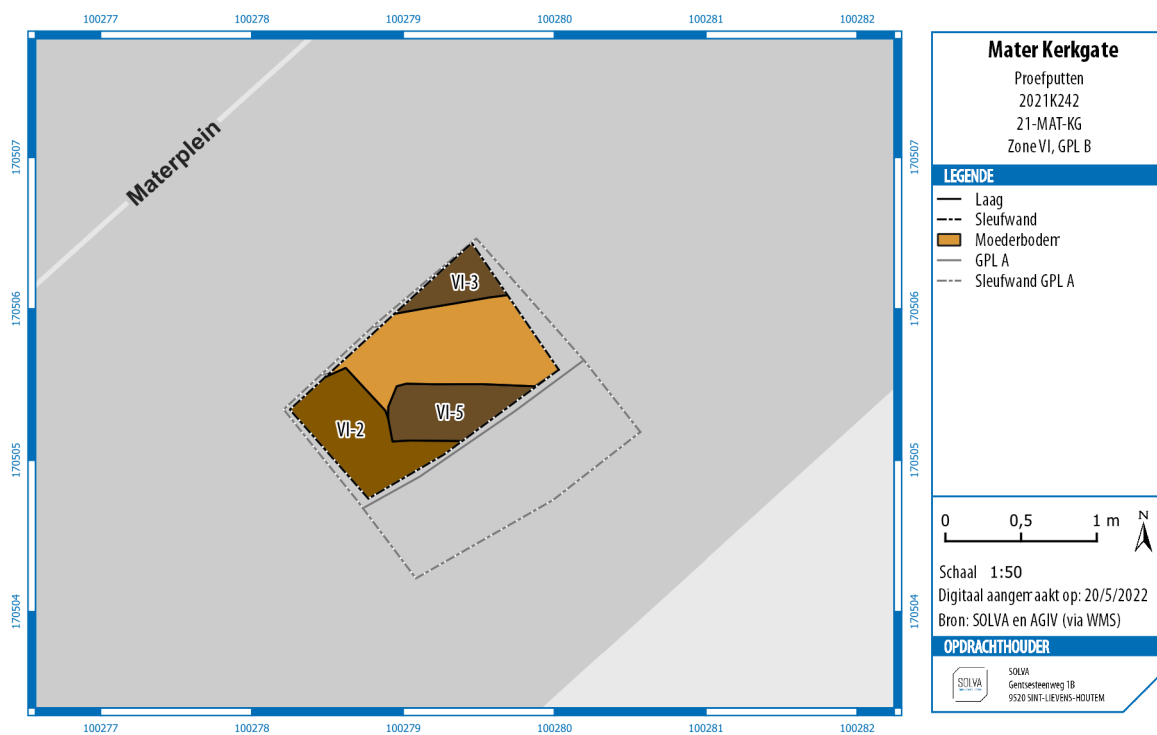
3.2.2.6 ZONE VI

Figuur 59. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL A.

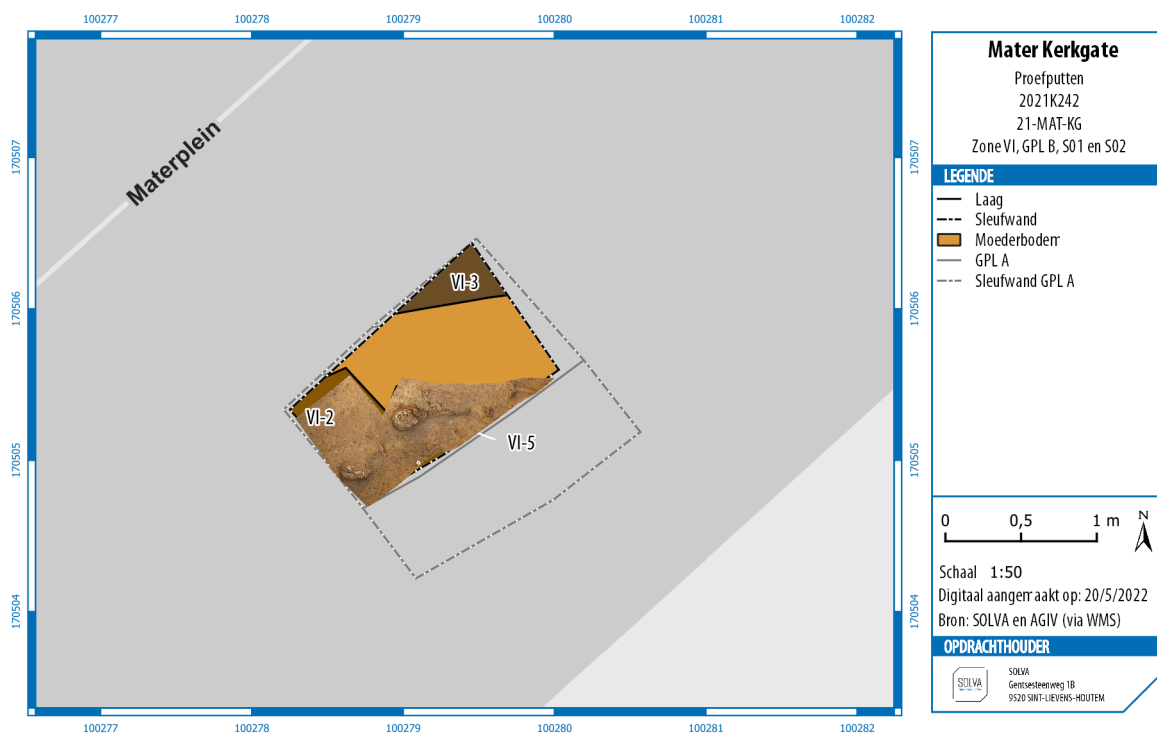
Foto 50. Overzichtsfoto van Zone VI op GPL A.

Figuur 60. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone VI op GPL B.

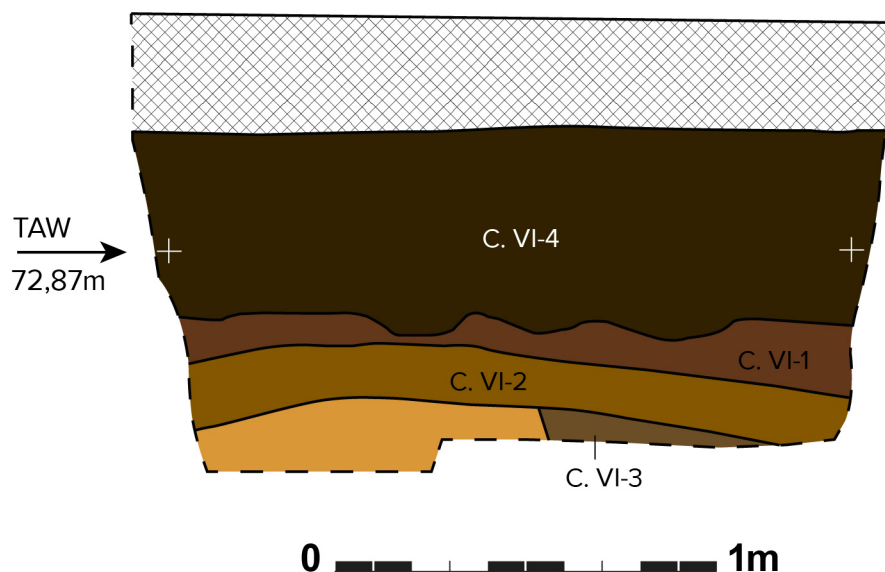
Foto 51. Overzichtsfoto van Zone VI op GPL A.

Figuur 61. Niet-gefaseerd allesporenplan van Zone II op GPL A met gegeoreferende orthofoto van S01 (boven) en S02 (onder).

Foto 52. Overzichtsfoto van S01 (boven) en S02 (onder) in Zone VI.

Figuur 62. Tekening van Profiel 1AB met weergave van de contextnummers.

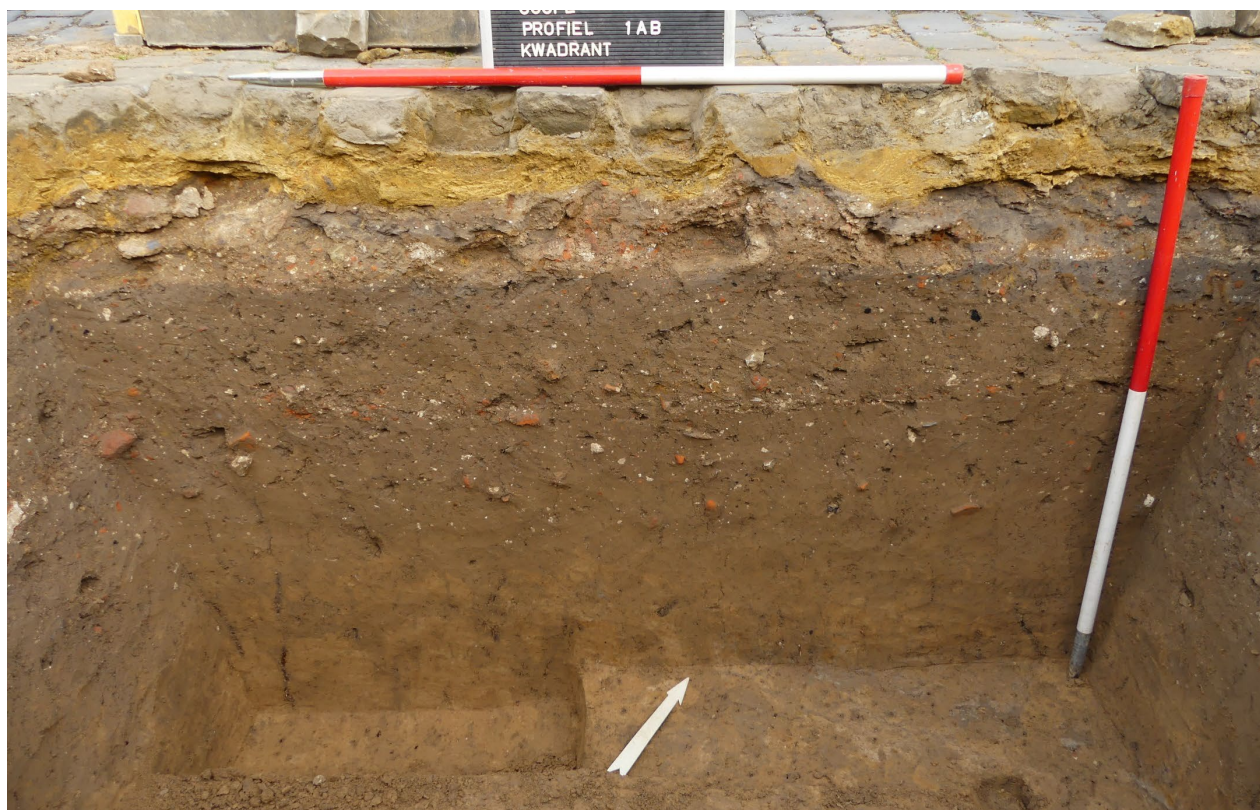

Foto 53. Foto van Profiel 1AB.

Beschrijving van de aangetroffen sporen

Zone VI is voor een deel verstoord door recente nutsleidingen. In het onverstoord deel is onder de huidige wegenis (ca. 30 cm dik) een ca. 50 cm dik, homogeen bruin, puinig, zandlemig pakket aanwezig met veel spikkels, brokjes en brokken mortel alsook wat houtskool, baksteen en leisteen en enkele brokken ijzerzandsteen (C. VI-4). Daaronder is een gelijkaardige, maar niet puinige, vrij homogene grijsbruine zandlemige laag aanwezig met spikkels houtskool en spikkels en brokjes mortel en baksteen alsook verstoorde en verspreide menselijke botresten (C. VI-1). De grens tussen beide is onregelmatig en vaag. Ook de overgang tussen C. VI-1 en de moederbodem is bijzonder onregelmatig en vaag, mede door een sterke bioturbatie. Deze overgang is daarom nog als aparte laag beschouwd (C. VI-2).

Naast enkele verspreide menselijke botresten in C. VI-1 zijn in Zone VI tevens restanten in anatomisch verband aangetroffen van twee individuen (S01 en S02) op ca. 1,0 m beneden maaiveld. Ze zijn begraven met een oost-west oriëntatie, het hoofd in het westen. S01 is begraven in een grafkuil waarbinnen nog een kistaflijning te zien is. Van S02 is de grafkuil en eventuele kistaflijning niet waargenomen. In tegenstelling tot Zones II en III bevonden deze individuen zich niet in grafkuilen waarvan de insnijding reeds direct vanaf de onderkant van de huidige wegenis te volgen is. Grafkuil C. VI-5, waarin S01 is aangetroffen, heeft een vulling die niet te onderscheiden is van C. VI-1 en C. VI-2. Hetzelfde geldt voor C. VI-3, een kuil met een oost-west oriëntatie in de hoek van de profielput die vermoedelijk eveneens als grafkuil te interpreteren is. Het is echter wel duidelijk dat C. VI-4 jonger is dan de grafkuilen. Ook zijn S01 en S02 meer gefragmenteerd en minder volledig⁴⁸ in vergelijking met de skeletten uit Zones II en III.

Vondsten, datering en interpretatie

Tabel 6. Inventaris van de vondsten uit Zone VI, met omissie van het menselijk botmateriaal.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Aardewerk versiering	Opmerking	Aantal	Eenheid
56	VI-2	1501 AD - 1940 AD	Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom	Inwendig vlakdekkend slib en koperhoudend loodglazuur	Bodemfragment	1	stuk

C. VI-1 is, vanwege de aanwezigheid van menselijk botmateriaal en vergelijking met de Zones II, III en V, vermoedelijk te interpreteren als kerkhofgrond. C. VI-2 is dan vermoedelijk een menglaag van de kerkhofgrond met de moederbodem. Het is niet duidelijk of C. VI-4 als ophoging te interpreteren is, dan wel een grondige herwerking van de toplagen van het kerkhof, met toevoeging van puin. Deze laatste hypothese lijkt meer plausibel daar dit de verstoring van de graven zou verklaren, terwijl een ophoging van het terrein eerder voor een betere bewaring zou zorgen.

Het enige dateerbare vondstmateriaal is een fragment aardewerk uit C. VI-2. Het betreft een bodemfragment van een papkom met inwendig vlakdekkend slib en koperhoudende loodglazuur, geproduceerd vanaf de 16de eeuw tot de 20ste eeuw. Dit is van weinig meerwaarde voor de datering van de graven, daar het een fragment met een ruime datering betreft dat bovendien intrusief kan zijn. Bovendien is het ook niet duidelijk hoe C. VI-2 zich verhoudt tot de graven.

Desalniettemin doen de verschillen met Zones II en III, namelijk de meer gefragmenteerde bewaring van de skeletten en de verstoring/afdekking met C. VI-4, vermoeden dat het een oudere fase van het kerkhof betreft. Ook de oost-west oriëntatie van de graven met het hoofd in het westen sluit meer aan bij de traditionele katholieke gebruiken.⁴⁹ Anderzijds kan de oriëntatie ook gestoeld zijn op de oriëntatie van de kerk. Ook in dat geval zijn deze graven echter eerder met de tweede Sint-Martinuskerk te associëren dan met de huidige kerk (zie 3.2.2.5). Het valt tenslotte zelfs niet uit te sluiten dat tot het kerkhof van de eerste Sint-Martinuskerk behoren. Deze is immers slechts ca. 35 m meer naar het noorden te situeren.

3.2.3 ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN

Het assessment van de vondsten gebeurt op contextniveau en is terug te vinden in de lijsten in bijlage 10.

3.2.4 ASSESSMENT VAN DE MENSELIJKE RESTEN⁵⁰

Er zijn menselijke resten aangetroffen in zones II, III, IV en VI (zie 3.2.2). Een groot deel daarvan is los, gefragmenteerd botmateriaal buiten context en is sterk gefragmenteerd. Slechts een deel van dit materiaal is ingezameld volgens de methoden en technieken beschreven in hoofdstuk 3.1.3. Voor de motivatie van de selectiekeuze: zie hoofdstuk 3.1.3.4. In totaal werden vier inhumaties *in situ* aangetroffen en opgegraven volgens de methoden en technieken beschreven in hoofdstuk 3.1.3.

⁴⁸ Het gaat hier over de delen van de skeletten die niet verstoord zijn bij de aanleg van de recente nutsleidingen.

⁴⁹ Rochtus 2015, 14.

⁵⁰ Het assessment van de menselijke resten werd uitgevoerd door fysisch antropologe Liesbeth Massagé

Tijdens het terreinwerk was er geen fysisch antropoloog aanwezig. De ingezamelde menselijke resten en skeletformulieren werden achteraf bekeken door fysisch antropologe Liesbeth Massagé voor het opmaken van dit assessment. Er is (nog) geen volledige analyse gebeurd van de menselijke resten.

Het ingezamelde gefragmenteerd botmateriaal dat zich buiten context bevond is in de meeste gevallen goed bewaard. De bepaling van leeftijd, geslacht, lichaamslengte, eventuele ziektes en/of voedingspatronen is, afhankelijk van het type bot, nog mogelijk. Dit geldt in het bijzonder voor enkele lange beenderen en een zestal quasi volledige schedels uit Zone II (zie onder meer Foto 26).

Hetzelfde geldt voor de vier inhumaties. Het beendermateriaal van individuen S01 en S02 was fragmentarisch met een matige bewaring (zie ook 3.2.2.6). Ze zijn incompleet bewaard door latere verstoringen. S01 betreft een volwassen man waarbij gedetailleerde leeftijd- en lengtebepaling mogelijk zal zijn. Tevens is reeds artrose van de heup vastgesteld. Aan de tanden van S02 is te zien dat het een kind betreft, wellicht tussen de 3 en 6 jaar. Verder onderzoek zal de leeftijdscategorie nog kunnen verfijnen. S03 is een quasi compleet en zeer goed bewaard skelet van een jongvolwassen vrouw van circa 18-23 jaar (zie ook 3.2.2.3). Er zijn mogelijk zelfs nog enkele resten van het hoofdhaar aanwezig. De onderbenen en voeten bevinden zich in de putwand en kunnen bij het vervolgonderzoek nog gerecupeerd worden. S04 is eveneens volledig en zeer goed bewaard skelet van een, wellicht iets oudere, man (zie ook 3.2.2.2). Zowel S03 en S04 zijn bijzonder goed geschikt voor verdere analyse. Hierbij kunnen leeftijd, geslacht, lichaamslengte, eventuele ziektes en/of voedingspatronen bepaald worden.

Samenvattend kan gesteld worden dat er menselijk botmateriaal is aangetroffen binnen het projectgebied waaronder primaire begravingen en los botmateriaal. Dit botmateriaal is te associëren met een kerkhof met kistbegravingen, waarbij oudere graven verstoord kunnen zijn door nieuwere graven. Het botmateriaal is in goede tot zeer goede staat waardoor, afhankelijk van de volledigheid van het skelet, bij analyse leeftijd, geslacht, lichaamslengte, eventuele ziektes en/of voedingspatronen bepaald kunnen worden. Het spreekt voor zich dat het grootste kennispotentieel aanwezig is bij het botmateriaal dat zich nog *in situ* bevindt. Dit eerste assessment toont verder aan dat de populatie van het kerkhof zowel kinderen als volwassen mannen en vrouwen bevat.

3.2.5 ASSESSMENT VAN DE STALEN

Tabel 7. Inventaris van de staalnames.

Inv. Nr.	Context	Datering context	Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid
6	I-3	1601 AD - 1800 AD	Staalname / Natuursteen	Doornikse Kalksteen. 5 fragmenten en afgebroken stukjes	5	stuk
6	I-3	1601 AD - 1800 AD	Staalname / Natuursteen	IJzerzandsteen?	1	stuk
13	I-6	-	Staalname / Hout	staal houten liggers straatniveau	1	emmer
14	I-7	-	Staalname / Natuursteen	Doornikse kalksteen, kleiner dan 0,5 cm	3	stuk
17	I-7	-	Staalname / Houtskool		1	zakken
27	II-5	801 AD - 1150 AD	Staalname / Houtskool		1	zakken
28	II-5	801 AD - 1150 AD	Staalname / Houtskool		1	zakken
32	III-2	-	Staalname / Bodem	Controlestaal	1	zakken
59	-	-	Staalname / Haar	+ textiel?	1	zakken
64	-	-	Staalname / Buikholte		1	zakken
66	-	-	Staalname / Buikholte		1	zakken
70	II-13	1601 AD - 1940 AD	Staalname / Bodem	Controlestaal	1	zakken

Deze tabel geeft een overzicht van de staalnames. Deze zijn momenteel nog niet verder onderzocht, maar kunnen in een later stadium nog aangewend worden voor verder onderzoek.

3.2.6 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle data, gegenereerd in het kader van dit eindverslag, zijn door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server. Deze server realiseert dagelijks een “in-huis” back-up en wordt *off-site* gekopieerd. Alle data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank en raadpleegbaar. De vondsten zijn gewassen en gedroogd en conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**. De stalen zijn eveneens conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van **SOLVA**.

3.2.7 DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Een mogelijk greppel in Zone I (C. I-7) vormt mogelijk het oudste restant van menselijke aanwezigheid dat is aangetroffen tijdens het proefputtenonderzoek. De interpretatie en datering van het spoor zijn echter voorlopig nog onduidelijk. Het is vermoedelijk een langsgreppel van een wegtracé dat minstens reeds in de 16de eeuw bestond maar mogelijk teruggaat op een wegtracé uit de vroege middeleeuwen, de Romeinse periode of zelfs een nog oudere periode. Anderzijds valt het niet uit te sluiten dat de greppel een onderdeel is van de begrenzing van het kerkhof rond de tweede Sint-Martinuskerk (afgebroken in 1780) of van de vroegmiddeleeuwse kern van Mater. Hoewel weinig waarschijnlijk valt het tenslotte niet uit te sluiten dat C. I-7 helemaal niet de opvulling van een greppel betreft maar bijvoorbeeld van een kuil of een lokale depressie.

Parallel aan C. I-7 is vermoedelijk een indirecte aanwijzing voor de aanwezigheid van een holle weg aangetroffen in de vorm van een afhellende, kronkelende ijzerkorst. De ouderdom van deze holle weg is niet gekend maar ze lijkt deels opgevuld te zijn in ten laatste de 17de of de vroege 18de eeuw. In het deels opgevulde tracé worden houten liggers geplaatst, dwars op de rijrichting, met een versteviging van fragmenten baksteen en natuursteen tussen de liggers. Vermoedelijk in de tweede helft van de 18de eeuw, mogelijk eerder, wordt er bovenop de houten liggers een stenen weg aangelegd. Ze bestaat uit Doornikse kalksteen, ijzerzandsteen of veldsteen en baksteenbrokken geplaatst in een los verband in een ca. 10 cm dikke, homogene, donkergrijze, humeuze, kleiige leemlaag. Er is geen boordsteen aangetroffen. Vermoedelijk is deze eerste steenweg niet lang in gebruik geweest want ze is afgedekt door opvullingspakketten die ongeveer in dezelfde periode te dateren zijn, tussen ca. 1625 en 1800. Met deze pakketten wordt de rest van de holle weg definitief opgevuld tot het huidige straatniveau ca. 1,2 m boven de eerste steenweg en wordt de kasseiweg aangelegd die nu ook beschermd is als monument.

Een heterogeen licht bruingrijs lemig pakket met verschillende kleinere tot grote donker grijszwarte vlekken uit Zone II (C. II-5) loopt mogelijk door tot in Zone V en is op basis van aardewerk van de 9de tot het midden van de 12de eeuw te dateren. Door de beperkte omvang van de proefputten en de sterke verstoring door jongere sporen, is het vooralsnog niet duidelijk hoe dit pakket moet geïnterpreteerd worden. Vermoedelijk gaat het om een al dan niet intentionele opvulling van een microdepressie.

Tegen de zuidwestelijke zijde van de huidige Sint-Martinuskerk zijn in Zone V de restanten aangetroffen van een hoofdzakelijk natuurstenen fundering of twee naast elkaar gelegen funderingen met een totale breedte van minstens 2,3 m. Deze hebben een oost-west oriëntatie en zijn aan de noordzijde afgewerkt met een parement. Gezien de locatie, oriëntatie, dikte van de muren en het gebruikte bouw materiaal zijn dit vermoedelijk restanten van de tweede Sint-Martinuskerk, de voorloper van de huidige Sint-Martinuskerk. Het bouwjaar van deze tweede Sint-Martinuskerk is onbekend maar ze bestond zeker al in de 16de eeuw en is afgebroken in 1780. Hoewel weinig waarschijnlijk valt het tenslotte niet uit te sluiten dat de restanten behoren tot een nog oudere voorganger die niet gekend is uit historische bronnen.

In Zone IV zijn op GPL B drie sporen, waaronder minstens één grafkuil, aangetroffen die op basis van het aardewerk van de 9de t.e.m. de 16de eeuw te dateren zijn. De grafkuil heeft een oost-west oriëntatie. Het is voorlopig niet duidelijk of hij te associëren is met het kerkhof rond de eerste, dan wel de tweede Sint-Martinuskerk. De begrenzing van deze kerkhoven is immers niet gekend en het graf bevindt zich op ongeveer dezelfde afstand van de oorspronkelijke locaties van beide kerken. Hetzelfde geldt voor de graven uit Zone VI. Deze zijn niet te dateren op basis van vondstmateriaal. Op basis van hun stratigrafische positie, oost-west oriëntatie en een relatief slechte bewaring van de skeletten in vergelijking met de 18de tot 20ste -eeuwse skeletten uit Zones II en III, wordt vermoed dat ze dateren van voor de bouw van de huidige Sint-Martinuskerk (1780-1783). De graven bevinden zich op ongeveer dezelfde afstand van de oorspronkelijke locaties van de eerste en tweede Sint-Martinuskerk waardoor het opnieuw niet duidelijk is tot welk kerkhof ze behoren.

In Zone II en III zijn graven met een noordwest-zuidoost oriëntatie aangetroffen die op rijen liggen. Op basis van het aangetroffen aardewerk, de oriëntatie, de stratigrafische positie en de (zeer) goede bewaring van de skeletten zijn deze ten vroegste in de 17de eeuw en vermoedelijk pas vanaf het einde van de 18de eeuw te dateren. In Zone II is er schijnbaar slechts een dunne laag kerkhofgrond aanwezig maar is er wel bijzonder veel versmeten menselijk botmateriaal in de grafkuilen aangetroffen. In Zone III daarentegen lijken de grafkuilen doorheen een dik pakket kerkhofgrond gegraven te zijn, maar is er relatief weinig versmeten menselijk botmateriaal aangetroffen.

In Zone IV tenslotte zijn op GPL A bakstenen funderingen aangetroffen van een kerkhofmuur die aansluit op de bakstenen funderingen van een gebouw. Op basis van het aangetroffen aardewerk zijn deze te dateren van de 17de tot de 20ste eeuw. Door een vergelijking met historische (prent)kaarten is het gebouw geïdentificeerd als een vleugel van het Gemeentehuis. Dit gebouw met verschillende vleugels bestond vermoedelijk reeds in de 18de eeuw. Vooral de vleugels zijn doorheen de eeuwen verschillende keren verbouwd tot het volledige complex werd gesloopt in 1966. De kerkhofmuur dateert vermoedelijk uit 1877. Het kerkhof werd toen uitgebreid en daarbij werd ook de kerkhofmuur gedeeltelijk vernieuwd. In 1953 is de bovenbouw nog aangepast maar dit deel van de kerkhofmuur is samen met het Gemeentehuis gesloopt in 1966.

3.2.8 CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES

In een eerdere fase werd een bureauonderzoek uitgevoerd (zie 2 Verslag van resultaten bureauonderzoek).

3.2.8.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Zie ook 2.2.5.1 Het landschappelijk kader.

Tijdens het proefputtenonderzoek is de moederbodem aangetroffen in elke proefput. Ze is gekenmerkt door een volledig geoxideerde, bruine leembodem met ijzer- en mangaanspikkels. Rechtstreeks bovenop de moederbodem bevinden zich steeds antropogene lagen.

Dit bevestigt de resultaten van het bureauonderzoek maar biedt verder geen bijkomende informatie.

3.2.8.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Het proefputtenonderzoek biedt geen bijkomende informatie over de oudste perioden. Er zijn geen sporen of vondsten aangetroffen uit de steentijden, de metaaltijden of de Romeinse periode. De enige uitzonderingen zijn mogelijk de sporen uit Zone I die vermoedelijk als greppel en holle weg te interpreteren zijn. Deze zijn voorlopig niet gedateerd en het is daarom niet uit te sluiten dat ze reeds bestonden in een van deze oudste perioden. Zoals uit het bureauonderzoek is gebleken, loopt er een belangrijke Romeinse weg ca. 600 m ten noordwesten van het Materplein. Het is dan ook niet ondenkbaar dat er ter hoogte van het Materplein een secundaire weg aanwezig was die hier (on)rechtstreeks op aansloot.

Uit historische bronnen blijkt dat de oorsprong van Mater minstens in de 9de eeuw te dateren is en wellicht al eerder, mogelijk vanaf de 6de eeuw. Het aantreffen van aardewerk uit de 9de tot midden 12de eeuw bevestigt voor het eerst ook archeologisch dat er alleszins in de volle middeleeuwen mensen actief waren op het grondgebied van Mater.

Reeds op de kaart van Horenbault (1596) is het straatracé van het Materplein aan de zuidoostkant van de kerk aanwezig. De weg met houten liggers uit Zone I is ten laatste in de 17de of vroeg 18de eeuw te dateren en vertegenwoordigt niet de eerste fase van deze weg. De eerste fase is vermoedelijk de greppel of de holle weg, hierboven reeds vernoemd. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat de kaart van Horenbault klopt en dat er tenminste reeds in de 16de eeuw een wegtracé langs de zuidoostkant van de kerk liep. De situatie is minder duidelijk aan de west- en noordzijde van de kerk. Op sommige historische (prent)kaarten zijn hier (delen van) de wegen aanwezig, op andere niet. Er zijn hier in de proefputten archeologisch geen oudere wegniveaus vastgesteld dat het huidige wegniveau. Een vergelijking met de historische gegevens doet vermoeden dat dit niveau grotendeels pas in de tweede helft van de 19de eeuw of zelfs de 20ste eeuw (1953) is aangelegd. Enige uitzondering is wellicht het stuk dat reeds duidelijk zichtbaar is op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841). Dit loopt van het Gemeentehuis tot de noordelijke toegang van het kerkhof rond de Sint-Martinuskerk.

De hypothese dat er een begrenzing van de vroegmiddeleeuwse dorpskern vervat zit in het stratenpatroon dat bijvoorbeeld op de Atlas der Buurtwegen te zien is, kon niet bevestigd noch weerlegd worden met het proefputtenonderzoek. In Zone IV, waar een dwarsdoorsnede op deze begrenzing beoogd werd, verhinderden de meer recente sporen een verdere verdieping tot het benodigde niveau. In Zone II is ze evenmin aangetroffen, mogelijk omdat deze proefput iets naar het noorden moest verplaatst worden. Mogelijk is het eerder vermelde spoor uit Zone I, dat vermoedelijk als greppel te interpreteren is, een restant van een vroegmiddeleeuwse *enclosure*. Verder onderzoek zou hier uitsluitel over kunnen bieden.

Verder werden op basis van de historische kaarten voornamelijk sporen van het kerkhof en de kerkhofmuur rond de tweede en derde Sint-Martinuskerk verwacht, alsook de aansluiting van de kerkhofmuur op een gebouw ten zuidwesten van de kerk.

Het kerkhof is zoals verwacht in vijf proefputten aangetroffen (Zones II, III, IV, V en VI) en met uitzondering van Zone V zijn daarbij ook steeds individuele graven waargenomen. Verrassend is hierbij enigszins dat het steeds slechts om één begravingniveau lijkt te gaan. De grafkuilen van dit niveau zijn steeds tot in de moederbodem gegraven. Bovenliggende oudere begravingniveaus lijken volledig verstoord te zijn. In Zone III zijn er tevens graven aangetroffen die vermoedelijk ten vroegste op het einde van de 18de eeuw te dateren zijn. Deze lijken zich echter buiten de begrenzing van het kerkhof te bevinden zoals die gekend is van 18de, 19de en 20ste-eeuwse (prent)kaarten. Mogelijk is de gekarteerde kerkhofbegrenzing foutief. Anderzijds zou het ook om begravingen buiten het kerkhof kunnen gaan. Er was immers in Mater een relatief grote hoeveelheid protestanten aanwezig, in het bijzonder in de 16de eeuw na de beeldenstorm van 1566 en in de 17de eeuw.⁵¹ Mogelijk mochten/wilden zij niet op het katholieke kerkhof begraven worden.

In Zone V zijn niet alleen een restant van het kerkhof maar tevens natuurstenen funderingen aangetroffen, vermoedelijk van de tweede Sint-Martinuskerk. De bouw van deze kerk is niet gekend uit historische bronnen maar ze bestond zeker al in de 16de eeuw. De meest betrouwbare weergave van deze kerk is te zien op de Ferrariskaart (1771-1778), opgemaakt vlak voor de afbraak van de kerk in 1780. De kerk heeft hier echter een noordoost-zuidwest oriëntatie, terwijl de aangetroffen funderingen quasi oost-west georiënteerd zijn. Het proefputtenonderzoek heeft geen dateerbaar materiaal opgeleverd dat meer inzicht zou kunnen verschaffen in de bouwdatum van deze kerk.

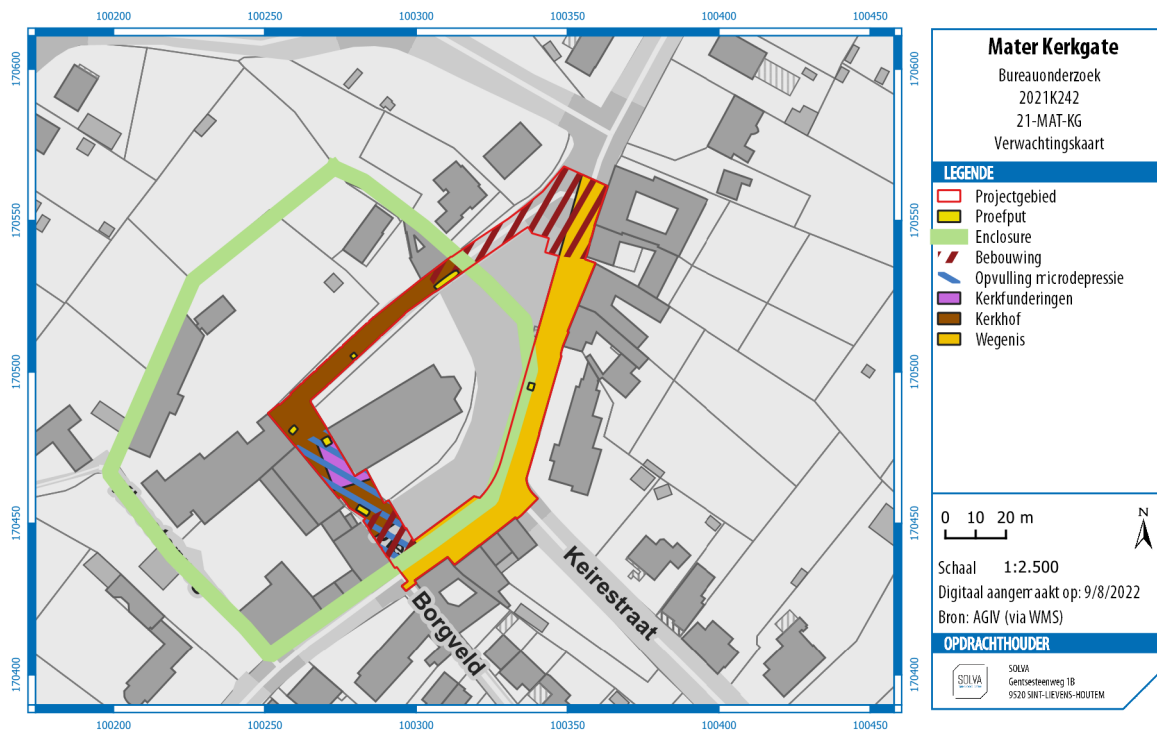
De kerkhofmuur en het historisch gebouw ten zuidwesten van de kerk zijn tijdens het proefputtenonderzoek niet aangetroffen. Zone II is iets noordelijker aangelegd vanwege een gasleiding, wat zou kunnen verklaren waarom er geen restanten van het gebouw zijn aangetroffen. Ook de kerkhofmuur is echter niet waargenomen. Dit betekent dat ze vermoedelijk meer naar het westen te situeren is.

De kerkhofmuur is daarentegen wel aangetroffen in Zone IV, waar ze aansluit op bakstenen funderingen. Deze zijn afkomstig van een vleugel van het zogenaamde Gemeentehuis. Uit het bureauonderzoek blijkt dat beide zijn afgebroken in 1966. Het Gemeentehuis dateert minstens uit de 18de eeuw, wat door het vondstmateriaal bevestigd wordt. Uit de historische kaarten valt af te leiden dat de vleugels van het Gemeentehuis doorheen de eeuwen heen verscheidene keren verbouwd zijn. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1841) sluit de kerkhofmuur aan op een vleugel van het Gemeentehuis. Dit beeld komt echter niet overeen met de situatie die op enkele prentkaarten uit de 20ste eeuw te zien is. Vermoedelijk is de kerkhofmuur verplaatst met de uitbreiding van het kerkhof in 1877 tot tegen de meest noordwestelijke punt van het gebouwencomplex. De aangetroffen funderingen in Zone IV bevestigen deze hypothese vanwege hun locatie.

⁵¹ Van Hoolandt 1986, 100-109.

3.2.9 DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED

3.2.9.1 EEN GEMOTIVEERDE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TE RREIN

Figuur 63. Aanduiding van het projectgebied en de proefputten alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed op het Materplein. De precieze begrenzing en interpretatie van de verschillende categorieën is in de meeste gevallen onzeker in de huidige stand van het onderzoek.

Elke proefput heeft archeologisch waardevolle sporen en vondsten opgeleverd. Na confrontatie met het voorgaande bureauonderzoek is het duidelijk dat de resultaten deels wel maar deels ook niet beantwoorden aan de verwachtingen. De combinatie van het bureauonderzoek met het proefputtenonderzoek biedt thans enige houvast maar het is duidelijk dat enige extrapolatie naar de rest van de onderzoekszone met de nodige omzichtigheid dient behandeld te worden. Desalniettemin wordt hier een poging ondernomen om de zone die geselecteerd is voor verder onderzoek onder te verdelen in deelzones op basis van het te verwachten archeologisch erfgoed.

Allereerst dient vermeld te worden dat er nog geen sluitend bewijs is gevonden voor een *enclosure* rond de vroeg- tot volmiddeleeuwse dorpskern. Anderzijds valt het niet uit te sluiten dat de vermoedelijke greppel C. I-7 uit Zone I hiervan een restant is en/of dat er nog restanten aanwezig zijn onder de reeds aangetroffen sporen in Zone IV of in de buurt van Zone II. Het is dus mogelijk dat de *enclosure* bij een vervolgonderzoek nog aangetroffen wordt onder de as Karel Martelstraat – Materplein – Kerkgate of ter hoogte van de Zones II en IV.

Uit Zone I blijkt dat er onder de as Karel Martelstraat – Materplein – Kerkgate nog restanten aanwezig zijn van oudere voorlopers. Het valt te verwachten dat deze ook elders onder deze as nog aanwezig zijn.

Ten zuiden tot mogelijk ten westen van de kerk is een heterogeen licht bruinrijks lemig pakket met verschillende kleinere tot grote donker grijszwarte vlekken aanwezig. Het is op basis van aardewerk van de 9de tot het midden van de 12de eeuw te dateren. Mogelijk betreft het een al dan niet intentionele opvulling van een microdepressie. In de andere proefputten is dit pakket niet aangetroffen waardoor een zekere begrenzing, althans in noordelijke en oostelijke richting, zich aandient.

In Zone V aan de zuidwestelijke gevel van de kerk zijn er natuurstenen funderingen aangetroffen. Het gaat vermoedelijk om een laatste overblijfsel van de voorloper van de huidige kerk, bouwjaar onbekend en afgebroken in 1780. In Zone II en Zone III zijn geen funderingen aanwezig, waardoor ook hier een zekere maximale begrenzing vooropgesteld kan worden.

In elke proefput met uitzondering van Zone I zijn er restanten teruggevonden van een kerkhof. Vermoedelijk betreft het in realiteit restanten van verschillende fasen van een kerkhof of zelfs van verschillende kerkhoven. Meer bepaald zijn de aangetroffen graven ten zuiden en westen van de kerk vermoedelijk van de 18de tot de 20ste eeuw te dateren. Hierbij lijken de graven uit Zone III zich wel buiten de begrenzing van het uit historische bronnen gekende kerkhof te bevinden. De graven ten noorden en noordoosten van de huidige kerk zijn daarentegen vermoedelijk 16de -eeuws of ouder. De grenzen van het kerkhof uit die periode zijn niet gekend. Bovendien valt het niet uit te sluiten dat ze op het kerkhof lagen van de eerste Sint-Martinuskerk, die zich bevond waar thans de Sint-Amelbergakapel staat. De enige fysieke begrenzing van een kerkhof die is aangetroffen in de proefputten is de fundering van een kerkhofmuur in Zone IV, vermoedelijk gebouwd in 1877 en afgebroken in 1966. Het is dan ook niet duidelijk tot waar er graven te verwachten zijn ter hoogte van het Materplein, in het bijzonder omdat er schijnbaar ook buiten de kerkhofmuren is begraven. Enkel ter hoogte van de wegenis op de as Karel Martel – Materplein – Kerkgate zijn er geen graven te verwachten. Deze weg ligt er immers al bijzonder lang, mogelijk al van voor het ontstaan van het dorp zelf, en er zijn ook geen aanwijzingen voor aangetroffen in Zone I. Tenslotte dient vermeld te worden dat er overal slechts één à twee lagen met skeletten aanwezig zijn, met grafkuilen tot in de moederbodem. Oorspronkelijk hoger gelegen graven lijken overal geruimd/verstoord te zijn.

In Zone IV werden tenslotte ook nog restanten teruggevonden van historische bebouwing. Op basis van historische kaarten is er eveneens historische bebouwing te verwachten net ten zuiden van Zone II en aan weerszijden van het herinneringsbeeld voor de gesneuvelden van de Eerste en Tweede Wereldoorlog.

3.2.9.2 *AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT*
Er is geen zone aanwezig op het Materplein waar geen archeologisch erfgoed verwacht wordt (zie Figuur 63).

3.2.9.3 *AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT*
Er wordt archeologisch erfgoed verwacht op het volledige Materplein (zie Figuur 63). Dit erfgoed bevindt zich echter niet altijd binnen het gabarit van de geplande werken (zie 2.1.2.2 en Figuur 5). Wanneer het erfgoed zich wel binnen het gabarit van de geplande werken bevindt, dient er een vervolgonderzoek uitgevoerd te worden. Dit onderzoek bestaat uit:

- Een **opgraving** (1230 m²) van de zones waar er met zekerheid archeologisch erfgoed aanwezig is dat zal worden verstoord met de geplande werken. De diepte van de opgraving beperkt zich tot de diepte van de geplande werken. Dit is vooral van belang voor de geplande groenvakken, waarbij de impact van de werken beperkt blijft tot ca. 30 cm -mv. Hierbij is immers geen of enkel het eerste archeologisch niveau bedreigd (bv. funderingsresten gebouwen) en niet de onderliggende niveaus (bv. begravingen). Bij de overige geplande werken is vermoedelijk steeds het volledige archeologische archief bedreigd. Hierbij in mindering te brengen zijn de zones langs de randen van het projectgebied waar thans nutsleidingen te situeren zijn. Deze locaties zijn bepaald op basis van de KLIP (verkregen op 08/08/2022). Hier is het in de praktijk immers niet mogelijk om het archeologisch erfgoed op te graven. Bovendien is de kans groot dat het reeds verstoord is bij de aanleg van de nutsleidingen.
- Een **werfbegeleiding** (519 m²) ten noorden, ten zuiden en ten oosten van de kerk.

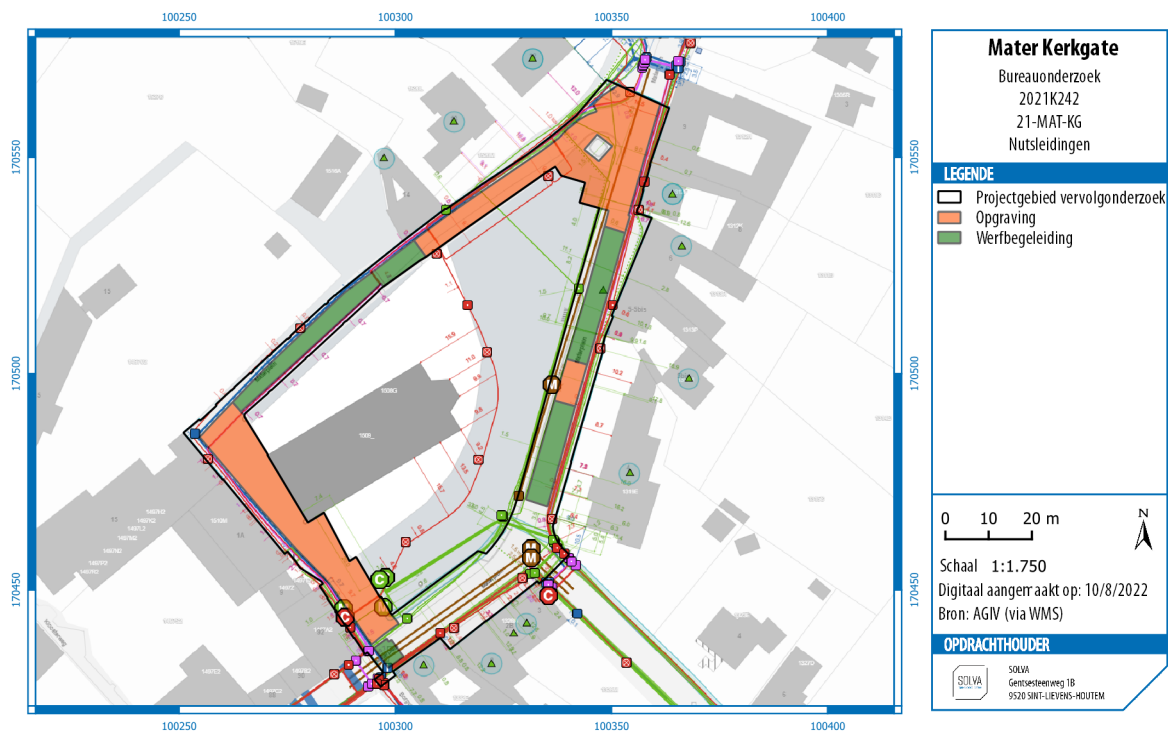
Ten noorden van de kerk bevindt het archeologisch relevant niveau zich vermoedelijk diep genoeg (ca. 80 cm -mv, met skeletresten op ca. 100 cm -mv) onder het niveau van de geplande werken (enkel wegenis tot ca. 50 cm -mv) om verstoring te voorkomen, mits het nemen van enkele maatregelen⁵². Uit proefput VI blijkt immers dat tussen de huidige wegenis en het archeologisch relevant niveau een ca. 50 cm dik pakket zit dat reeds verstoord of opgebracht is. Het is echter niet zeker dat dit pakket aanwezig is in heel de zone ten noorden van de kerk waar geen riolering komt. Door een begeleiding van de werken kan gecontroleerd worden of het archeologisch relevant niveau niet alsnog dagzoomt op enkele plaatsen. Desgevallend kunnen de eventuele archeologische sporen en vondsten nog opgegraven worden tot het niveau van de geplande werken inclusief buffer oftewel tot ca. 80 cm -mv. In mindering gebracht zijn opnieuw de zones langs de randen van het projectgebied waar thans nutsleidingen te situeren zijn (cf. supra).

Ten zuiden en oosten van de kerk is het archeologisch niveau bedreigd waar er rioleringswerken gepland zijn. De kosten van een volledige opgraving wegen hier vermoedelijk echter niet op tegen de

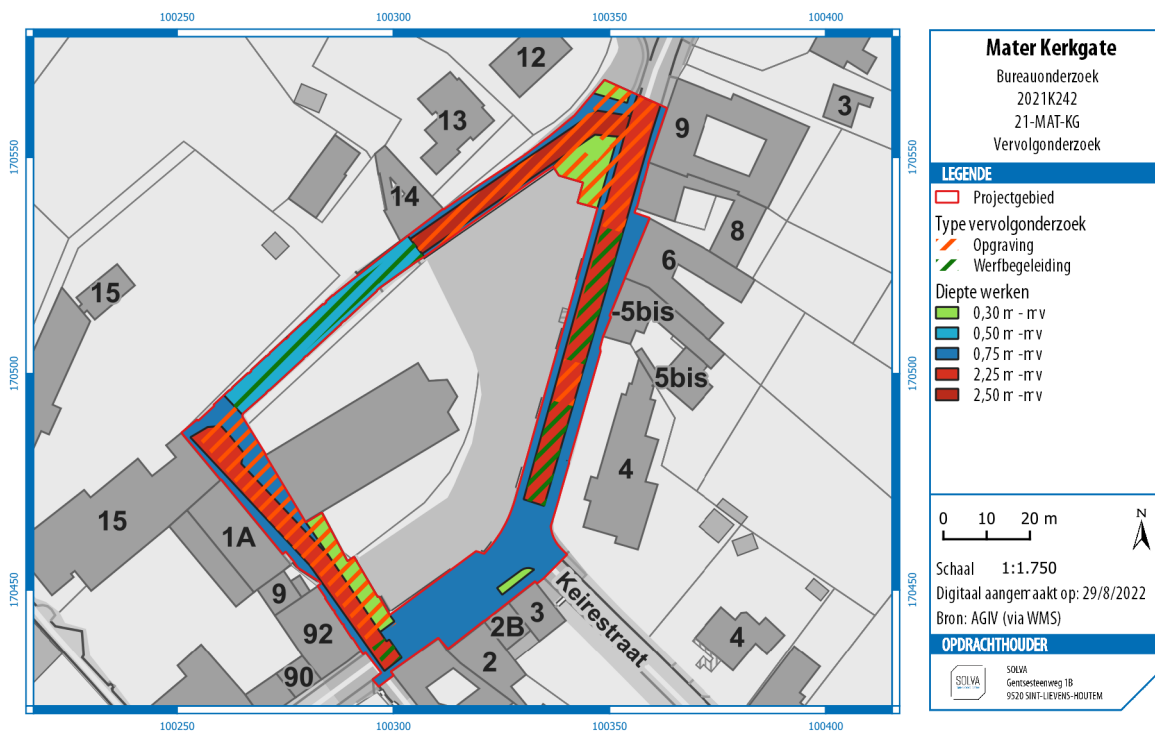
⁵² Deze maatregelen worden beschreven in het Programma van Maatregelen, hoofdstuk 2.4.1.

kenniswinst. De verwachting is immers dat er vooral, of zelfs uitsluitend, voorlopers van de huidige wegenis aanwezig zijn. Wellicht volstaat het om een dwarsdoorsnede op de wegenis te onderzoeken ter hoogte van proefput I en in de opgravingszone ten noordoosten van de kerk. De rest van de bedreigde zone wordt behouden als werfbegeleiding in het geval zou blijken dat een of meerdere onderzoeksvragen enkel te beantwoorden zijn door ook hier een of meerdere delen op te graven. De locatie en diepte van het aanvullend onderzoek zal afhangen van de vraagstelling. In mindering gebracht zijn opnieuw de zones langs de randen van het projectgebied waar thans nutsleidingen te situeren zijn (cf. supra).

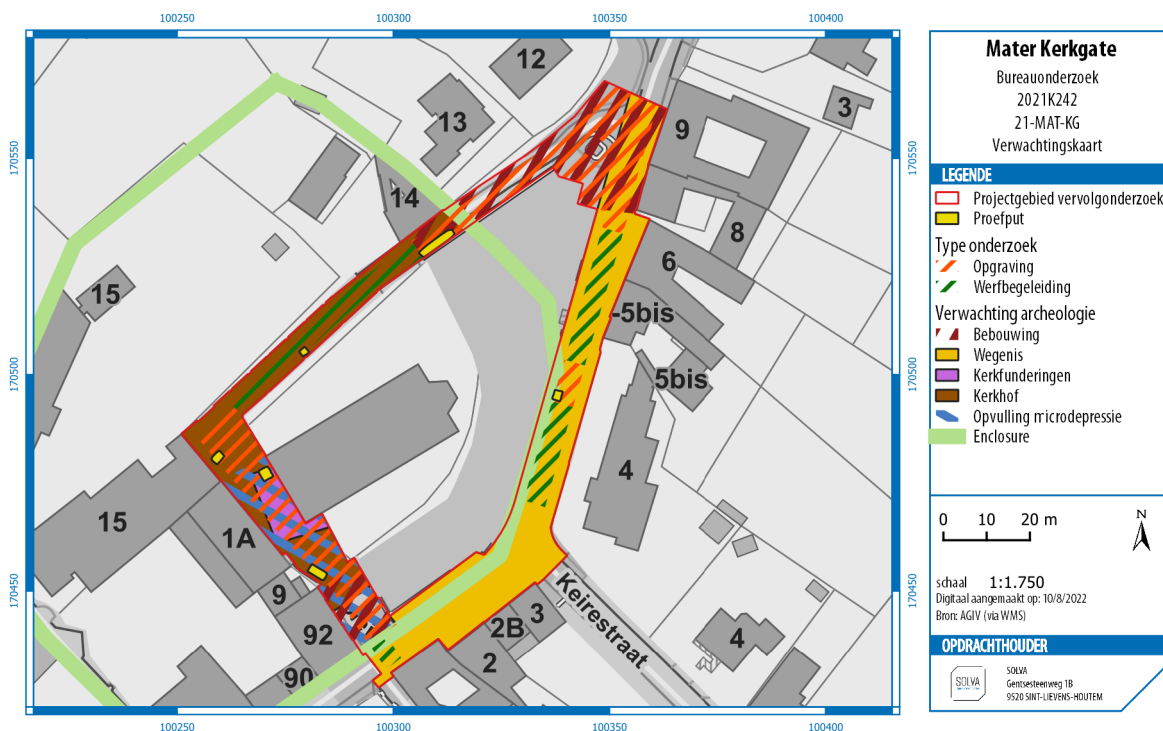
Indien bovendien blijkt dat alle onderzoeksvragen reeds beantwoord kunnen worden met de oorspronkelijke dwarsdoorsnedes, vervalt deze werfbegeleiding volledig.

Figuur 64. Het plan met de nutsleidingen (KLIP) en aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding.

Figuur 65. Een weergave van een samenvatting van de diepte van de geplande werken, met aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding. Bij de diepere ingrepen (i.e. de rioleringswerken) is een werkzone in rekening gebracht die breder is dan enkel de breedte van de leiding.

Figuur 66. Aanduiding van het projectgebied voor het vervolgonderzoek, de proefputten, de zones opgraving en de zones werfbegeleiding alsook de verwachting naar de aanwezigheid van archeologisch erfgoed op het Materplein. De precieze begrenzing en interpretatie van de verschillende categorieën is in de meeste gevallen onzeker in de huidige stand van het onderzoek.

4 BIBLIOGRAFIE

4.1 LITERATUUR

BAUTERS L., BRAECKMAN K., DE MULDER G., JAMÉE W., ROGGE M. EN VELGHE M. (1996) Oudenaarde – Mater. Een Gallo-Romeinse agrarische nederzetting en sporen van Karolingische bewoning te Duisbeke, *Monumentenzorg en cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen 1996*, 150-152.

BERINGS G. (1989) *Landschap, geschiedenis en archeologie in het Oudenaardse*, Oudenaarde, Stadsbestuur Oudenaarde.

BONCQUET T. EN DE GRYSE J. (2014) *Archeologisch onderzoek Oudenaarde Holleweg*, Ruben Willaert rapport 72, Sijsele (niet gepubliceerd).

CLEMENT C., SAVELS L., DE MAEYER W. EN CHERRETTÉ B. in voorbereiding, *Baardegem N411, Eindverslag*.

DE GRAEVE A. (2020) Ronse Pont West. 4000 jaar leven in een dynamisch landschap, *SOLVA Archeologie Rapport 157*.

DE ROO P. (1872) *De wonderbare maagd Sinte-Amelberga*, Brussel, H. Goemaere.

DEVOS P. (1982) De gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen, Band 2, *Inventaris van het kunstpatrimonium XVII*.

DEVOS P. (1990) *Monumenten en landschappen te Oudenaarde (2)*, Oudenaarde.

GAUCHEZ V. (1882) *Topographie des voies romaines de la Gaule-Belgique*. Antwerpen, Plasky.

PEDE R., CLEMENT C., DE CLEER S., GUILLAUME V. EN CHERRETTE B. (2015) Ronse De Stadstuin. Archeologisch onderzoek, *SOLVA Archeologie Rapport 20*.

ROCHTUS G. (2015) *Sociale differentiatie in middeleeuwse en post-middeleeuwse graven. Met behulp van fysisch-anthropologisch onderzoek*, onuitgegeven masterscriptie Universiteit Gent.

ROGGE M. (1971) Een bijdrage tot de studie van het Gallo-Romeins wegennet in de streek tussen Schelde en Dender, *Helinium XI*, 124-153.

ROGGE M. EN DE MULDER G. (1993) Het archeologisch onderzoek van het Distrigas-project in Zuid-Oost-Vlaanderen. Een voorlopig rapport. *Archeologische kroniek van Zuid-Oost-Vlaanderen, III*, 183-204.

TACK D. (1978). *Herinneringen aan Mater in prentkaarten en oude foto's*, Oudenaarde.

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. EN DE BLUST G. (2002) *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*. Onuitgegeven rapport.

VAN HOOLANDT G. (1986) *Bijdrage tot de geschiedenis van Mater*, Mater.

4.2 WEBSITES

Laatste raadpleging op 29/08/2022

<https://www.dov.vlaanderen.be>

<https://www.geopunt.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

<https://maps.google.be>

<http://www.cartesius.be>

<http://cai.onroerenderfgoed.be/>

5 BIJLAGEN

5.1 LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

Zie bijlage 10

5.2 TEKENINGEN

Zie bijlage 11

5.3 FOTO'S

Zie bijlage 11

5.4 SPORENLIJST

Zie bijlage 10

5.5 VONDSTENLIJST

Zie bijlage 10

5.6 STALENLIJST

Zie bijlage 10

5.7 SKELETFORMULIEREN

Zie bijlage 10